

פרשת בהעלותך

רבי

אלעזר הקרן אומר הקנאה והתאוה והכבוד
 מוציאין את האדם מן העולם משנה היא זו
 באבות והיא משנה נכבדת וחייב אדם לשום
 לבו בזה ולהזהר מאלו המדות הרעות שהזהיר התנא ועל זה
 אמרו ז"ל האי פאן דבעי לשיהוי חסידא לקיים מילי דאבות וזו
 המשנה גם כן היא בפרקי רבי אליעזר ויותר ארוכה ועניינה
 באלה הזוהר התנא הזה כי אלו הן המדות הם מגונות ורעות
 מאד ומוציאין האדם מן העולם הזה קודם זמנו ואין לו
 חלק לעולם הבא כי העולם כולל שני העולמות ואלו המדות
 הם חולי גדול בגשם וצריך האדם לזהר מאד כחם וכמו
 שתאר כשיצא בגופו שום חולי הולך לבקש רפואה ולהשיב
 גופו לבריאות שלא ימות בלא עתו כן כשרואה נפשו חולה
 מאלו המדות או מקצתן ימהר לרפא אותן קודם שיצא מן
 העולם הזה קודם עתו ותפרת נפשו מן העולם הבא כי אלו
 המדות הרעות הן אבדן הגוף והנפש כי יש מדות רעות אחרו'
 שחן חולי הנפש לכך ואם לא יבקש להם רפואה תאבד הנפש
 אבל הגוף לא ימות קודם זמנו וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפרקי
 אבות באותן הפרקים ענין חולי הנפש והארץ ברפואתה
 והארץ בזה בפרק ג' ופרק ד' והם דברים נכבדים מאד ואין
 צריך לכתבם שהוא ביאור יפה ואלו המדות הם באות משלש
 כחות הנפש שבאדם כי הכח האחד הוא כמות וחשני הוא
 כלב וחשילשי הוא בכבוד והן ג' כחות מן הנפש וקוראין לו
 הרופאים נפשות עד שראש הרופאים כתב כי ג' נפשות הן
 באדם ואלו הן מדות באו מאלו הן כחות ואלו הכחות נטעם
 השם באלו השלשה מקומות לטובת הגוף ולתיקונו ולעבודתו
 יתכרך וכשהאדם משתמש בהם בעבודת השם הוא בריא
 ונחיל שני עולמות וכשהוא משתמש בהם בהפך הוא חולי
 הנפש ואם לא יבקש רפואה ימות במהרה ויאבד שני העולמו'
 ואלו השלשה כחות או נפשות קראום בעלי החכמה שם
 האחת נפשית והוא כח המוח והשנית חיונית והוא כח
 חלבי והשלישית טבעית ולפעמים קרין לה בהמית והיא
 בכבוד ואלו השלשה מדות באות מאלו הכחות כי הקנאה
 באה מכח המוח והתאוה מכח הכבוד והכבוד מכח חלבי
 וכשתמש האדם באלו המדות כראוי עובד השם בהם
 ובהשתמש בהם שלא כדן הוא מאבד גופו ונפשו ואנו צריכין
 לבאר היאך באו לתועלת האדם ולעבוד השם והוא כשתאדם
 מתקנא בחסידים ובחכמים בדרכיה ויוצא בעקבותיהם ולומד
 ממעשיהם זו הקנאה היא טובה ומשתמש בה בענין שהיא
 נטועה בנפשו כי שם חכמה ובה משכנה וזהו מאמרם ז"ל
 קנאת מוצרים תרבה חכמה וזהו מאמר שלמה אל יקנא לבך
 בחכמים כי אם ביראת ה' כל היסס כלומר אל תחמוד ותקנא
 עושר ומעלת החכמים אלא תקנא ביראים וחסידים ללכת
 בדרכי השם וזו היא יראת ה' ובה מצוה להתקנאות וגם כן
 לקנאת ברשעים ובחכמים ליסרם ולהוכיח כמו שכתוב כי
 קנאתי בהלולים קנא קנאתי בקנאו את קנאתי כמו שבא בענין
 ג' פתח ואלו הן וכן התאוה נטעה השם בכבוד לעבודתו
 ולקיים הגוף לאכול ולשתות הצריך לו לשובע נפשו כמו
 שכתוב צדיק אוכל לשובע נפשו וכתוב כי תאוה נפשך כי
 לולי התאוה ימות האדם ולכן כשיחלה זה הכח צריך לבקש
 לו רפואה כמו שהוא ברפואות לחוק תאות המאכל וזו היא
 עבודת השם כי לא המתים יהללו יה וכמו שאמר חזקיהו כי
 לא שאול חודק מות יהללך חיי חיי הוא יודך כמוני כי בהיות
 האדם בריא וחזק יכול לעבוד השם ואם הוא חלש ותש כח

אינו יכול לעבדו וכמו שאמר ז"ל ברבי ד' יתיב בתעניתא
 כלבא ליכול כשירותיה ונקר הנזיר חוטא ואמרו בירוש' לא
 דיך מה שאסרה תורה וכו' ואמר הכתוב צדיק אוכל לשובע
 נפשו ואמרו ז"ל עתיד אדם ליתן דין על סח שראו עיניו ולא
 נהנה ממנו ואמר שלמה שמו בחזק בילדותיך וגו' והלך
 כלומר על הטיעוץ ולא תרבה המותרו וכן תאות הפשגל היא
 מעבודת השם ולכן באו רפואות גם כזה למריה ורביה לקיים
 המין וכשהאדם משתמש בזה הכח לזו הכוונה הוא עובד
 השם וכן הכבוד נטעו השם בלב לגבורת לבו בדרכי השם
 שיתכבד בעשיית המצו ולא יהיו מוילולין בעיניו ילך בציציתו
 וילך בלולבו לבית הכנסת ולא יאמר אתכזה בזה הוא שאמר
 דוד ונקלותי עוד מזאת ותלכדו ותגאה ברשעים ושלא יקל
 בעיניהם וינהג סלסול בעצמו לכבוד תורתו וכתוב סלסול
 ותרושפך וכמו שהזהירו ז"ל לתלמיד חכם שיהיה מסולסל
 בגדיו ולא ימצא רכב בגדו ואמרו כל משנאי אהבו מות וזו
 הנמצא רכב וכתם בגדו ואמר אל תקרי משנאי לא משנאי
 וכל זה הסלסול עם שפלות הלב יראה להם סלסול ויהיה לבו
 חלל כלומר שלא יהיה פראח לשונאיו שפלות אלא סלסול
 ובקרבו בחבבא לבו חלל בקרבו וכשהאדם משתמר בזה הכוונה
 עובד את ה' וכשיצא מזה הגדר ונפשו חולה משתמש באלו
 המדות לרעה והפך הכוונה משתמש בקנאה נקנאתו בחכמים
 שלא לשם שמים ובכעלי המדות והעשירים כאלו הוא חושב
 שחל הוא גדול ממנו ויהיה רוצה שיהיו לו כל אלו הכבודות
 והמעלות ויהיו האחרים ריקנין מהכל כאלו הוא חושב שהוא
 ראוי לכלן ואין אחר ראוי לכלן ואין אחר ראוי להם ורודף
 מעלת שלמונים וכל ימיו ממוכאים וכעס עניינו והוא סיבת
 אבדן גופו ויוצא מן העולם הזה קודם זמנו כמו שאמר שלמה
 זרקב עצמות קנאה כלל בזה אבדן שני העולמים רקבן גופו
 שהוא הולך ומתדלדל כידוע מן הרפואה נקנאים ובחשקים
 ועוד עצמותיו בקבר מתריקנין ואין לו תחיה ואין לו עולם הבא
 ועליהם אמר ותהי עונותם על עצמותם ואמר חכם אחד אין
 צריך השם לנקום מהקנאה כי די קנאתו שיביאנו לדין כליון
 חרוץ ויהיו כל ימיו בצער ומכאוב ואמר חכם אחד הקנאה כמו
 האש כשאין לאש עצים מעלה עצמו והמתקנא מוסף גדול
 כמו שאמרו במדרש ואזהירו צאת השמש אלו ישראל שהם
 בגלגל עולמו ומיסין מעלה כשמש שקנא בו היה והתאוה
 גם כן כשיצא מן הגדר שאמר היא רעה ששולט עליו יצרו
 ומגביר תאותו במאליס נסים ורבים ובשאר ההנאו הנופניות
 ובפרט עם הנשים שהיא סבת אבדן גופו כי לעולם לא ישבע
 כמו שאמרו אבר קטן יש לו לאדם משיבועו רעב מרעיבו שבע
 כי מי שמושל ומגביר עליו כח התאוה אינו רואה עצמו שבע
 לעולם ומביאו לעבור על כל התורה עד עז כי למלת תאותו
 באכילה ובמשגל יחלל שבת ועיד שקר וירצח ועד שיניח דתו
 שיהיה פסור מכל המצו ויהיה סבת אבדן העה' כייצרו ימיו
 בהליכת ימים ומרברו ואמר חכם אחד אין לו לאדם אויב גדול
 כתאוה כי האויב פעמים יגבר עליו פעמים ינוצח או אם יגבר
 עליו פעם אח' מניחו פעם אחר' או ירחם עליו אבל כח התאוה
 לא יניחאו אפילו שעה ולעולם לא ינוצח ולא ירחם עליו ולכן
 מוציא אותו מב' עולמו והכבוד גם כן כשיצא מן הגדר שאמר
 והוא רוצה שיתכבד על הכבוד' שלא לט' ורודף אחר השררה
 ומטיל איפה על הכבוד כדי להראו' מעלתו וכבודו והוא סיבת
 אבדן גופו שרוכב אניות והולך מדברו לחורב כי ולקרח בלילות
 לקבץ פמון להתכבד ולהתנש על בני דורו ויבק' מעלו מהשרים
 והמלכים ויהיה סיבת אבדן גופו שיחלה וימות מהשרים
 אם ישיג מבוקשו ואם לא ישיג ימות מדאגה ואנחה ואם
 יתקרב למלכות יביאו לו כסה נזקין או שיאבד גופו שיעלילו
 עליו

עליו כמו שהחזירו חזק ואל תתודע לרשות וכמו שאמרו חזק לא מת יוסף קודם אחיו אל לא שחתודע לרשות ונהג שררה ולזה פתים המלכים קודם זמנם בקוצר ימים כמו שאמר חזק ישיעיה וגו' בימי עזיהו יתם אחו יחוקיה שקפח ארבע מלכים בימי שהמלכות קוברת בעליה קודם זמנן הוא שאם שהכבוד מוציא את האדם מן העולם חזק ואובד חכא שאינו ניצל מעבירות קשות וגדולות וזה יודע ובמעט מושכל ראשון אמר התנא נגד שמה אכד שמא ועל זה אמר התנא הקנא והתאוה והכבוד מוציא את האדם מן העולם והרב רבינו יונה פירש הקנא על ארבע דרכים האחת המקנא בחכמים ובכעלי המדות משנאת החכמה והמדות הטובות והשנית המתקנא בהם לא לשנאת חכמה והמדות אלא על שהוא ריבן מהם ואינו בעל תורה ופצות והג' המקנא בהם והולך בדרכיהם כמו קנאת סוברים תרבה חכמה והיא טובה בפקצת אבל אינה שליפה פאחר שאינו מתעסק בה אלא מקנאה כמו שאמר שלמה ראי וגו' כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הכל והרביעי הולמד מקנאת החכמים ואהבתם וזו היא המעולה והיא דרך הנהגה מצאנו הראשונים אברו העולמות מפני אלו השלשה מדות אדם הראשון עבר עליו רוח קנאה נתקנא בעליונים בפתוי הנחש באמצעות חוה עיברה לו והייתם פאלדים יודעי שוב ורע וגרמו להם מיתה ולזרעם שאכלו מעץ הדעת שעשו שתי רעות גדולות בפעש ובמחשבת ויש לרבותינו אל ענין בזה נזכר בפרקי' ר' אליעזר בענין הנמלים שגתנאו וקנאו והוא סוד גדול כמו שרמזו בזה הרמזן אל ושנתחו ואכדו העולם הזה והבא על תאוותן וכמו שבא וימח את כל היקום ויפחו מן הארץ שתי מחיות אחת לעולם הזה ואחת לעולם חבא על תאוותם הרעה שהשחיתו דרכם ונזקקו ברוב תאוותם שברחו עליהם אפילו לשאינן מינן דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ודור המלגה בקשו להם שררה לעשות שם וכבוד כאמרו ונעשה לנו שם ונדוני מדד כנגד מדה וברח בהם כמו שאמרו אל כל הרוף אחר השררה שררה בורחת מפניו והעניינים האלו הם בפרקי' ר' אליעזר יותר בארוכה ובפרשה הזאת תמצא רמז לאלו חג מדות הפגנות שהם קנאה ותאוה וכבוד הקנאה מקנאת יחושע ואמר לידע משח המקנא אתה לי וגו' ואף על פי שהיה חושב יחושע הקנאה לשם שמים שמרוין הוראה לגבי רבן בלי רשות אף על פי כן נער בו וחזק אמרו שבעשר וחסרו עשר שנים משניו שיצא מן העולם קודם ימיו וכן תמצא עשר מלות במסו' ויצן יחושע מן נון כי כנגד עשרה מלות אלו שאמר יחושע נענש בכל מילה וכן נזכר בחזרות ולא במלה אחת ולכן אמר מבחוריו כי זה הדבור היה מבחורות ולא מווקן וכן תמצא באהרן ומרזם שאף על פי שקנאו קצת לכבוד השם כי חשבו כי הם מכווני' לכבוד השם בראותם כי ירעו לא היה כל כך הגון כמו שהיה ראוי לזרע קדוש כמשה וחרה להם על שגירש מאשתו כי אולי בזקנותו יולד ורע כשיר כמו שאמרו חכמי' אל על מסוק בכקר ורע את זרעך וחס חשבו שהוא פירש ממנה בעבור שחיתוה כושית ונענשו על זה כמו שזכר במקומו ובענין התאוה נרמז בו הפרשה בענין המתאווים כמו שכתוב בפרש' ואזכור אותו דרך קצרה הנה כתיב ויהי העם כמתאוננים וגומר התחיל בפורענות המתאוננים לפרשם רשעו ומתאמת בראותם כמה נסים ומעלות שעשה השם עמם כמו שהם מוכריש בפרשת כתולת הדגלים כמו שפורש מעלתם בפרשת במדבר סיני וענין החזקות כי עניינם גדול בקבוץ הדגלים וכנסיעת תרועה כי היא המנצחת המלחמה ובשמחת תקיעת דבאבי גביש שפחתם וכמעוררם וגו' ובמלחמה כתיב וכו' תבואו ללחמה ואחר כך לעניינים המוכריש בפרשה ארבע מד' רוחות

אחת למעלה ואחת למניהם ואחת משוח להם הדבאי והורג נחשים ועקרבים והארון נוסע לפניהם והוא הארון שעשה משה ובו שברי לוחות כמו שכתב רש"י אל ואף על פי שראו כל זה היו בועשין בכל ודחמינו אל נחלקו במסכת שבת במרן כל כתיבי יש מי שאומר שהורשה הזאת שלו ויהי בנסוע הארון יש ספניות להודיענו שהוא ספר בפני עצמו ועל זה כתיב חצבה עמודיה שבעה להודיענו כי התורה אע"פ שבאמת אנו רואין אותה שהן הספרים כללן כן הוא אבל בפרשיהן א כמו שידוע למה ירמז ענין הה' והשבעה ירמזו כי לעתיד לבא יתמשש כח התורה ונראה א ספרים ולרמזו לזה נעשו בראש ב' נגנין לעשות ספניות ועשאוים הזכות שלא תהיה אות תורה בתורה שלא תפסל בו ולא לחנם היו נגנין כי הם רמז לחמשים שערי בינה וחמשים של זבל הגדול וחמשים יום מהספירה והשני נגנין עולין ק' רבו לק ברכות ולהודיענו לזמן המשיח מהרה יגלה שיתפרשו חמשים שערי בינת בעולם ויש מי שסובר שם כי לכך באו הספניות להודיענו כי אין זה מקוה ונכתבה כאן להפריש בין פורענות ראשונה לשניה ושמעת' כי לכן היה לזן לרמזו כי למעלה היא מקומה ומה שאמר להפריש בין המורעניות מירוש שלא יהו כשרה מורעניות כיוון כי בתלת זמני היא חוקה והג' פורעניות הם האחד וישנו מחר השניע לכס מהרה וחשבו להם שאם ישבו עוד בחר סיני שמה ירבה להם השם תורה ומצות והם לא ידעו ולא הרגישו כי לטובתם היה כמו שאמרו אל רצה הקבה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות והם היו כפויי טובה וברחו כתלמיד הכורח מבירי הספר וזו פורענות ראשונה ולא פרספו הכתוב כי היה זה במחשבתו לבד ולא ידע מחשבתו אלא הקבה היודע מחשבות לבס והוא הסגלה אותו לנו ולא נענשו עליו ואף על פי שכבר נתנו תורה מצות לא היו יודעין ויש אומרים פורענות ראשונה שהיה אחרי משה וענני כבוד המוכריש בפרש ונכתם בשביל שהיה הרחוק הלבי השני ויהי העם כמתאוננים כלו מבקשי תלויות ותואנות ומתעוררים ומצטערים על בואם בכדבר ותבער בכ אש ה מדה כנגד מדה מן האש יצאו והאש תאכלם כי הסאו באש הגדולה המוליכס במדבר הגדול והנורא ולרבותינו אל ענין באש הזאת שאכלה בקצה העם ודרשו בקצינים שבעם והם שבעים זקני ישראל שפרצו בחר סיני והרסו לראות והאריך להם עד כאן כמו שהאריך לנדב ואכזרוא עד חנוכת המזבח ונשרפו כלם באש במה שקצצו שם והג' המתאווים הכשר דכתיב וישבו ויבכו גם בני ישראל וגו' זכרנו את הדגה ומה שאמר התאוה תאוה מורה שהשליכו בנפשותם תאוה וזה ורעה כמי שמתאוה לאכול מחם ועפר שהוא חולי הגוף כן אלו היה להם במן כל מטעמי עולם וכל ההנאות כמו שאמרו אל כי כל המטעמים שבעולם היו מוצאין במן חוץ מהן הנרועים והמויקין שזכרו בכאן והם הקשואים וגו' ומה שאמר חנם אמרו חכמים אל חנם מן המצות רוצה לומר שלא הידה להם שום מצוה בהם כמו במן איש א יותר ממנו מלא העומר ובששי לחם ימים ומצות אחרות ויש אומרים חנם מן התורה ומן חכמות ומן המצות שלא היו חייבין בכרכת הנהנין ככף עתה שהיו מוכריש ברכ' הלחם לפניו ולאחריו ועל דרך הפשט כיכל זה היה במצרים חנם הקשואים והאכטניוים וכו' כי הידה בהם הרבה כי כולה משקה ונגות ומרדמים והיו בהם לרוב והיו נותנין להם הרבה בעבודתם וכן הדנים במצרים הרבה ומורשי מממורות היו מסייעין להם ישראל להכשיך השכבות ונותנין לעוזרים מדני הים כמה שנמליץ מהשכבות וכן הוא גם היום וזכר הכתוב שעם המן ומעלתו להוסיף על המאמת בשע' להראו לכל באי עולם מלים ושהם בפוי טובה ואם הם

בהעלותך

מזרע גד ודרשו חכמים זל שהיה מגיד ענינם כאורים ותומים
אם בן שבעה לאחרון או בן תשעה לראשון ובעד או באשה
כמו שהביאוש במסכת יומא כי העומר היה מפרסם כל זה
והיה לבן שהיה מלבין עונותיהם והיה ראוי לזקנים ולנערים
ולקטנים ולכן נקרא לחם ודבש ולשד השמן לשד שהו טע חלב
לקטנים ידבש לקטנים ולנערים לחם לבנינונים ויורד עם
ציקי קדרה בכל מיני תכלין ואבקת רוכל לצדיקים דכתיב
וברדת השל על המהנה לבינונים ויצא העם ולקטו
ולרטיעו שטו והיה יורד הטל תחלה ואחר כך המן ושל עליו
והיה כמנוח בקופסא דכתיב ופרדת הטל על המהנה וכתיב
ותעל שבבת הטל ועל זה נהגין בליל שבת לשום לחם בשלחן
בין שתי ספות לבנות רמו למן וכמה שבחים ונפלאות בו
כמזכר ביזמא ולכן כראות משה רוע ענינים ומרדס וכי הכה
בועטים בטובה ובחסד השם יתעלה קץ בהם ואמר לא אוכל
אנכי לברי ועוד שהיו בוכים על עסקי עריות שאסר להם שנ'
בוכה למשפחותיו ודרשו רז"ל על עסקי משפחותיו וכן
זכרנו את הדגה רכ ושמאל חד אמר דגים ממש וחד אמר
עריות וזהו לו ואמר אם ככה את עושה לי וגו' ומה שאמר
הכתוב והיה לכם לו יאמרין במדרש זה יצר הרע ומה
שאמר לא יום אחד תאכלין וגו' וכל אותו החשבון במדרש
אומרים שהם ששים ושבעה ימים כנגד שבתות וימים טובים
כיצר חמשים שבתות וארבעה ימי פסח ושנים עשרת ושנים
ראש חשנה ויום כפור וארבעה סוכות וארבעה שבתות של
עיבור הרי ששים ושבעה בלומר כנגד לו הימים שיאכלו עתה
יאבדו פל הימים הטובי' שלא יאכלו בהם ויש אומרים כי לכך
פרט אלו הימים לפי שהיו כמות והשם הבין מחשבותם יש
מהם שמתאווים בשר יום אחד ויש מהם שמתאווים שנים וכן
כל אותן המחשבות והשם רצה להשלים לכל אחר האותו
שלא יאמרו כי ידו תקצר מי שנתאוו יום אחד אכל אותו יום
ומת מיד וכן בכל הימים וכן כלם ולכן כתיב לא זרו מתאותם
ואף החרה בהם וקברום שם דכתיב קצרות התאוה כי שם
קברו את העם המתאווים ודרשו ז"ל בקבר היו קורין רעב רעב
וזהו המתאווים אפילו בקברותם היו מתאווים ומה שאמר ובעני
משה רע הוא מה שאמרו אין כל שאין להם ברכה ממדת כל
ומת חרון אף השם נרם למשה רע שנתמעטה נבואתו כמו
שאמר למה הרעית ממשי שלא היו עמו פנים המאירים ולא
היה מוצא החן כמו שכתוב אם נא מצאתי חן בעיניך וזהו אם
ככה את עושה לי וזהו ואל אראה ברעתי כמש' ומה שאמר
משה הצאן ובקר ישחט להם כבר דרשו ז"ל כי זה אחד בן
הפקראות שהיה דורש ר' עקיבא ואין ר' שמעון דורש כמותו
ר' עקיבא דורש דברים כמשמען ומצא להם מי מסציק להם
והיא כמו ומצא כדו נאלתו ואי זו קשה זו או שמעו נא המור'
אלא זו לא אמר ברבים אלא כינוי בן הקנה חס עליו הקנה'
אכל שמעו נא המורים נאכר כרכי ולכן נענש ר' שמעון אום
מי שכתוב עליו בכל בית נאמן הוא יאמר דברים כאלו אלא
כך אמר שם מאות אלף רגלי וגו' ואתה אסרת בשר אתן להם
וגו' ומצא להם המאורע הזה שמתים אותם וכי אומרים לסוס
אכול כור שעורי' ואחתיך ראשך מיד אינו זה מן הדין וחלילה
לך ואין זה שבחך ענהו השם היר התקצר אם לא אתן להם
יאמרו כי ידי תקצר ומוטב שיאבדו הם וימא כהם ולא תקצר
ידי בעיניהם אמר לפניו הרני הולך לפיסן אמר ליה עתה
תראה היקרך דברי שלא ישמעו אליך ויצא משה וידבר אל
העם כיון שלא שמעו אסף שבעי' זקנים וקרה להם מה שקרה
כי סתו בתאוותם ויש אומרים כי חלילה שמישה בסתפק
ביכולת השם ית' אל אמר אתה אסרת להם בשר תאוה אלא
בהקרבא ואין כאן אלא שלש בחנים אהרן ושני בניו ואיך

יספיקו להקרי' הכורס ויבא לידי נותר כי את כל דגי הים יאסף
להם ומצא להם כלומר בניחותא אבל אתה אסרת בשר אתן
להם אמר היר התקצר וכי אין כידי לתת להם בשר שלא יהיו
צריכין להקרבא ונתן להם השלו שאינו ראוי לקרבן וכמדרש
תלים ויהרונ' כמשמניהם כלומר השמנים והבראים ששאלו
בתוך כרס מלאה שהיה להם מקנה אבל הכחושים היו יכולין
לומר ששאלו להבריא עצמן וזה הוא דכתיב שלו וקרינן שלו
מהם בשלום ומהם בקוצים וחריבות והנרמו בנו הפרש בענין
התאוה והכבוד נרמו גם כן בכאן בענין אילד ומידד ובענין
הזקנים כי אמרו בכאן אספה לי שבועים איש והסנהדרין
שבועים איש וזה הבנין כתב הרמב"ן ז"ל כי רבו לשני מעלה
שהם שבועים והסנהדרין שבועים ואם כן עם הנשיא אחד
ושבעים והשכינה עמהם הם שבועים ושנים כנגד שם המפורש
היוצא משלש פסוקים הידועים ומדת חסד עולה שבועי ושנים
ואם כן הם יותר מהשרים כי השרים הם שבועים ואין הושבין
עם הסנהדרין שבועים ואחד ולא כי עם פיכאל שרינו הש' ע"א
ושכינה ע"ב נכסריא חסד וכן כונת הגהה נצב על חומת
אנך וזהו אך טוב ישראל והנ' בניתי רמז לחמשי' שערי בני'
וכן במדרש אבל אין צורך כי לפעמים נחשב ישראל בכלל
הע' וחוף בן הע' כמו שכתב הרמב"ן ז"ל כי מרתה לפעמי' תקרא
שבועי ולפעמים שמיני כנגד שבועי ושמיני כי המצא שבועי
עצרת ושמיני עצרת והוא סוד יואם הישי' ובתרוסה מענה
מפורשת ובלא הזקנים ובאלדד ומידד יש בו דעות כמספר
סנהדרין על מסוק שאמר וישארו שני אנשים במחנה כי הכז
היו שבועים ושנים ששה לכל שבט כי אם היו חמשה חמשה
היו הסרים לקחו ששה מכל שבט עלו שבועים ושנים לקח
שבועים ושנים בתקין בשבועים כתב זקן ובשנים חלק קראם
לאהל סועד שישלו בתקיהם מן חקלפי' וכל מי שיעלה זקן
כבר קדשוהו מן השמי' ומי שיעלה בידו חלק אין חפץ השם
בו והיה משה בלי קנאה ואשמה וניאח כי בגורל התחילו
ליקח דאם לא כן עדין היה בחלוקת מי יתחיל ליקח כי אינו
שזה פתק ראשון לאחרון דכל דמריש מרובא פריש ועם כל
זה אלדד ומידד כרוהו מן השררה והשפילו עצמן כדי לחלוק
כבוד לזקנים שלא יצאו שנים מהם בפחי נפש ונשארו
בכחנה יש מי שסובר בכחנה נשארו כמשמעות הכתיב ולא
נכנסו לאהל להמנית עם הזקנים אלא שהיו הע' שנכנסו
הסנהדרין ושופטים בלי גורל זה שפלות גולה שנתנו גדולתן
לאחרים כי יאולי יעלה בידם בתקזקן ויא כי נכנסו לאהל
שלא יעברו על מצו' משה שיכנסו כלם לאהל ונשארו פתקה'
זקן זקן שיצאו כבר השני פתקין שהיה כתוב בהן חלק ולא
יצאו אלא ששים ושמונה שהיה כתוב בהן זקן ואילו לא קבלו
פתקיהן יצאו כדי שישארו השני זקני' שכידם חלק במקום
וזה שפלות וענה להם ולכן הוסיף השם להם כבוד על כבודם
וישאר הזקנים לא נתפרשו שמותם והם נתפרשו שמותם
וכתבנא' מרוחו של משה ואילו מרוחו של הקנה דכתיב זקנים
ואצלת' מן הרוח אשר עליך וכתיב ויאצל מן הרוח ובאין
כתיב אלא ותנח עליהם הרוח וכתב ואת רוח אתן בקרבכם
וכתיב בכאן הרוח כלו הידוע וקנא יחושע ואמר אדוני משרד
כלאם שהם מתנבאים בלי רשות ולא שהיו מתנבאי' על עסקי
נוג ומגו' ויא על ענין משה שימות ויחושע פכניס ישראל
לארץ ואמרו בשלמא למאן דאמר על ענין משה היינו דאמר
כלאם שהיו רע בעיני אלא למאן דאמר על עסקי נוג ומגו'
כאי כלאם שהיו מורין הוראה בפני רבן והיה חושב כמשוגע'
ואמר השילם בכית הכלי' והתרגום ירושלמי מנע-כנהן רוח
קדשא פלושן לא תכלא רחמיך והשיב לו משה הסקנא אתה

והעיבור גם יש צער לאשה ולא כגידול הבנים אמר כי עין
הלועג לאב ולאם ואינו מכבדם יקרה וגו' ויש מי שפירש
עלוקה כדברי רז"ל סכית עלוקה ודמה אלו העניינים לה כי
אינה שבעה לעולם אלא מוצצת דם עד שתופח ותפול והכל
עולה לענין אחד . והגאון ז"ל פירש להעדר שתי סבות
האחד העדר החיים במותו והוא שאלו והשני העדרים שלא
יהיו והוא ועוצר רחם . והאחר בצמחים ארץ לא שבעה פיס
ולא תוציא צמחים . והשני כלות הצמחים אחר היותם והוא
ואש לא אמרה הוי . ולא פירש סמך עין תלעג לאב וגו' ויש
מי שפירש כי מזה החומר באות השתי נמשך הטבע והחינוך
ומשתיחן יוצאות אלו המדות הב חכ כח הצומח והמרגיש
שבאדם כי מחלק השכל לא יצא רע אבל מן המרגיש והצומח
יוצא כשהאדם אינו משתמש בהם לשם שמם כמו שאמרנו
ואמ' שלם שלש הנה לא תשבוענה כח הן והמגדל וכח המול'
שהם בנפש הצומחת והיא הטבעית שעושה מעשיה בטבע .
וארבעה לא אמרו חז"ל אלו השלש עם כח המרגיש אשר בנפש
החינוכית : ובמדרש שלשה הנה לא תשבוענה אלו השלש
מדות המגנות אשר באדם והם הקנאה והתאוה והכבוד ומה
סופן של אלו הארבעה לא אמרה הוי איש של גיהנם ששורפת
אותם ויש אומרים שם בענין אחר לעלוקה זו גיהנם שאומרת
הב הב . ולמי שלש הנה כלומר שינתו לה בעלי אלו השלש
מדות וסמך לזו עין תלעג לאב וגו' כלומר אב זה הקבה דבת'
אביך קנך אם זו נכסת ישראל דכתיב תורת אבך שלא יאמר
אדם הקבה נתן בי אלו הכחות מה אעשה כי אני מוכרח בזה
ואין עלי משפט גיהנם אינו כן יקרה עורכי גחל וגו' כלומר
שהוא עשה האדם ישר וכמו שאמ' שלמה לכד ראה זה מצאתי
אשר עשה האלילים את האדם ישר וגו' ואמ' אולת אדם תסלף
דרכו וגו' וכבר כתב הרמב"ם ז"ל ענין נכבד בזה בחלק ג' בפרט
ג' והביא אותו הדעת המופסד באלו והכתיב כי המצאתי
סוב מאד והרעות הבאות הם מפועל האדם בבקשו היתרונות
בי הדברים ההכרחיים הוא יתברך בנאם בטעם וכלי עמל
גדול כמו שתמצא שם בספרו וכן הוא יתברך בראם באדם אלו
הכחות הצומח והמרגיש לעבודתו ואין צריך לומר כח השכלי
כי בכח השכלי במעלת השם ובמעשיו ולא יקנא איש אבל
ישמח השם בראות כמה אנשים שאין להם פת היום לאכול
ומחזירים על הפתחו' וישבח השם במה שהגנו ואם הוא מעט .
אמ' חכם אחד לא תכיש במי שהו למעלה סמך הכט במי שהם
למטה סמך ותשבח השם . ועוד אמר חתנא אי זהו עשיר
השמח בחלקו ובכח המרגיש ובחמשה חושים כענינים ואנשים
ובשאר החושים יעבוד השם וירדוף הכבוד לעבודתו כמו
שאמרנו וכן הצומח יעבוד השם יתברך באכילה ושתייה ומשיג
בפיו שאמרנו לקיו הגוף לקיים המין כי לא תהוה בראה לשנת
יצרה הנה הלועג ואו כי השם סבכ לו אין המדות הסגנון יקר'
עורבי נחל שהם מלאכי חבלת מלאכי דין שהם אכזרי בעורכ
הטניתי ילדיו ויאכלו בני נשר אפילו הסלאכים הרחמנים כמו
הנשר דכתיב כנשר יעיר קנו יתגרו בו והצבו לו אכזרים כמו
שבא בכלעם שהיו בו אין המדות ומלאך רחמים נהפך לו לטן
כמו שכתוב הנה אנפי יצאתי לטן ואמרו ז"ל מלאך רחמים
הוי ונהפך לו לטן ולכן באו אלו העניינים בזה הפרשה
כמו שאמרנו להתרחק סאלו המדות המגונות ולהדיק בהספן
ילכן סיים במדות השפלות והכנעת היצר ושבח הענין במשנה
כי היא מדה מעולה כמו שאמרנו בשבת שעברה וישא' ל' יהו
מאן יתיב בפרגוד של מעלה ואמר להם שפלי ענותני חדר
וענינים ישו ארץ . וחכמים ז"ל במסכת חולין מאי דכתיב
לא מרובכם מכל העמים אמר הקבה חושק אני בכם שאצילו
בשעה שאשפיע עליכם טובה אתם משפילים עצמכם נתתי
גדולה

ליוכי הנמואה שלי וקבלה ביד הראשונים אל כי אלו אלרד
זמידד היו אחי משה מן האב כי ידע עמרם איסור עריות מן
משה שעתידה תורה לאסרם ופירש עמרם מיוכבד דודתו
ולקח אשה אחרת והוליד את אן כמו שאמ' בוכה למשפחותיו
על איסור עריות והוא אלרד אל דוד שאין בו איסור וכן מיד
ואמרו ששלח ר' הלל שהיה סארץ ישראל כתב לרב עמרם
שראה את קברם והיה כתוב עליהם אלרד ומיד אחי אהרן
מן האב ולא מן האם הנה ראייה כי הבורח מן השררה
השררה נודפתו ועל זה אמ' התנא שהקנא והכבוד מוציא את
האדם מן העולם כמו שפירשתינו : ונסמך לזו ענין צבורה
שהוא מזה הענין שדברו מרים ואהרן דרך כבוד ושררה הרק
אך במשה דבר ה' אף על פי שהיו קצת מכוונים למצוה אבל
יצא מדבריהם שדברו על אשה כשרה כי אמרו כי בעבו שאמרנו
שתיהת כושית כלומר אשה נכרית כמו חלא כבני כושיים
תרגם יונתן חלא כבני נכריין והם אמרו שבעל קרחם לקחה
משה והוא שחזרו כי אשה כושית לקח ואפרו כי בעבור זה
צמרד ממנה לא בעבור חנוואה כי גם בנו דבר והם כונו
להסיר לעו מעל משה ועל בניו כי בעבור זה נפרד ממנ שאם
לא כן מדוע פירש ממנה אולי יהיה לו זרע טוב מן הראשון
כמו שאמרנו למעלה ולא ידעו שהסכים השם על ידו שיפירש
מן האשה דאם מן חילולה להם ויצא מכל זה קצת לשון הרע
בדבריו שדברו באשה כשרה ומותרת שלקחה כדיון ובפצוזה
כי חילולה לשם שידברו בנבואת משה פי כבר ראו מעלתו
בסיני . ומשה נגש אל הערפל וברך דמשה כי כושית אינה
צבורה אלא שמשח הלך על כוש ולקח מלכת כוש לאשה
ודברו על זה הרק אך במשה וכי בשביל שדבר השם בו נתגאה
ולא לקח אשה סבנות ישראל חלא גם בנו דבר והזכיר הכתוב
כי היה ענו בכל רמח איביו כי כן עולה במלואו ענו עולה
רמח ולכן הוא חסר יוד וזכה משה בשביל ענותנותו ושפלותו
שקראם בתאום שלא יאמרו שידע זה משה וקרא לאהרן
וירעים שניהם הוודעם מעלתו שלא בפניו ואף על פי כן שהיו
במשה שהם לא היו יודעים מסודות חנוואה כמו שאמ' במראה
אליו אתודע וכמה שאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן
הוא ענין היותו וסודו והודיע מעלתו בשלש מקומות בכאן
ובפרשת וראת ו בסוף התורה והיה אף השם כלומר בשניהם
וכפשו הכתוב לאהרן בעבור מעלתו ולכבוד השם בי היה בו
רושם קצת ובעבור היות ענין הצרעת מגונה מאד שלוח סג'
סחנות ופג אבות מנודה למעלה ומנודה למטה וגם בסקוב
עושה רושם וכיוצאין משם כמו שרמו אהרן אל נא תחית כמת
וכמו שפירש אנקלוס והודיע הענין ורבותינו ז"ל חלקו בזה
במסכת שבת פרק הוורק ויחר אף ה'ם וילך פלמד שאהרן
צטרע דברי ר' עקיבא אמר ליה ר' יהודה אם כדבריך התורח
כסתו ואתה פגלה אותו ואם אין כדבריך אתה מוצא לעו על
אותו עדיק אמר ליה והוא כתיב בס נזיפה תניא כסאן דאמר
צטרע דכתיב ויפן אהרן שנפנה מצרעתו נלגלגו כל במימרא
דר אלעזר הקפר להודיע כמה יש לו לאדם לזוהר מאן שלש
מדות המגונות כי לעולם לא תשבוענה אמר שלמה המלך ע"ה
לעלוקה שתי בנות הב' . יש מי שפירש בדרך המשט
עלוקה כמו הפוך כמו כשבה שלמה כלומר זה החומר שממנו
ההויה יש לו שתי סיבות המוכות שהם ארבעה שתיים לוקחות
ושתיים נותנות ולעולם לא תשבוענה והם שאלו ועוצר רחם
שעוצר הווע ובהו ישלם ההריון וכן שתיים אחרות ארץ לא
שבעה מים בעבור כי חום השמש מושך לחות הארץ ועל כן
הארץ לא תשבע מים . והאש היסודי שואב הלחות ולא
תשבע . וסמך לזו עין תלעג לאב וגו' בעבור שהזכיר הילדה

שלח לך

שהחיי טועם המאכל אם הוא מראו מתוק תמל או ערב כן השכל טועם הרברים אם הם ראויים להתכבד או לא וכמו שאמר איוב לחביריו היאכל תמל סכלי מלח אם יש טעם בריר חלמות ואמר ריר חלמות כי הוא התמל הידוע יותר כי ריר החלבון מועט כי חסר חום הטבעי ועל זה אמר בריר חלמות ואמר במדרש על שאמר כי קנאתי בהוללים והיה מלעיג בשוטים אמר ליה חייך העטרך לוי הסרה ועל זה אמר שלמה את הכל עשה יפה בעתו וזהו שאמר בכאן בכל עת ואמר יקר מהכמה והשגוען שיעשה דוד שכתב על דלתות הבית אכיש מלך גת חייב לי ק' רבוא והובים ואמר חסר כשונועים אני כי אשתו היתה שוטה והיתה צועקת כששבע אכיש חייב לי כך ועל כן גרשו מארצו הנה שלא ספק על הנס ויחץ את העם אשר אתו וכן עשה שמיאל כשאמר לו השם מלא קרניך שמן ולך וגו' ואמר איך איך וגו' והשם לא אמר לו סמוך עלי כי אני הפמית והמחיה ועלי להצילך מכל פגע רע אבל אמר עגלת בקר וגו' וכן בא בפרשת הזאת שקרנו ראשי השבטים ואמרו למשה נשלח אנשים וכתוב וישב בעינינו כי לא ספקו על הנס וגם משה נמלך בשכינה והשיב לו שלח לך וכן עשה משה וישלח משה לרגל את יערי ויש לשאול במה שאמר משה הטובה היא אם רעה והלא אמר לו השם ארץ טובה ורחבה ועוד כה עורך כה וכי אם רעה היא לא יעלו ועוד מה חטאים של מרגלים כי לפי הנראה השיבו תשובה על מה שצוה אותם כשה על כל הענין ואלו השאלות כבר תירץ אותם הרמב"ן ז"ל בפרש"י ויעקב חזברים לפי דעת רבותינו ז"ל חטאו ישראל באמרם נשלח אנשים וגו' שהיו רואים את ישועת ה' תמיד והיה להם ללכת אחר הענין ופסח קבל דבריהם למלאות תאות ויהיה טעם וישב בעיני הדבר שסכלתי הדעתם ונמלך בשכינה והשם אשר נתן רשות לאדם לבחור בשוב או ברע השיבו שלח לך לרעתך איני מצוה לך וצוה שיקח איש אחד לשבת אנשים נכבדים ונשיאים אולי יזכרו וישוכחו אל ה' ואם אין שתהיה הגזירה שזה בכלל וזהו טעם על פי הנראה מרעתם ז"ל כי משה עמר על סוף דעתם וקרא להושע בן נון יהושע לומר יה יהושע מעצת מרגלים להודיע כי ידיעת השם לא תבטל האמיש ולא תכריזו וכשם שלא נודע מהיותו כך לא גרע היצד' ונחזור לענין שהתורה לא רצתה שיסמוך אדם על הנס' וכן אפרו אל יצוד אדם במקום סכנה ואמר עושיך לי נס שקא אין עושיך ואם עושיך מנכין לו מוציתו וכן הוא אומר קטנתי סכל חסדיו וגו' וכתוב לא תנכו את ה' וכן צריך לעשות במזונותיו וחלו שלא יסמוך על הנס אלא יטרח אחר פרנסתו ורפואתו ויסמוך על השם שיעזרוהו עם השתדלותו וזהו ורמא ירמא וכתוב וגם בחלוי לא דרש את ה' וגו' והרביעי שידע האדם ויכיר כשיצא מן הצרה והפגנה כי לא בכח השתדלותו ניצול אלא בעזר השם יתב' כמו שאמר בכאן מכל פגרותי הצילני וכת' חונה מלאך ה' סביב ליריאי' החפשי שידע לשם אחר הצלתו שהצילתו כמו שאמר אנרפה את הכל עת' ואחר שאמר כוננת המזמור נחזור למרש הכתובים שהתחילו בהם ואמר לנו בנים שמעו לי וענין לכו כמו וירחו כמו לנו נא ונוכחת' לכו ונחשבנה על ירמיהו בנים חתלמידים כמו בני הנביאים' יראת הצלפחדים אמר היראה כי היא המדה המעולה יראת שמים' ומה שאמר לעבודת האהבה היא גדולה מן היראה לכו עבדו בי יעש כשה בני אדם עובדים מיראה או אהבה כשרה בלבם וזה עבודה פחותה אבל היראה הבאה אחר אהבת השם היא מעולה ולכן נקרא אנרפה ירא בעקידת שמה היתה התכלית של עבודה עתה ידעתי כי ירא ארזים אתה' מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב בעולם הנא שכולו ארוך וטוב

גדולה לאנרפה' אמר לפני ואנכי עפר ואפר' למשד' ואחר אמרו ונתנו פה' לרוד אמר ואנכי תולעת ולא איש' אבל אימות העולם אינם כן נתתי גדולה למרוד אמר נבנה לנו עיר' לפרעה אמר מיה' למפחיריב אמר מי ככל אלרי הארצות אשר הצילי את ארצם מידו כי יציל ה' את ירושלים מידו' לנבוכד נצר אעלה על כמותי עב אדמה לאל עליוני' לחירם מלך צור אמר מושב אלרים ישבתי בלב ימים' אמר ר' יצחק מאי דכתיב האמנם אלם צדק תדברון מה יעשה אדם בעולם הזה יעשה עצמי כאלם יכול אף לדברי תורה כן תלמוד לומר צדק תדברון יכול גיט דעתת' מישרי' תשפטו ומדת' הענוה מסהרת הנאולה דכתיב יען מצח ה' אותי לבשר ענוים והמשיח נשתכח בון הסרה דכתיב עני ורוכב על חמור ותרגם יונתן ענותן גילי מארבת ציון הרעי ירושלים חנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות חמקום ברחמי ימחר ביאתו בימינו : אמן

פרשת שלח לך

לכו בניכם שיעשו לי ויראת ה' אלכרם : מי סלים ספקן חיים סלוב ימים לראות טוב : כבוד לנסך ערש וספקין ערכי ערשה : סוד ערש וצמח טוב נקט טלום ורדפהו : (תפלים לך)

לכו בנים

הכתוב' הללו אמרו דוד עליו השלום במזמור לדוד בשנותו את טעמו ויסרו באלפא ביתא ואין ספק כי על מזמור שעשה באלפא ביתא הוא נכבד מאד ולכן עשה בהם זו ההכרזא ואמרו ז"ל כי כל מזמור שהוא באלף בית משוכח והראה בו דוד עניינים נפלאים ובהם המזמור הודיענו עניינים נכבדים מאד צריכין לאדם על כל פנים כי הודיענו היאך יתנהג האדם במקרים כמו שהתנהג עם אכיש מלך גת והודיענו שצריך האדם להתנהג בחמשה דרכים האחד לבטוח בשם ולא בגבורתו ובמסונו כמו שאם בהתהלל גפשי לא כמושיע אחר כי אין מושיע וזולתו כי לפעמים יחסרו העוזרים כמו שאמר כגרים רשו ורעבו וכמו שאמר טעמו וראו כי טוב ה' ואגילו איכרו של אדם חסרים לו ואין לסמוך עליהם כמו שכתוב בספר חובת הלבבות על סופר אודר שהיה מחיר במלאכתו ששאל לו אדם אחד היאך שלובך אמר לו טוב בעוד שירי קיימא וכריאה ולבסוף נתבטלה ידו' והשני לדרוש השם ולקרא אליו בצרתו כמו שאמר דרשתי את ה' וענני הביסו איני ונהרו כלומר ירועו כמו ונהרו אליו והוא לקוח מן גהר זה עני קרא וה' שמע וגו' אמרו חכמים ז"ל אגילו חרב חדה מונחת על ציאו של אדם וכו' והשלישי שיתקן עצמו עם כל זה להצילה ואל יסמוך על השם ויעשה תחבולה כל מה שיוכל וזגילו תחבולה גרועה וקלון כמו שעשה הוא שהוצרך לשנו' טעמו והראה עצמו שמתע' כמו שכתוב לרוד בשנותו ארץ טעמו לאני אכישלך וזה הענין מבואר בספר שמואל כי ברך דוד אל אכיש מלך גת ומה שאמר בכאן למי אבישלך הוא אכיש כי כל מלך מלשמים נקרא אבישלך ועל זה תפציץ אבישלך כימי אנרפה וכן מלך מצרים פרעה ושלך צור חזים שם העצם אכיש כמו אמר אל מומינין וכשכא דוד בנת הכירו כי אנשי פלשתים שהיו לגלית ואמרו הלא זה דוד מלך ישראל כלומר עתה יסלוד על הארץ כי כן התנה עם גלית אם יכני והיינו לו לעבדים וכששבע דוד זה פחד ועשה תחבולה ונשתנה דעת' בשנותו את טעמו כלומר שכלו כמו

כמו שאמר לעולם שכולו טוב יעשה זה נצור לשונך מרע וגו' סור מרע ועשה טוב כלל בשני הכתובים האלו מצות עשה ולא תעשה התלויים בדיבור ובמחשבה והם כלל כל המצוות נצור לשונך בדיבור ואמר מרע כלל כל דבור אסור כגון לשון הרע וקללת אב ואם וכל שאר דברי אסור ושפתי פדבר מרמח בפחשב ששונאו מרמחו במיהו דכת במיו שלום את רעהו ודבר וגו' ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים בתור לא תשנא את אחיך בכלך בנביאים אלה הדברי אש תעשון דברו אמת איש את רעהו ואיש את רעת רעהו א תחשבו בלבבכם בכתובים א תחרוש על רעך רעה ומ' הר' נצור לשונך מנבלה וחלכ ודם לא אמר אלא מדבר מרמח כי הנוהר מזה נוכח לחיי העולם טוב ואוסרו סור מרע כלל כל לאו שיש בו מעשה רע יעשה טוב כלל כל המצוות בקש שלום בזה ורדמחו בלב ווו היא יראת ה' שלימה והתחיל בלשון דתבי נצור לשונך וגו' כי הדיבור תכלית האדם והוא יתרונו על שאר בעלי חיים כי כל בעלי חיים הם מסותפין עם האדם ביצירה על כן כתיב בשניהם ויצר ה' אריות וזלתי שבאד כתיב ויצר בשני יודין שתי יצירות הגוף והנשמה ואמר בכרו שני יצרים כאמרו שם או לי יצירי או מיצירי מה שאני כן ככהמה אבל בדין ה סודות הם שותפין אלא שהאר לקוח מן הוד שנאמר ומן הארץ הקדוש שהוא גוף וך מכוון כנגד כסא הכבוד ומשם שרשו ולכן הולך בקומה זקופה ובעלי חיים הם בהפך לקוח יסודם מן העפר ואין בהם חלק עליוני ולכן פונים למטה והמשל בשמן הוד שמעלה הלהב ואם הגר דולק בשמן עכור אינו עושה להב אלא מעש ופונה לכאן ולכאן כי בחפשה החושים אין יתרון לאלו על אלו אלא בלשון שהוא הדיבור ויש יתרון לשאר בעלי חיים על האדם בחפשה חושים ובהחבולה ובבושת וצניעות כמו שאמרו זל למדנו צניעות פחתול ואמר גשל האוורר בין הגמלים וכו' והדיבור באדם יתרונו על בעלי חיים ולכן קרא אדם שם אשתו חוור ולא היה כי כמו שאמר השעם אם כל חי היה לו לקרא אותה דיה אבל שלא ישתתף עמהם כשם שקראם חוה מלשון אחות דע' אהוד שמע לי' כמו מדברת זהו היתרון אם כל היתרון הוא בלשון ואף על פי שיש לבעלי חיים לשון נתן חשם באדם כח בלשונו לדבר עם שיתוף השכל כי הוא עם השכל מוציא הדבר מן הכח אל הפועל וכמו שאמר החכם הלשון הוא ענד הלב והוא מסירת הנשמה שאף על פי שיכרא הלשון לעורר המאכל להצפו מכאן ומכאן כשאר לשונות בעלי חיים עיקר יצירתו באדם הוא הדיבור ולכן חייב אדם לשמש אותו בדיבור הצריכה לו בקדושה ולא כנבלות חמה ובלשון הרע אם חכם אחד הפה והלשון הוא פתח חנשמה וכן נקרא פתח פיך ואין לשפתו בלשון הרע והוא כמעבר סילון של פים סרוחון בפתח בית המקודש או בבית הכנסת או בבית המדרש וכמו שאמרו בירושלמי אמר ר' שמעון אלו הוית בסיני הווח בעינא לקודשא בריך הוא דיהיב לי תריז פומיך הדר אמר בחד פומא לא יכלנא פירוש אשר אותו חכם אלו היירתי בסיני בשעת מתן תורה הייתי מבקש לשם שיתן לי שתי פיות אחד לדיברי תורה ואחד לדיבור כוונתי שלא היה לו לאדם לישף לשונו שהוגה בה בדיברי תורה בדברים משונשים ולכן אמר שלמה כסף נכחר לשון צדיק לב רשעים כמעט פירוש לשון הצדיק צדיק שיחיה ככסף הצרוף שאין בו שום דומי שלא ישתמש בו בדברים כשלים בדברים המגונים וכמו שכתו ורעת שפתי ברור מלילו וכמו שאמר זל במסכת מסחי לעולם ידבר אדם בלשון נקיה שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות שלא להוציא דבר המגונה דתיב מן הבהמה אשר איננה פוארה ואמר הכתוב אמרות האמרות שתורות כסף צרוף וגו'

והתורה אמרה בלשון נקיה אמר בקרבן אדם כי יקריב מכם ואמר אפס כי לא יחדל אכיון מקרב הארץ ולא אמר מקרבך ואמר כי חכם אחד היה מהלך בדרך ותלמידיו עמו ראת נבלה מושלכת בשוק ואמר התלמיד כמה מסדרת הנבלה הזאת אמר הרב כמה לבנים שיניה שבח ההכם השוב שבה והניח המגונה כי חכמים זל היו עושים לשונם כלי שרת ולא היו משתמשים בה בלשון הול כל שכן בלשון פגונה וכמו שהיו משבחין הרב שלא שח שיחה בטלה כל ימיו כל שכן כגנורה כי הלשון נברא לספר כבוד ולדבר בצרכיו הצריך לבל והנה האדם החכם ההוגה בתורה הקדושה היך ישף לשונו בדברים מגואלים ומטונפים ווו היתה כוונת רבותינו זל ובקשו תרי פומי פי תורתנו הקדושה שהיא לשון הקדש שבו ברא השם עולמו וכו' קרא שם מלאכיו גבריאל רסאל ויש בהאיות תליתלים של הלכו כמו שאמרו במגדל הפורש באויר ואמרו מם ומסך שבלוחות ננס היו עומדים רמו לנו כי בזה הלשון נתנה ונאלו האותיות ומח שאמרו חכמים זל בפרק כהן גדול בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ונהפכה להם בימי עזרא לכתב אשורית ומאי כתב עברית כתיבא ליבונאה והוא כתב הקמעים שחוקשה לתוספות מם ומסך של כתב עברי אינם מם ומסך שלנו חוץ מכבודם וכבר תיקן זה הרם זל כי חלילה שיעלה בשום דעת כי תורתנו והלוחות נתנו בשום כתב אחר לא בזה שכירנו שהוא אשורי ומח שאמרו בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברי רצח לומר ספר תורה שכתב משה ונתן לישראל כדכתיב לקוח את ספר התורה כי זה מורה עליו הלשון והוא כתבו בלשון עברי שלא ישתכחו בלשון הקדש ובכתב הקדש וכו' עזרא חזרו וכתבו הלכין שנקרא אשורי על שם שהוא מאושר או שעלה עמהם כאשור אבל הלשון הזה והכתב הזה הוא הכתב שבו נתנה הלוחות והתורה בסיני נחזור לענין לב רשעים כמעט אפילו יהיה בגר הרבה ויש אומרים ששב ללשון הצדיק שהוא חזר לב הרע לדרך טובה בלשונו הנכבד במעט מוסר וכו' מועט כל כך הוא לשונו רך ויפה וכמו שכתוב ולשון רכה תשבר גרם ויא לב רשעים מעט הוא הטוב שבו ולשון הצדיק כולו כסף נכחר מורה כי כולו צרוף הלשון והלב כאלו אמר הכתו דבר והפכו בדרך פסוקי משליו וכבר דבר שליכה ע'ה בזה הענין מאר בשבח הדברים הנכבדים וננות המגונים וגם רבותינו זל דברו הרבה בענין לשון הרע עד שהפליגו ואמרו שהוא חמור יותר מעץ וגילוי עריות ושפיכות דמים ולמדו זה מפני שבעיני בעז אנה חטא חמם הזה חטאה גדולה ובגילוי עריות כתיב ואני אעשה ארעה הגדולה ובשפיכות דמים כתיב גדול עונת מנשוא ובלשון הרע לא אמר גדולה בלבד אלא גדולות דכתיב לשון מדברת גדולות ואמרו כאלו כופר בעיקר דכתיב אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו ודי לנו ראיא מרואג האדומים כי בלשונו נהרגו כמה נפשות ועל זה אמרו זל שלשה הורגת לשון הרע האומר והשופעו ומי שאומרין עליו וכן קרה לדואג שהרי מת על זה קודם זמנו ונוב עיר הכהנים ושאל השומע ואמרו שהמקבל חמור מכלם כי חייב אדם שלא לשמעו כלל ולגער באוסרו וכבר שבח חכם אחד לפני רבו כתיבת סופר אחד והיו שם שני בני אדם אמר ליה הרב כלך מלשון הרע שלא יגרום לאחרים לדבר עליו רעה ועל זה העיד שלמה ע'ה מברך רעהו בקול גדול וכולי ואמר שלמה רוח צפון תחולל גשם וגמים נזעפים לשון שקר פירש כמו שרוח צפוני מונע גשם שאינו יורד כן מי שיראה פניו נזעפים לרכיל האומר לשון הרע בסתר רוא כיוע שלא ישוב לאמר לו מעם אחרת שמראה לי שאינו חפץ לשמעם אמרו בסדר ר' שמעון בן לוי אמר תיעוקת שהיו בימי יוד קודם

שלח לך

קודם שלא טעמו טעם חזא היו דורשין את התורה במש פנים
טומאה ומש פנים טהרה והיה מתגלל עליהם אתה תשמרם
תצננו מן הדור זה לעולם מן הדור הזה שהוא חייב כלית
ועם כל זה שהיתה תורה גדולה ביניהם היו יוצאין למלחמה
ונופלין מסני-לשון הרע שביניהם הוא שמסך לו גמשי בתוך
לבאים אשכנח לוהטים בני אדם שיניהם חנית וחצים ולשונם
חרב חדה נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שחיו לבאים
בתורת אשכנח לוהטים זה רואג ואחיתופל שחיו להוטים
אחר לשון הרע בני אדם שיניהם חנית וחצים אלו אנשי
קעיליה ולשונם חרב חדה אלו הוי"מ באותה שעה אמר דוד
רומח על השמים ארדים וגו' סלק שכינתך מביניה אבל בדורו
של אחאב היו עובדין על והיו יוצאין למלחמה ונוצחין שלא
היה ביניהם דילטוריא ובעלי לשון הרע היא שאכר עובדיהו
ואחכיא חסשים חסשים כמערה אם לחם לכה מים אלא
שהיה קשה באותו הזמן מים יותר מן הלחם שחיו הגשמים
נעצרים בימי אחאב ולא היה בישראל דילטור ובעל לשון
הרע שיגלה זה לכיאי הבעל והיו בעלי סוד ואפילו דברים
שבלב ניתן לחם בסוד ונאמן רוח מכסה דבר אפילו דבר
שנאמר לו בלא סוד מכוסה ולכן אמר בתהלח סוד ולבסוף
דבר ולא אמר בשניהם סוד או דבר ולכן היה אומר התנא כל
מי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב מן השתקיה
פירוש כי כל ימי של רבן שמעון בן גמליאל גדל בין החכמים
ללמוד פוסק ופדות טובות וכמו שאמרו אל גדול שימושה
בלימודה שנה מה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אהו
ולכן זכה למלאת מקומו ולרדת רבותינו אל פירש בשה שלמדו
מהנבואות שלו והעניינים שעשה כתיקון המדות מועיל שפע
החכם כי כמו הבגד אינו מקבל הצבע אם אינו נקי מכל כתם
כן הגוף אינו מקבל שמע אלדי אם אינו מתוקן במדו טובות
ורמו לזה מעמד הר סיני וכבסו שמלותם ולזה רמז קהלת ואמ'
בכל עת יהיו בנדיך לבנים רמז למדות טובות ונאמר ביהושע
הכהן הגדול הסירו הנגידים הצואים וגו' כי החכמה צריכה
שלוש הכנות הכנת הטבע כדרך כשרם אצרך בבטן ידעתך
וגו' וחלימוד כמו שרא במדרש על אדם כי ימות נאהל וגו'
והשלישית תיקון המדות לקב השפע כמאמרם אל אין הנבואה
שורה וכי' ולזה כתוב כי ה' תחכמה ולזה היה אומר כל מי
גדלתי בין החכמים לתקן המדות והנה היו לאלהו תלמידים
גדולים יותר מאלישע כמו שאמרו אל בפסו' לוקח את אדוניך
אדוננו לא נאמר אלא אדוניך שהיו סקולים כאלהו
ולא נחת עליהם רוח אלהו אלא על אלישע בעבור שימוש
ותיקון מדותיו וכן אמר ביהושע בן נון שנחה עליו רוח משח
בעבור שהיה שמשו שנ' ומשרתו יהושע בן נון וגו' א' ע' שחיו
לו תלמידים גדולים ממנו כמו שאמרו אל על כלב ועל עתניאל
בן קנו אמרו כלב שקול כמשה כתיב הכא ועבדי כלב וכתוב
ועבדי משה כמש במסכת תמורה ואף ות' קלין וחמורין וגו'
שזה ורקדוקי סוברים נשתכחו בימי אבלו של משה וכולן
עתניאל בן קנו החזירן מלמולו שנאמר ויאמר כלב אשר יכה
את קרית ספר ולכדה וגו' וילכדה עתניאל בן קנו ואמ' במדרש
אמר ר' שמעון בן יוחאי ששאל סמו' גלות עליות ותחתיות
שחיה כלב מקובל ממשה רבינו ע"ה ויתן לו בעבור שאירח
בתי גלות עליות ותחתיות רמז לסודות מעשה בראשי וכעשה
מרכבה למדנו מזה כי כלב ואחיו מאמו חיו גדולים מיהושע
ולא צרתח עליהם רוח משה אלא על יהושע שהיה משרתו
ועל זה היה אומר כל מי גדלתי כלומר אין ככל המדות מדח
טובה כשתיקה וכן אמר שלמה כרב דברים לא יחדל משע כי
רב דבר ריק מניק ואמרו חכמים אל מלה בסלע שתיק בשתים
ואמרו מיתוסתא דבכל שתיקתא ופכר כתב הרם במזל בפי'

זאת הכשנה הדברים האסורים והמותרים והביא ענין חכם
אחד שהיה מרבה בשתיקה והם דברים נכונים מאד אין צריך
ככאן לכותבם כי שם תמצא בפירוש אבות ואמר החכם טוב
לאדם להיות אלם ומשכיל מהיותו רב דברים וכסיל ואמר עוד
מרבה דברים ילבט והמחריש ימלט ונסים זה הענין באותה
ברייתא שאמרו אל ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה ואלו הן
כת לצים כת חנמים כת שקרים כת מספרי לשון הרע והכיאי
ראיה על כולם מהכתובים וזהו ענין בסודות תורתנו כי תכל'
הגשול בעולם הבא והוא השכר שאין למעלה ממנו הוא
המקבל פני שכינה אחר הפטירה מבני עלייה הנכנסים בלא
פר לראות פני אדוניהם ויש להם מהלכים בין המלאכים
ובאמת כי אלו הרואים זוכים להשגה הזאת הם מדרגות מהם
בפתח הבית ומהם בפנים ומהם יושבים לפני המיד ואלו הן
שבעה כתות של צדיקים הווכים לחיות בנועם ה' שהוא
אספקלריאה הפאירה לא שלטא ביה עינא וזה ביקש להשיג
משה בחייו באמרו הראיני נא את כבוד הכבוד הגדול וכי יש
כבוד למעלה מכבוד וזויתה התשובה לא תוכל לראות פני כי
לא יראני וגו' כלומר שום חו' ואפילו מלאך אבל לאחר החיים
זונים הראויים לה וזהו דכתיב וירא ראשית לו כי שם יגיד
כלומר זכה לראשית לראותו אחר שהיה מחוקק צדק וכך
לעונש אלו הפתות וכיון וקפץ שלא יזכו לנועם זה ועל זהו
אמר שלמה מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה אפר
תחלה ספרי פי איש ישבע בטנו ואלו התנונים יש להם נגלה
ונסתר כשאר פסוקי משלי כמו שאמרו כמה פעמים והנגלה
כי בלשון מות וחיים וכבר כתבו בזה המדרש טעם בכך הכלך
שחלה חולי כסיון ואפרו לו הרופאים שצינו יכול לחיות אם
לא ישתה חלב לבייה בא אדם אחד אמר למלך אם תגמלני
חסד אני אביאנו לך אמר ליה אפ תהן לי אני אעשה אותך
משנה רק הכסא אנדל ממך אמ' ליה צוה שיחננו לי עשר עוים
צוה ונתנו לו עשרה עוים זה האיש היה מכיר סרפך לביאה
וליש זכרים ונקבות וזה הרגישו חקר היכן ימצא לבייה מיניקת
מצא במרנף אחד לבייה מיניקת עמד מרחוק והשליך לה עץ
אחד יצתה ואכלה וכן כיום השני יום שלישי ובכל יום ויום
היה מתקרב אליה עד שהורגל עמה והיה שוחק עמה והיה
ביום העשירי שנתת לה העץ השלישי לקח ועישה דריה ולקח
הלב ובא לירכו' והיה בדרך בשלון מרוב שמחתו היה חולס
שהיה מדבר מהחלב שהביא והיה עול המעלה שיעשה
לו הפלך אמרו הרגלים אנו נרמנו כל זו השמחה שהלכנו
למקום הליכיא אמרו הידים אנו נרמנו שעשינו החלב שאם
לא כעבורנו מה מועיל הליכתכם אמרו העינים אנו נרמנו
שראינו הדרך והמקום שאם לא כן מה יועיל כל מה שעשית'
אפרו האונים אנו נרמנו ששמענו מצו הרופ' שצוה על החלב
שאם לא כן מי יגיד לכפ' אמר הלב שושי' לולי שכלי שחשבת'
זה מה תועילו כולכם אמר הלשון אני שותק ואני אחרון אני
נרפתי הכל שדמתי למלך לתת העוים ושדברתי עמו שאם
חייתי אלם מה תועילו כלכם גערו בו ואמרו לו אכר קטון
פוסה ונכסה אינו עושה כלום היאך אתה נחשב עטנו אמר
להם חייכם אתם תראו כי הכל תלוי בי וייקץ זה משנתו
ונרתע על זה החלום' הלך למלך שבח עמו הפלך אמר לו
הא לך חלב כלבאת שצויתני חרה אפו ואף השרים אפר לו
כלב פוסרר וחלב כלבא אמרתי לך חלב לביא אמרתי לך
דחלב כלבאת איכא הכא' צוה הפלך להשליכו בבית הסוה'
ויהי בלילה ההוא ויחולס שחיה אומר הלשון הלא אמרתי
לכם כי מיתתכם וחייתכם בידי הנה נרפתי לכם מיתה ואתם
רואים בעיניכם הנה החיים בידי אמרו לו האיברים ראינו
צתה הוציאנו מנו הצרה נדע כי אתה אדון על כל האיברים
ויהי

דין בבקר עוה המלך לתלותו ובשחיו מוציאין אותו לדון אמר להם הביאונו לפני המלך ואני ארפנו מיד אלו בשמחתם הביאוהו לפני המלך ואמר לו אדוני המלך למה אתה מצוה לתלותי זו תורה וזו שכרה אמר לו כלב ועריין אתה שונד באולתך ציוויתך להביא חלב לבייא והבאת חלב כלבתא לקרב מיתתי אמר לו אדוני המלך בארץ ישראל קורין ללבייא כלבתא ואני אמרתי לך בלשוני נסח הדבר ותמצא כי היא חלב לבייא קראו לרופאים וניסו הדבר ומצאו שהיה חלב לבייא ועשאו אדון ופושל בכל מלכותו לקיים מה שנאמר מית וחיים ביד לשון ע"כ במדרש הנזמלאל אמר לטבי עבדו פוק ובי לי ציודא בישא אייתא ליה לישן טוב אמר ליה אייתא לי ציודא טבא אייתא ליה לישן אמר ליה פאי האי אמ ליה כד הוה טבא לית טבא מיניה וכד קומי קומי הוה לישן רכינ וקשין הוה כרכין הרכין אמר להון חמו פת אתון עבדין כך עבדו דכתיב ולשון רכה תשבר גרם וזו הנגלה והנסתר סמוך לפסוק של פעלה מפרי פי איש אמר במדרש אין איש אלא הקפה דכתוב ה' איש מלחמה ומפרי פיו של הקפה מן התורה והגית בו יושם וילית ישבע אדם בשנו בעולם הזה וחיי העולם הבא ביד לשון ואוהבי יאכל מריה בעולם הבא שיהנה מין השכינה רמו למה שאמרנו די וחנה בענין המרגלים המוכר בזו הפרשה ראה ברוה ופה שאמרנו שהוציאו שם רע ודברו לשון חרע באמרם ארץ אוכלת יושביה ונענשו עונש גדול כמו שאנו רואים בזו הפרשה ולכן נסמכו אלו שני עניינים ענין משה ואהרן הכתובים למעלה עם ענין המרגלים וחכמי הוציאו מאלו שני הפרשיות שני קו' מפרשין לו אמרו במדר' ומה מרים שלא נתכוונה ללשון הרע נענשה המתכוון לא כ"ש ובענין המרגלים אמרו ומה מרגלים שלא הוציאו שם רע לא על העצים ועל האנשים מי שמדבר על בני אדם לא כל שכן ורבותינו ז"ל אמרו כי עשר נסיונות נסו אבותינו להקפה כמו שכתוב כאן וינסו אותי זה עשר פעמים ובכלם לא נחתם גור דינם אלא בזה והמפרשים מירשו לאו דוקא עשר לא הרבה כמו עשר נשים וגו' אבל האכת בדברי רבותינו ז"ל וכבר מנו אותן בערכין והרם ז"ל מנה אותם ואלו הן אביס דמתי השבלי אין קברים כמצרים ב' במרח' ג' ב' מן ד' ד' ויתירו אנשים ממני ה' יצאו מן העם ליקוש ו' ברפדים י' ז' בעגל י' ח' בתבערה י' ט' בקברות התאוו י' כ' מרגלים י' ו' נאמת כי ענין המרגלים לפי ענינם והגזירה שנגזרה עליהם י' ו' לעין ולדקדק בהם בשני ענינים האחד כי אנו רואי שנענשו הרבה יותר מעובדי העגל והשם לא כעם כל כך בעובדי העגל שכעס בענין המרגלים י' וחשני כי משה לא הרבה בתפלות כמו שעשה בענין העגל ולא הזכיר בתפלתו בכאן זכות אבות ואפילו בהזכרת ז"ל פדות לא הזכירם בשלכות כאשר התפלל בעון העגל וכל דרך צריך שעם וביאור והטעם לפי שעון המרגלים היה חמור עד מאד וחטאו בג' דברים חמורים כפרו בשם יתכרך שהבטיחם במתנת חארץ ועל כן הוציאם מארץ מצרים כמו שאמר ואו' אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ וגו' וממה מעמי' הבטיחם בזה ולא היה להם לספק בזה בשום פנים ועו' כפרו כאבותם הקדושים כי כמה פעמים נתחטפו לפני הבורא בעבור הארץ הזאת וכל אחד ואחד כרת לו השם ברית על זה והבני' בעשו בה הנה זה חטא גדול אין למעלה ממנו ועוד כפרו בקדושת חארץ שנתקדשה בעשר קדושות ונקראת ארץ החיים מכוונת בגג ארץ החיים ובעבור זה כעס עליהם הרבה ובעבור זה לא התפלל עליהם כמו שהתפלל בעון העגל שראה כי כל בוונת השם ית' היתה להשכיח אותם בארץ הנכחרת ועוד כי זה נסיון עשירית ונתמלאת סאתם כי העשירי הוא חמור מאד

כמו שאנו רואים ב' דורות שמאדם ועד נח וכמו עד אברהם דורות ונסיון העשירי לאברהם ענין העקידה והמכ העשירית שבמצרים ענין בכורות ועל כן נחתם גור דין ועל כל אלן העניינים שידע משה שהדין כותח עלידם ויא יחול לרוב מכל וכל על כן לא בקש עתה רק אריכות אפים שלא ימיהם כאיש אחד ולא ישחטם כצאן במדבר שימותו בכנפה ובענבו שלא בקש אלא אריכות אפים אכר לו השם סלדתי כדברך שאהיה להם ארך אפים ורב חסד שאאריך אפי ולא אביתם כאיש אחד ויהיה להם כל ארבעים שנה המיתה הנהוגה כמו שדרשו ז"ל במסוק תבא בכלח אל קבר ועיד אעשה עכהם חסד שיכנו לעולם הבא והיינו דתי' במדבר הזה יפלו בגריכם וחור ואמר ופגריכם אתם ומה שאמר אתם כמו שהם בעצמם יצאו לחמור כמחכר בהנדה כלומר אתם בעצמכם תפילו בגריכם ולכן לא הזכיר מדת האכת כי במדת האכת יהיו חייבין וכן לא הזכיר חסד לאלפים כי לא בזכות אבות התפלל כי גם האכות בעצם עמהם כאשר הזכרנו והזכיר פקד עון אבות על בניס לומר שאם ראה שלא לפחות יפקיד עון אבות על בנייהם ולא רך אפים יקחם ומה היה כתיב לדורות כי פקד עונם על זרעם ומה שצריך ביאור ענין הפסוקים כי מתחלה אמרו ושמעו מצרים כי העלית בקחך וגו' וחזרו ואמר ושמעו וישב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה וגו' והמתה את העם הזה כאיש אחד ואמר הגויים אש שמעו את שמעך וגו' מבלתי יכולת ה' ענין לו הפסוקים שאמר משה לשם יתעלה שישלחו כתבם וישבי מצרים ליושבי כנען כד שראו במעלות של ישראל כי ראו כי העלית בכרך את העם הזה מקרבנו וישלחו להם גם כן מה ששמעו בניס המדבר והון שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין וגומר י' וענין עובד עליהם והמתה את העם הזה כאיש אחד זהו ששואלין אלו לאלו מאי דקמן אומה קדושה שעניניו רואים שהעלם בכח גדול וביד חזקה ובגדל הניסים שעשה עמהם בכדבר ובראותם שתמית אותם כאיש אחד אמרו כי יש זכות בשם כנגד אדי מצרי ולא כנגד אשרי בנין יהיו חלול השם שיאכרו כלם פבלתי יכולת ה' להביא את העם וגו' וישחטם במדבר ועתה יגדל נא כח השם והוצרך משה להתפלל לשם שיגדל החסד בכח הרחמים בשראה גדול החסא כאשר זכרנו והתם סלח כדבריו של משה ואמר לו ואלום הי אני ועל דרך הכמים ז"ל אמר ליה השם החייתיני בדברך בטוב כוונתך שלא יתחלל שמי בניים כי ידעתי כי גוי אויב עשות המה ואין בהם תכונה וכן אעשה להיות להם ארך אפים ושלא אבד אותם כאיש אחד והרם ז"ל כתב כי פסוק ואלום הי אני חסר לשון השבועה למלצת הגזירה ומה שיש עוד לבאר ענין הפסוקים דא' שאמ' ואלום הי אני וגו' ומה שחזר ואמר וכל מנאצי לא ייאהו שהוא בפל לשון ופירוש הכתובים כי מה שאמר ואלום הי אני וחזר ואמר כי כל האנשים הרואים את כבודי וגו' אם כן היאך הוא חיותו ופלו' כבודו אם לא יראו את הארץ שהיה נראה לשון בחילת ורציו ואמר הפך אבל ביאור הענין כך הוא כבר אמרו חכמים ז"ל שהגזירה היתה על אותם שהיו מעשריה שנה ולמעלה עד ששים כמו שזכרו למעלה בשני הערכין כי למעלה משישים ופחות מכן עשרים שנה ואף על פי שכתוב מכן עשרים שנה ומעלה רצה לומר עד ששים ככו שכתבו בערפין שכתב מכן עשרים שנה ומעלה ואינו אלא עד ששים ולא נמנו בצאן אלא מכן עשרים עד ששים שהן ראויין לצבא וחזו שאמר בכאן שנמנו מכן עשרים ומעלה דוק היאך אכר ובאלח לא היה איש הא איכא מי שהם למעלה משישים שלא מתו וכן למדו רבותינו ז"ל מאיר בן מנשה שהיה יותר מבן ס בשעת המנין דהא כת'ב וירא יוסף לאברהם בני שלשים גם בני

ויקה קרח

ראוי לאדם להתגדל לפני מלך באי זה ענין כפי המלוכה אל
 בשום מעלה מן המעלות מאחר שאותו המלך המעלה הוא
 נבחר לאותו המינוי אף כי ידמה שהוא ראוי לאותו המינוי
 ולאותה המעלה שכל מעלה המבוקשת בלא זמנה היא רעה
 כל שכן כשיבקשנה מי שאינו ראוי לה כי בזה הדבר נכשלים
 רבים כי יאמרו כלנו בני איש אחד נחננו ואנו כפולני למה הוא
 בזה המעלה ואני לא חזו ככלו גמורת כי כמו שרעה היסם בפין
 האדם משאר בעלי חיים כן נבחר בעם אחד מאחר ובשבת
 אחד מאחר ובמשפחה אחת מאחרת ובאיש אחד מאחר כמו
 שאמר דוד כי ביהודה נבחר לנגיד וביהודה נבחר אבי ומכיר
 אבי כי בני בני רבים היו לו ונבחר באלמה וכן פשינו כי השם
 נבחר בישראל משאר העמים ובשבת לוי משאר השבטים גם
 השבט ההוא נחלק לשלושה בתראבות זו למעלה מן משפחה
 בני קהת להיותם נושאים הכלים המקודשים עבודת הקדש
 וכתף ישאו ועבודת בני גרשון כיריעות ובקלעים ועבודת בני
 פרוי בקרשי המסכן ובריחיו ועמודיו וארזו ואהרן נבחר
 לזיונה גדולה כי מלכותא דרקינא ענין מלכותא דארציא
 מהם רואי בני המלך ומהם עומדים בחצר המלך ומהם
 עומדים בשער המלך ומהם עושים מלאכת המלך בשכר
 והולכים לחם ופן החכמים השלימים בתורה ובמסע ובמעשים
 טובים רואים בני המלך והאחרים שאין כל כך של מים כל
 אחד ואחר כפי מעלתו מהם בחצר ומהם בשער המלך עוב
 שאר עמי הארץ הנושלים שבר על מלאכתם והולכים להג
 ואם הם יש להם חלק לעולם הבא נופלין שכרם ואינן עש כת
 השלימים ולכן הוזר שלמה בכאן כי אין ראוי לשום אדם
 להכנס לפניו ספחיתו ולעורר על מעלת איש מאנשי המינוי
 והמעלה שחלק להם השם כמו שאמרו אפילו ריש גרנותא
 פן שמיא מוקסי ליה וזוהו ונבקים גדולים אל תעמוד שלא
 תאמר איך אשפיל עצמי ואחול כבודי לפני מי שאינו טוב
 כמותי או ממני לפי שאם אתה טוב ממני יאמר לך עלה הנח
 ואתה הכבוד שקול יותר ויותר מהשגלות עשאלת עצמך
 לפני אותו הנביא המפורסם אשר ראו עיניך והוה שאמר כי
 טוב אמר לך עלה הנה יאויכל לפרש כי טוב הוא שיאמר
 לך עלה הנה מחסת שתשפיל עצמך בפני איתו נדיב שסיף
 השפלות והעונה כבוד כמו יכתוב ולמני כבוד עונה ואפרז
 אל כל המשפיל עצמו הקבה מגביהו ואסמכוה אקרא כל
 גוא יגשא וזהו ספרות החכ' שאינו מדבר בפני מי שגדול משנו
 בחכמה והנה בהמסרה הזאת ראייה ורפז ליה שהשם צוה
 לישראל להמליך עליהם מלך שנאמר שוט תשים עליך מלך
 ובעבור שבקשו מלך בימי שאול קודם זמנו שהי' שמואל שופט
 ופמונה נחשב להם לעין גדול והוה שנתוכח עמהם הנני עני
 כי כמו שאמר פשה לא חבור אחד מהם נשאתי ואמרו אל
 גדול מה שנאמר בשמואל משה שנאמר במשה ואלו במשה
 כתיב לא הרעותי שלא לקחתי מהם בחזקה ואלו בשמואל
 בתיב את מי עשקתי ואת מי רצותי לא באונם ולא ברצון ואם
 מאחר שלא מצאתם נדיי מאומה למה בעסתם במניו וחביא
 להם דונבא מהסתר כי אפילו שהוא טוב לעולם כשאני
 בזמנו הוא רע לעולם כמו שאמר הלא קציר חטים היום וגו'
 וכן היה ענין קרח שהם חלקו על מלכות משה וכהונת אהרן
 ונשיאות אליעזר בן עוזיאל ולכן דרשו חכמים זכרם לברכת
 אלו המסוקים שהתחלנו על קרח אמרו במדרש אל תתחרר
 לפני מלך זה פשה ובמקום גדולים אל תעמוד זה אהרן
 ובניו ואליעזר בן עוזיאל וכמו שאמר הכתוב ויקהל על פשה
 ועל אהרן וגומר וכמו שאמרו זכרם לברכת שנתקנא גם
 כן על נשיאותו של אליעזר בן עוזיאל אמר אחי אבא ואבא
 ארבעת אחי הוה עמרים ויצהר וחברון ועוזיאל בני עמרם
 בשת

בני סביר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף וכתוב במלחמת העי
 בשלשים וששה איש ואמרו חכמים אל זה יאיר כן מנשה
 שהיה שקול כרובה של סנהדרין והוה שאמר חיותי ופלי
 כבודי שיראה שאעשה חצר עם המחותים מן עשרים שנה
 ועש חיתים מן ששים והוה חסד שיראו את הארץ ואתם
 הגדונים ימלאו ימיהם עד ששים ופלו במדבר ויגרמו זה בפלת
 וימלא כבוד ה' כדרך את מסגר ימיד אמלא ולכן הצריך להם
 במדבר פ' שנה שיגיע מי שהוא בן עשרים שנה לששים ושנח
 ראשונה חתה בכלל זאף על מי שקדמה לשלוח המרגלים וזו
 עלה במחשבת אל' שהם עין להם עד שנתמלא סאתם והוה
 וגים מקרי וגו' ולכן אמר בכאן תשא את עינותיכם שרתי
 עונות של ענין ושל מרגלים כן דרשו רז"ל אלו הכתובים והם
 במסורין ומה שהזכיר עכרי מלב שהוא יותר מן עשרי שיחיה
 ולא הזכיר יהושע הודיע הכתוב שזה היה צריך לחזכיר בעבור
 שדבר אחת במה נאחז כלב כמו שהזכירו אל' והוה רוח אחרת
 עמו ואולי יחשבו רעה כי בעבור זה לא יכנס לארץ הוצרך
 להזכירו כסו שאמרו אל גדולה עכירה לשמה וכו' וכן במדרש
 וכו' ופיה וביאיש אלו המרגלים יקר מחכמה זה כלב בעבור
 שנתחבר עם המרגלים בציו והיה מרמה להם ומראה כי הוא
 עמהם וכמו שכתוב והם כלב הנה תראה כמה כח רבילורח
 ולשון הרע כי אכדו זה העולם והעולם הבא ויהושע וכלב נטלו
 חלקם וחלק המרגלים וחתן לעולם הבא דתיב חיו מן האנשי'
 ההם וגו' החיים האמתיים לחיות בנועם הולבקר בחיכלי
 וסמך למרגלים ענין כי תבאו לנחמם שלא יאמרו כשם שלא
 נכנסו האבות לארץ כן לא יכנסו הבנים וסמך ענין עץ כי עשו
 אלו גם כן כיר רמה וענין פקושה המחלל שבת כעובד עץ
 וענין ציצית להחיותו כי בראותו זכור ולא יחטא ויש במדרש
 כי המקושה יצא בלא ציצית ולא נזכר שהוא שבת ולכן הירס
 צריך בשבת להתעטף בטלית או בסרבל או בגלימא ומצוה
 ציצית היא ציצית יותר בצאתו לעסקיו מבית הכנסת כי
 בבית הכנסת אינו צריך כל כך זכרון והראיה מההוא עובדא
 דמנחות ויש בציצית שמנה חסין וחמשה קשרים כנגד
 תריג כי ציצית חסר ולמך לציצית משלמת שלשה ירין
 החסרים מן שלש מעטים שתוכנן ציצית בפרשה ויש בו
 ל' בחסין כנגד ל"ב נתיבות וששנת חסין בכל עד כנגד שמנת
 איברים שהארם חוטא להם עין ואוזן ואף ופה ויד ורגל לב
 זנויה והשלשים ושנים נתיבות חכמה בס כל התורה עשר
 ספירות ועשרים ושנים אותיות שבעה כפולות וחמשה עשר
 משושות ולכן כתיב וזכרתם את כל פצות הולכן בתחלת
 התורה כוללסוף ל' וחלל אמרות תכלת דומה לים ויש ענין
 ובאה המצוה שני שלישים עוף ושליש גדיל דכתיב ציצית וכת'
 גדילים ומת' גמין פקשה עכות גדילן ואף על פי שאין עיכוב
 כחיות הגדיל יותר פן הענף מצוה פן הסוכה להיות שני
 שלישי ענף ושליש גדיל זכר לשלש מקדשים כי השנים לא
 היו קיימים שלא היו פקשה עכות והשלישי יהיה קיים לא
 יעשה ולא יהרס עוד לעולם דכתיב ואני אהיה לה חומת
 אש ולכבוד אהיה בתוכה :

פישת ויקח קרח

פ' שתהדר לפני מלך ונעקום מלכים אל תעמוד כי טוב אמור לך
 מלך סמך עששולך לפני כתיב עש ראו עיניך : (משלי כה)
אל תתהדר בזנות שלמה המלך עלה באלו
 המסוקים הנגלה מהם שאן

משה ואהרן משה מלך ואהרן כהן גדול ובניו סגני כהונה אני
 צן יצוה שהוא שני ללוי חיאך לא מנה אותי נשיא ומנה נשיא
 לבן תאח הקטן דכתיב ונשיא בית אב למשפחות הקהתי
 אליצפן בן עוזיאל ועל זה אמר ובמקום גדולים אתעמוד אף
 על מי שקרא ועדתו היו מראים עצמם שהם פכוונים לעבודת
 השם וכי היו רוצים להמנות בעבודתו בדרך חסידות הזוהר
 שלמה ועל זה אמר התנא כל מחלוקת שהיא לשם שמים וכו'
 זה מחלוקת קרח חנה קרא חתנא מחלוקת קרח שאינה לשם
 שמים לומר לנו שלא יהיו מראים עצמם שמקנאים במעלתם
 ומקטרגין כמנויין אלא שהם רוצים לעבוד השם כמותם ולא
 היה כן אל להתגדל ועל זה קרא שלא לשם שמי' שהמחלוקת
 היא שלשה מינין אחת מחלוקת לשם שמים החולקי כאביו
 ורבא ר' יוחנן וריש לקיש וזולתם שלא היו מכוונים להתגדל
 מעלתן אלא להוציא ההלכה לאמיתתה ולעמוד על עיקר
 המצוה או הדין לא לנצח וכשרואין דברי חכמים מודים על
 האמת וכמו שאמר תמיד חזרו בית הלל להורות לבית שמאי
 הדר בית ר' יוחנן מהחיא חדר ביח רבא מהחיא ואמר דברים
 שאמרתי לפניכם טעות הם כידי והיו מצוים לתלמידיה' בסוף
 ימיהם שיחזרו ויודו לבעלי מחלוקתם כמו שמצינו בנדרת
 במחלוקת רב ושמואל בשילא בר אבינא והרכה בתלמוד'
 והשני מחלוקת הטעא במחלוקת קרח שחיו טעעים לבני
 דורם והיו מראים להם שמתקנאים על הכבדים ועל כל העדה
 שכלם קדושים ובתוכם "ואלו משה ואהרן וזולתם היו נוטלין
 העבודות לעצמם ושהיו השאר מבחוץ עד שנתפתו אחריהם
 ועל זה אמר השם הרופו מתוך העדה הזאת וגו' ואמר משה
 האיש אחד יחטא וכיתעלה על דעתך שבעון אה ירצה השם
 לבלות כל העדה וכתב ר' אברהם זל בי כל אלו הנקהלים היו
 חכשין ומאמים מבני לוי משבט קרח ועל כן אמר משה שמעו
 נא בני לוי ואולי חשבו שאל שבטם ראוי לכהונ' ומשה מעצמו
 חלק הכבוד לאחיו וכן הכדלו מתוך העדה הזאת רמו לבני
 לוי בלבד לא על ישראל ומשה ואהרן חשבו כי על כל ישראל
 בעבור שלא מיחו בדבר ואמרו אל אלדי הרוחות לכל בשר
 ונחר השם ואמר כי על כל עדת קרח אמר בלבד וחזר ופירש
 לוי העלו מסביב למשכן קרח ושבתו ישונו אלו דבריו וכתב
 הרמב"ן זל שאין דבריו פכוונין שהיו נשבת משרתי אלדינו
 סאתים וחמשים קרואים ונשיאי בני מרי בועש' ברכם ובגדלו
 שבהם ומלינינם על השם ואלו היה מזה השבט לבד לא חיו כל
 ממות ישראל מתלונינם ממחרת אתם המתם כי לא פת להם
 מת רק משבט משה ואהרן וגם באות הפש' ראיח כי המחלוקת'
 סכל שמאי ישראל היא הכתוב אומר ואנשים מבני ישראל
 חמשים ומאתים להגיד כי סכל השבט' היו אבל טעם רב לכפ
 בני לוי שמעו נא בני לוי עם קרח היה מדבר כמו שכתוב אל
 קרח שמעו נא וגו' וכלל עשו שבטו בעבו כי קרח היה מפתח
 כל השבטים שחיה רוצה להשיב כהונה לבכוריה כמו שאמר
 כל העדה כלם קדושים ומשה גלה להם רשעו ועל כהונתו
 היה צועק ודי לו בכבוד שבטו ואם לו רב לפס כלל לו ולשבטו
 שלא ימשכו אחריו ומה שאמר חכתוב מתוך העדה הוא לכל
 העדה מפני כי חלילה שלא הבין נכונתו בפעם הראשונה כי
 הכדלו רמו למשה ולאהרן בלבד כמו הרומו וכן ואכלה אותם
 רמו למנפה שתכלח עם עצום ורב כרגע אלא הענין היה כך
 כמו שאמר כי כל העדה נתפתו וחשבו כי האמת עם קרח וכי
 מעצמם לקחו משה ואהרן העבודות והיו מסתינין לענין
 חפתותם אולי יחמוץ השם כחם וחרה אף חשם בהם ורצה
 לכלותם כיצד ומשה ביקש עליהם ולישר עליהם וכות האיש
 אחד וגו' כלו אם קרח מפתח אותם כרשעו ובחשאתו ונתפתו
 אחריו כי חשבו אולי האמת אתו ואינו יודעין מחשבות לבן

שהוא לקנתר נמו שאתה יודע מחשבו והנכתרו לבח יחיהי
 כליית והשם נתרצה לדבריו ואמר העלו מסביב למשכן קרח
 דתן ואבירים' והשלישי מחלוקת נצחון בני אדם שבעבודת
 מחלוקת ושררות בהבלי עולם ואין בהם שום תועלת מצודה
 אדרבה יש עון ועבירה וכוננתם לנצח בעלי מחלוקתם וזוהו
 המחלוקת האחרונה לא זכר אותה התנא כי לא נתנה להחשב
 כי זה נמצא בשאר בעלי חיים כבהמות והחיות והעופו' אבל
 חשב מחלוקת קרח שהיה בה צורך מצוה שהיו רוצים לעבוד
 השם לולי שלא היתה לשום שמים כהככים החולקים בדברי
 תורה ונושאין ונותנין בה להתגדל על חביריהם ולהוציא שם
 שהוא קצת מצוה שלא לשם' וחשב זאת ואם כן המחלוקת הם
 נכמו שאמרנו בשאר הדברים שיש בהם שני חלקים ב' קצוות
 וחלק המחלוקת של הלל ושמאי וזולתם הם בקצה הראשון וכן
 המוב ומחלוקת הנצוח בתכלית הרעאין בה צורך מצוה'
 והאמצעי שאינה לשם שמים ולקח התנא השנים והניח הנ'
 שאין בה שום טוב ותועלת אדרבה עון ועבירה ונוק גדול'
 ואמרו במדרש תלים אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים
 וגו' אמר בכאן ב' כחות רשעים הטאים לצים ודרשו על קרח
 ועדתו זה הפסוק שהיו בהם אלו הג' כחות רשעים דכתי סורו
 סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו' הטאים דכתי את
 מוחות הטאים האלה כבמשותם' לצים דכתי ויקהל עליהם
 קרח אמרו במדרש הקהילים על ליצנות אמר להם אפנה אדת
 היה לח נשבה מפתה תאכל ובחיקה תשכב בכרה בא אהרן
 לקחו הבכור גזוה לקח ראשית הגז אמר אשחפן לקח חזרוע
 והלחיים והקיבה הענייה בחפתה אמרה חרם היא אמר לה
 כתיב כל חרם בישראל לכהן יהיה הוליקה לביתו היינו דכתיב
 ויקהל עליהם וגו' ועוד במדרש ויקהל עליה קרח הליבש מאדת
 והששים איש מהם טליתות וכו' ולזה נסמך מרשת קרח למר'
 יציאת ועוד שאלו בית מלא ספרים פטור מן המזוזה או חייב
 וכו' על ככתך הנה שהיו עושין ליצנות והיו ליצי' ועל זה אמר
 אשרי האיש וגו' כי אם בתורת ה' חפצו אלו בני קרח ועל זה
 נתבאר להם מקו בניהנם ואמרו שירה על שושנים לבני קרח
 כולו על משה כמזכר במדר רבותינו זל כי ליצים קשים
 מרשעים והטאי' וחטאים מרשעי' לצי' צמורים הוראה לעצמם
 פת חשאנו ועוד במדרש בני אם יכתוך חטאים וגו' אם יאמר
 לכה אתנו וגו' בני אל תלך בדרך אתם וכי היה צריך לחזוהי
 על זה שלא ילך עם הרוצחים לשמוך דם נקי ומה שאמר כי
 רגליהם לרע ירצו מה גלה בכך הם אומרים בפיהם וארבת
 לדם אבל זה נאמר על המגתים בני אדם ימראים שהוא לשם
 שמים' ודרשום על קרח וסיעתו שהיו מראים עבודת השם
 בפיהם ואינו כן בכליותיהם אל האבה' אט יאמרו לכרע
 אתנו כמו שאמרו הם לישראל נארבה לדם מתי מדבר שהרנש
 משה בתפלתו שלא בקש עליהם רחמים כמו שעשה בעגל
 ונתפתו על זה נצפנה לנכיחנם בעבור הנקי אלו הבכורות
 שהיו נקיים והסיר מהם הכהונה ונתנה לאחיו שבתחלה
 היתה העבודה בבכורות' גורלך תפיל בתוכינו ונהיה כלנו
 עפיתים בתורה ונמצות כמו שכתוב חכלים נמלו לי בניעופים
 כיס אחד יהיה לכלנו' נעשה קופה של צדקה'
 כל הון יקר נפצא' נחפשה הפדות הטובות החמורות
 מהון יקרי' בני אל תלך וגומר' והאמת בדבריהם ולכן
 נטמך ענין קרח אחר מתי מדבר ואחר ענין המרגלים כי קם
 על משה ומצא מקום לחלוק ואין צריך לדברי רבי אברהם זל
 שכתב כי זו הפרש' היתה ראויה קודם שלח לך חלוק הבכור'
 כי על זה קם קרח כי בכור היה ודתן ואבירים על הבכורות
 שהוסרה מאביהם כמו שכתב ר' אברהם זל והרמב"ן זל פירש
 כסדר הפרשיות ממש כי עד מיתת הפרגלים ודור המדבר

ויקה קרה

בחברתה אפילו כמלא נימא שלא לערבב כחות העליוני ועל זה חרה לשמואל בבקשת ישראל מלך בימי שאול ועדין לא הגיע לגבול וכמו שאמרו ז"ל במסכת תעניות מאי דתניב ויהי בי זקן שמואל זקנה הקפיץ עליו הקנה דתי נחמתי וגו' אמר לפני רבונו של עולם שקלתי במשה ואהרן שנאמר משה ואהרן בכהנו וגו' אמר הקנה כיצד אעשה למות שאול לא קא שניק שמואל ליכות שמואל קא כרנני כוליה עלמא עליה לא ליכתי תרויהון כנר הגיעה מלכות בית דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא מיד הקפיץ עליו זקנה היינו דתי ויהי כי זקן שמואל וזו שאמר בכאן ואני זקנתי ושכתי כל זה פורה שחיה השנת גבול ומעלה כי הוצרך השם ית' לכל זה זריקת סיבה ודחיות גברי כל זה סיוע למדר' והשם הראח לישראל בענין המטות שעשה כמות נסם במסכת אהרן דכתיב פרח משה אהרן ויוצא פרח ב' פרחים האח נמל כהגמל השקדים דלא סיגיא בלאו הכי והאחר נשאר לעולם והיינו דאמר שנגנן מטה אהרן במרחיו ושקידו וזהו גם גדול והב' כי ידוע בדרך הטבע כי אילן שקד שיגברת מתייבש ולא נשאר בו שום לחלוותי וזה מיד יתייבש והנה גם בתוך נס ועל זה הראו ליריביהו כקל שקד ששב לחלוותי שבישראל וזה שהוציא פרח רפא לפני אהרן שהם פרחי כהונת לומר כי מה הית' זאת להם יוצץ ציץ על אהרן שעליו ציץ נזי הקדש שקדים על הלויים השקדים במקדש יום קד' לומר כי השם שלחו לעשות לו השנויים ולא מלבו ומת שהקדש השרה לציץ כי כן התחילו בניו לעבוד במרש' של יוקרא כתי' בני אהרן ולא נזכר הוא ושעמתי שנמצא במדר' כי לאו השקדים היו מתוקים וזרים והיו בתוקים כצד ימין הפטה והזרים מצד שמאל וכשהיו ישראל עוסין רצונו של פקום היו הפרחים המתוקים של צד הימין להים וכשעוברין על רצונו של פקום אותן של שמאל להים והאחרים כמושיש וזהו גם גדול פענין הכרובים שהיו וכו' ומדרש אחר כי ככו שהשקד עושה פרי מתוק ומר פן השם שוקד לטובה ולרעה כהייב לשקוד על דלתות יום יום וכתבי וישקוד על הרעה ובמדרש עוד יוציא פרח זה בית ראשון יוצץ ציץ זה בית שני ויגמול שקדים זה הכיור העתידי ליבנות במהרה בימינו דכתיב כי שוקד אני על דברי לעשותו אמן וכן יהי רצון:

א' ראה קרח מקום לחלוק כי כל העם היו עם משה שעשה עמהם כמה חסדים בעיני העגל ובקורות התאוה ובתכערה שהתפלל למיר משה עליה ולא היה מקום לפתות אבל עתה בענין הפרגלים שנגזרה גזירה על כל העם אז היה לו מקום לחלוק לפי שפשה לא נתפלל עליהם כראוי כמו שכתבתי בדרשה שעברה והיתה נפש כל העם מרה איש בבנו ובאחיו ובצמנו וקם ופתח וחלק על משה וזהו כדעת המדר' שאמרנו ואין ספק כי קרח היה חכם גדול והאנשים שקמו עמו גם כן כמו שאמר הכתוב נשיאי עדה קריאי מועדי דרשו אל נשיאי עדה שהיה ראוי כל אחד מהם להיותם פרנסים על הציבור קריאי מועדי שחיו חכמים ראויים לענר שנים ולקבוע חדשים ומועדי שחיה חכמה גדולה דכתיב היא חכמתכם ובינתכם ואמרו אל זה חכמת התקופות ומולדות ויש ענין על שכתב קריאי בואו וקרי קריאי והפך הנשיאים ובפרשת פנחס הוא דתן ואבירם קריאי חסר יוד ו' אנשי שם שיצא להם שם בכל ונתפרסמו וכמדר' שהיו בקיאים בשם המפורש ועל זה נתיירא משה והוצרך להתפלל אל תפן אל פנחתם אפי' שיזכירו השם זהו א' ואם תשאל פאחר שהיה קרח חכם גדול והם חכמים גדולים היאך חטעו עצמן לעשות דבר רע ואל מה שאמרו פהגדה שראה בחלום מעלה גדולה לורעו ושלישלת גדולה יוצאה ממנו חשב כי היה ראוי לאלו המעלה ולא היה יודע כי בניו היו חסידיו עליון וראוי לצא מהם שמוא שהי' שקול כפשוטו ואהרן דכתי' משה ואהרן בכהנו ושוטא בקוראי שמו והעתידי לצאת ממנו כד משמרות ושערה כזה ובמדרשו של ר' שפעון בן יוחאי אמר ענין גדול וגסתר בזה כי קרח היה חכם גדול ויודע בסוד המרכבה ונשען בנכות שלשת אבותיו יצחק קהת לוי שלא הוזכר יעקב ור' אל אפרו שיעקב נתפלל על זה דכתי' בסודם אל תבא נפשי וגו' אבל על הדוכן בדברי חסידים תמצא בן לוי בן ישראל וכתב הוא אל ענין בזה כי אלו שלש אבותי שלקח הכתוב הלוים נאים מצד יצחק כי כהנים באיב פסדת אברהם והלוים סמדת יצחק ולכן להם הריב וחמשפס וידוע כי יצחק באה שערים וחשב כי לשלש אבותיו שלש מאות פרדות לבנות שהזכירו ר' ל' נושאי אקלידא ולא עשו פרי כמרדה הזאת שאינה עושה פרי והיו לבנו שהיו לו לסכנה ונרמו לו ביתה כמו שאמרו תנאים שהתנה הקבה במעשרה בראשית וכו' וכתבי ארץ יראה ושקטה וגו' וכן דרשו במסוק נמונים ארץ וכל יושביה ועתה כשקם קרח על משה להכחיש נבואתו שהוא סתירות התורה פחדו צבא מרום מן יחזור העולם לתווה ובוהו ולכן עלו למר' ועל האמת שקנאו בזה הענין הרע שהכניס קרח עצמו באותן הענייני' שזכרתי במדר' ר' שפעון והכניס עצמו לפני ממוציאתו ושעה ועל זה כיון שלמה בדרך הנסתר בכתובים שהתחלנו שלא יעמוד במקום גדולים ולא לפני מלך שהוא מלך בתורה דכתיב כי מלכי וגו' בישרים ישורו כי טוב לו שיעלה מדרגתו למדרגה וא' גרום שישפילוהו באותו מקום ויקרה לו כשאר ההורסים שאמרנו בפרשיות שעברו ועל זה נתקנאו אף העליוני' אפרו במדרש היינו דכתיב למען שמי אאריך אפי' וגו' אמר הקבה לולי שמי שישמתי במשפחו הקהתי הייתי מכרתי לגמרי על ענין קרח אלא בשביל שמי' דכתיב הקהתי היינו שרבו בתורה אל תכרתי את יבט במשפחות הקהתי ועל זה דבר משה קשה לא ה' שלחני וכמו שאמרו אל דברו דברים קשים משה וא' יהו ופסקה משה הא דאמרן אלויהו ואתה הסכות את לבם אהור' מיכה אם שוב תשוב בשלום לא וגו' כמו שאמרנו כי השינו גבול אשר גבולו ראשונים ושלחו ידיהם אף בעליוני' וגם בימי שמואל עשו ישראל כך וחטאו גם כן שהשינו גבול ראשונים ושלחו ידיהם אף בעליונים שאין מלכות נוגעת

פרשת הקת

אם רוח' עשונל קענש' עניך עקונך 66 תכח כי מרס' ויכית מטאס גדולים:

אם רוח

נמשכו המפרשים אל בפי' זה הכתוב אחר התרגום שתרגם המוסל על יצר הרע שכן קראו קהלת בספרו מלך גדול ומושל באדם כמו שכתוב בספר עיר קטנה ואנשים בה מעט שפי' לבנין הנוף שהוא עולם קטן ובא ליה מלך גדול זה יצר הרע ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב ואם במקום אחר טוב ילד מסכן וחכם פמלך זקן וגיסל ואם בפרד' שלמח קראו מלך שכל האיברי' ששמעין לו והוא מושל בהם זקן שהוא מודונו לאד' בשעת יציאתו מן הנסן דכתי' לפתח המטות רובץ וכת' רע פנעוריו שצנעו לצא כמסן אמו וכסיל שפחדו האד' בכסילו יוקרא יצר הטוב ילד שהוא מודונו לאד' לאחר ג' שנים מסכן שבדבריו אינם נשמע' למסכן דכתי' חכמת המסכן בזויה וחכם שמדריך האדם בחכמתו ויהיה פירוש הכתוב לזה הדרך אם מאמר המושל שהוא היצר הרע המושל כך הפך מאמר התורה דכתיב ואתה תמשול בו ויוציאך כמקומך

שואו

שהוא הדרך האמצעי שיש לו לאדם להלך בה כמו שאמרנו
 כמה פעמים כי כן ציתה התורה והיא ירצה להסותך לקצה
 האחרון לא תאבה לו ולא תשמע אליו ואל תנח מקימך כי
 מרפא כלו עשה לו רפואה ואם הוא הוציאך לקצה האחרון
 אתה עשה כמו הרפואה הטוב שכשארם יוצא מן המיצוע
 (מתחמם יותר מן החמימות הפכתי ויוצא לקצה האחרון הוא
 נותן לו דברים קרים בקצה האחרון מן הקרירות כדי שיחזרו
 לאמצעי ובפי ראותו שיוצא מן המיצוע כן נותן לו במשקל
 ובמשורה וכשהוא חזר לבריאותו מאכילתו דברים המפועז'
 כן עשה אתה והיה כי מרפא כמו איש מרפא כמו ואני תפלת
 איש תפלת הנני אליך זדון איש זדון כלום איש יודע לעשות
 רפואה יניח חטאים גדולים וירחיקם מן האדם והמירוש הוא
 טוב והיה רוח אמרו וציוו כסו וברוח שפתי ימית רשע י'
 שלחני ורוחני לרחמי לשועתי ובמדר' אם רוח המושל אם
 באת לך סעלה אל תנח מרת ענותנותך ללמדך שהכניח
 ענותנותו גורם מיתה לעצמו מפי אתה למד מזכריה שני ועל
 בעל העס וכו' על ראשי העם היה הולך לא שראה עצמו חתן
 המלך וכהן ונביא ודיין והעלה עצמו עליהם ודבר גדולו לשה
 אתם עוברים וכתבי ויקשרו עליו וגו' ויש מפרשים זה הספוק
 כמשמעו רוח כי שלש כחות שבאדם נקראים בלשון הקודש
 נשמה ורוח ונפש הכח השכלי שהוא כמוח נקר' נשמה והוא
 תחלק הנכבד שבאדם שבו ישכיל ויחכם וידע דרכי בוראו
 והכח הסרגשי שהוא החי' שהוא בלב נקרא רוח וכסנו באים
 השבחים והסעלו' והכעס והרצון כמו שאמר הכתו' א תבהל
 ברוחך לנעום וגו' בלומר כי הכעס משכנו בלב והכח הצניח
 שהוא הסתאותו שהוא בכבר נקרא נפש כמו שכתוב כי נמש
 כל בשר בדם היא והדם ידוע שהוא בכבר כירוע מן הרפואות
 ומהו המ קום כאים התאוות הבהמיות מאכל ומשתה ומשגל
 ואמר הכתו' אם רוח השרי'ל שהוא בלב והוא מלך הנוף יעלה
 להוציאך מסקופך לרעה לנעם ולחמה כמו שכתו' הרף סוף
 ועוב הסה והוא ג' מרפא כלו המרפא עצמו מן החמה ואינו
 גדול המה יניח חטאים גדולים ואף על פי שבא מלת מרפא
 באלף והיה משמשו בהא מציוו לו חבר בעזר לכן הוא מרפא
 כוונת המדרש שאם יקרה לאדם שום כעס וזהו רוח כמו
 ומושל ברוחו ויוצאך מסקופך לא תכעס כי הכעס מכי'
 האדם לחטאים גדולים והמרפא עצמו מן הכעס יניח חטאי'
 גדולים וכן אמר הכתוב טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו
 מלוכד עיר שבח המאריך אפו אף על פי שבסוף ינקו נקמתו
 יותר מגבור כי היא מדה טובה שלא יכעס מיר וינקום כי
 לאחרונה יתקרה רעתו וינקום במדה ובמשורה ואם ינקום
 מיד בכעס ולא יהיה מעצור ברוחו ועשה דבר שאינו ראוי
 שינחם אחי' כן יאכל ומושל ברוחו לגמרי וישכך חמתו
 ומסירה ממנו מכל וכל ועובר על אשע הוא יותר טוב מלוכד
 עיר שעושה דבר גדול וכן אמר במקום אחר שכל אדם האריך
 אפו ותמארתו ענוו על משע כלו מי שמאריך אפו ומניחו
 לעשות שכל הוא וחכמה ואינו שבת כל כך אבל התפארת
 שראוי למארו ולשכחו מי שעובר על משע לגמרי ושלמה ע'ה
 ידבר בזה הרבה אמר ארך אפים רב תכונות לא אמר תכונות
 נקצר רוח מרים אולת יאמר אויל ביום יודע כעסו כלו שרועה
 מיד להנקם ואמר כל רוחו יוצא כסיל מאמר החכם מי כסיל
 סמנו יודע מה שבלבו ולכן הלכ רחמן הפח ואם בארך אפים
 וגו' גדול חמה נושא וגו' ואזל לא תרתח ולא תחטא ואם חכם
 אחר מאדם הכעסן דומה לחיות המזיק וידוע כי הכעס רחיק
 הדם הוא בלב כשהיה על מי שלמעלה ממנו ותי'אש מהנקם'
 יתקבץ הדם אל הלב וירוקו הגנים וכשהיה על מי שלמטה
 ממנו יצא הדם לחוץ ויבקש הנקם' ותאדמו הגנים ואם יהיה

על מי שהו' כמותו יליד ענין האמצעי בין הקינוץ והתששות
 וירוקו הפני' יאדכו למדנו כוח כי הכעס ענין רע סאד ותכונה
 רעה' ורבותינו זל אמרו כי בעלי הכעס אין חיהם חיים אפר
 הרתחנין והרחפנים ואניני הדעת אין חיהם חיים' אמר רבנן
 יוסף וכולהו איתגהו בי' ועוד אמרו שהוא קרוב לעובד עז'
 אמרו כל המסבך כליו בחמתו וזרק מעותיו בחמתו יהיה
 בעיניך כעובד עז' שכן דרבו של יצר הרע היום אמרו לו כך
 ולפחד אמרו לו לך עבוד עז' ואפרו מאי דכתיב לא יהיה בך א'
 זר וגו' אי זהו אל זר שהוא בגופו של אדם זה יצר הרע ואמרו
 אם לא יהיה בך יצר הרע לא תשתחווה לאל גכר ומקלל לאו
 אתה שומע הן ואפרו כל הכועס כל מיני ניהנם שולטין בו
 ועוד אמרו כל הכועס אם גביא הוא נבואתו. מסתלקת ואם
 חכם חמתו מסתלקת ולמדו זה' הנבואה מאלו'שע ועתה קחו
 לי הסנני' והחכמה ממשה דכתי' ויקצוף משה על פקודי החיל
 ונתעלמה מפניו דין כלי הסעוד דכתי' ואמר אלעזר דכהן וגו'
 אך את הזהב ורזל אמרו שסיבת הסתלקות אליהו שלקחו
 השם היה בעבור שהיה רגזן ואף על פי שהיה לשם שמים
 ומקנא ברשעים אמר חסם אין ראוי לזה לשרות בין בני אדם
 וסלקו רוח הוא שאמר הכתוב טוב כעס מישוק מירשו רזל
 במקום שצריך יסור לרשעים שלא יחניף להם וישחק להם
 ויסכיד להם פנים אלא שיכעס עליהם ועל זה הוזכר חרון
 אף השם ברשעי' ובעוברי רצונו' ורזל אמרו טוב כעס שיכעס
 הקבה עם הצדיקי' בעולם הזה מן השחוק עם הרשעי' שמשחק'
 להם השעה וחכמינו זל אמרו כי הסכה שהביא למשה לחסוא
 כמי מריבה היה הכעס שכעס ואמר שמעו נא רמורים כמו
 שבא בזה הפרשה והחטא לא מירשו אותו רזל שלא נתפרש
 בכתוב והספרשים זל נחלקו בו שהרמבם זל כתב כי חטאו
 לא היה אלא הכעס לבר שאמר שמעו נא רמורים בי לאדם
 כמותו לא היה לחיות בו פדת הכעס ואפילו מעט כי אינד'
 באה אלא מתכונה רעה ומה שאמר להם מרתם מי כי לא היה
 מדבר עם סכלים שאפילו קטנה שבנשיהם היתה כדיוכל' בן
 בני יובל מה שיעש' יבחנוהו וכשראוהו כועס חשבו שלא היה
 כועס לא שהכעיסו לשם נבואתם ואנינו לא מצאנו שכעס
 השם בזה השאלה אלא שאמר קח את המטה עד כאן'
 ותי'לכך זל תעס עליו שאם היה החס' הכעס לבד היאך יבוא
 הלשונות שאנו מוצאים על זה שאמר לא האמתם בני אשר
 פעלתם בי מרתם מ'וכי היה כאשם למשה ולאחרן שלא
 האמינו בך ור' ושמעלו בו והכרו מ'ו בכעסו ועוד שלא מצינו
 לו שכעס כי שמעו נא רמורים היא לשון תוכחה כמו שבא
 במקום אחר מרמים היתם עוד כי אחרן לא כעס ולמה נענש
 ופח שאמרו זל שלא מצינו שכעס השם הנה הכתוב אמר
 אשר רבו בני ישראל את י' ומה משע גדול מזה להיות דב את
 יצרו והנה משה אמ' גם כי התאנף י' בגללכם והנה הם גרמו
 הרעה והיאך יאמר הרב וכווננו לברכ' שאין להם שישע וחטאו
 ועוד מקרא מלא כתיב ויקצונו על מי מריבה וירע למשד'
 בעבורם הנה אמר הכתוב שהבעיסותו והיאך יאמר הוא
 שלא מצינו שכעס השם על שאלתם מים וכבר פנו זל זה
 הנסיין מכלל העשר נסיונות עד כאן ור' זל מירש על שהנו
 הסלע וחשם לא אזה לא ודברתם ויהו לא האמתם ופעלתם
 ופירתם שהיה מתקדש שמו שהיו אומרים ישראל ומה' סלע
 זו שאינו שומע ולא כדבר ואינו מתפרנס עושה מצות השם
 יתברך אנו על אחת כמה וכמה ובאמת כיון נאות למלוח
 שהכינו האמתם ופעלתם ומרתם אבל אינו מחזור כל
 כך כי מה קדושו יותר בדבור מן ההכאה אצל הסלע הכל
 הוא קדוש ועוד כי מאחר שאמר לו קח את המטה משה זל
 למה אם אינו צריך הכאה ואם בעבור הדבור ואם שמע

חקת

הסלע את כל דבריו כגון האמור בספר יהושע הנה הסלע
 זה שהקילו הקהל אל פני הסלע ואמרו הדברי הנה הסלע
 שופע דבור השם ית' ויש לפרש לזה הדבר שכל נביא ומשנה
 בדבר השם כלל חייב מיתה כאשר אתה רואה באיש האדם
 אשר בא מיהוד לירבעם בבית א' לולי שכאן שגבו להודיע
 שאין הנביא ירשאי לשנות בדבר השם כלל אפילו בדבר שאין
 קפידה בדבר שהרי לא ריבה ולא מיצט הפה בין דבור להכאה
 בסלע שאין לה שכלי וישגו בקח את המטות ופתוך צערו על
 ריב בני ישראל ועל נסותם את הלא שות לבו לדבר והיה הנס
 הגדול בדבור יותר מחכאה פי כבר נעשה גם בהכאה ויותר
 קרוש השם כשנעשים נסים בדברים שונים ויהיה האמנהם
 לשון קיום הדבר כמו אפן הוא פועל יוצא וכן מריתם שני
 הצואה והיא קרוש למעלה ועל זה אמר מעלתם ויש מירוש'
 רבים למפרשים כבר כתבם ר' אברהם אל וסתר את כלם והוא
 רפ"ב בו סוד יוצא מדבריו כי השעות ככוננה ודרכו ידועה אמר
 זה לשינוי כאשר ידע החלק את הכל ידבק בכל ועש' מופתים
 ואותו בכל ודעתו כי בעיניו מריבת חסם אבד הכוונה בעצם
 הראשונה וחזר והכה ונהנה החלק חלק וגם זה אינו נכון כי
 אין יאם בזה לא האמנה כי אין בכאן חסרון אמונ' לא שגגה י
 וכתב הרמב"ן אל והנכון מכל הדברים שנאמרו בזה והוא טוב
 לרחות את השואל הוא כדברי ר' חננאל אל שכתב כי החטא
 הוא אמרו נוציא לכם מים וראוי שיאמרו יוציא יי לכם מים
 בדרך שאמרו בתת יי לכם בערב וכו' וכן בכל הנסים יודיעים
 כי השם יעשה עמהם ואולי חשבו כי משה ואהרן נחמתיים
 הוציאו להם מים והוא לא קרשיתם אותי ובמעשה הראשון
 בחורב אפר הנינו עומד וגו' והיו חוקנים רואים ועתה יענו
 במאמר משה ואהרן ואמר מעלתם בי גי הנחנה מן הקדש
 פעל וכן מריתם מי שניתם דברי מן ומטר את מששמי כי הוא
 צוה ודברתם בשמי כלומר שאתקדש ולא האמנתם יוצא לבני
 ישראל או הוא לשון חזק לא התחזקתם להקדישני בעיניהם
 וכן ואמנה על המשוררים ית' במקום נאפן ע"כ ור"ל סוכרין
 שחשאו שנסתפק ביכולת השם ואמר הפן הסלע הזה נוציא
 לכם ואמרו אי זו קשה זאת או של הצאן וכקר אלא זה היה
 בפוטבי ונו בעיניה ועל דרך הפשט זו ההא של המן הסלע
 אינה הא התמיה כי חלילה למשה שיסתפק ביכולת השם והוא
 הנאמן ככל ביתו וכבר ראה נפלאות גדולות מו ועל ידו בצור
 בחורב והיאך יסתפק עתה ור' אברהם אל אמר והוא האמת כי
 זה כמו הלבנים תעשה מלא ל' המן הסלע הזה נוציא לכם
 שחם סוכרים כי הסלע הזה היה כבדה של מרים והוא הצור
 שבחורב ולכן כתיב ודברתם אל הסלע הידוע ונתן מימיו ולא
 אפר מים אלא מימיו שהיה נתן ובמיתת מרים נסתלק הבאר
 דכתיב ותמת שם ולא היה מים לעדה ונסתלק הסלע וישב לה
 בין שאר הסלעים והשם צוה שידברו לאותו הסלע הראשון
 וישר' דחקו אותו שיכה הסלע שמצאו והוא אפר המן הסלע
 הזה שלא נצטוו עליו נוציא לכם מים והרמב"ן אל כתב סוד
 גדול בפרוש זה החשא ודרכו ידועה למקובלים והיא דרך
 נכונה וחשאו בהכותו מעש' כי הוא ואהרן חספיו בזה להכות
 בצור יהיה בוח חסרון אמנה כי בעצם אחת יעשה הנס והמרו
 את פי ה' הנקרא ככל מקים כן והיה בזה מעילה ושיקור ואין
 זה מקומו לחארץ ויתבאר זה מתפלת משה בתפלת ואתחנן
 שהוכי אדני לדוד והנה החשא נכונת אלו השמות וכאחר
 יספק ויבנה די לסקין יותכן כי הכעס שהוכיור חלל גרם לו
 שאבד הכוונה בזה הנה מבואר שהכעס היא מדח החיתה
 נורמת חשאים גדולי לו ולכן אמר ככאן כי מרפא יניח חשאים
 גדולים כאשר מירשתי ולכן צוה מקומד' לתנח לא שתמשול
 בו ואל ימשל בך היצר הנא פכת השטן וקכת המלאך המות

כמו שאמרו הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלא הסו' וכלם באי'
 מסיכה אחת מנחט הקרסובי ועל זה אמר הוא כך ולפי דעת
 הרמב"ם אל שכתב בפי איוב השטן הוא מלאך נכרא ל' חסין
 ולהזיק שהוא מנזרת שטנה והוא מלאך באמת ולא טבע ולא
 כח וכן מלאך המית הוא מלאך נכרא להמית כי המות איננו
 אפיסה בחי המדבר אבל הוא על ידי מלאך המות כי אוסף
 עליו הדבר המשכיל שאינו נשמי והוא הנשמה ואל תתפלת
 באך את נפשו שומר שהוא כמו רק אליו אל תשלח ירך וכן
 היצר דבר נכרא באמרם כחות הנפש המתאור' באים ממנו
 והיא נפש להם וכן דעת ר"ל וחכמים אחרים ולכן אמרו בסוכה
 שבעה שמו נקראו לו ערלי שמא' משכולי אבני' שוא' צפוני
 והכריחו זה מהפסוקי' וכל אלו השמות מורים על עניינו כי
 אינו כח בלבד ואמרו שם לעת' לנבא מביא הקכה יצר הרע
 ויחטט אותו ולפני הצדיק' ואמרו כי הקכה מתנחם על שכראו
 דכתיב ואשר הרעותי וכבר כתבו בהגות חלק שאנשי כנסת
 הגדולה התפללו עליו שלא יתגרה בקרובות שאי אפשר שלא
 יתגרה כלל דהא לא אשכחו ביעתא לחולח' ה' ידו שראו לו
 צורה זחו דעת ר"ל וחכמים אחרים סוכרים כי הכל כח אחד
 עושה אלו הפעולות כמו שאמרו עולה ומססין יורד ומתעדה
 נוטל רשות ונוטל גשמה ונקרא מלאך שכן נקראו הנחור
 מלאכים אלרי' שלח מלאכיה ואמרו כבר בענין יהודה רמז
 הקכה למלאך הממונה על התאווה וכן השטן ומלאך המורח
 בחיות החומי' ואין בו רשות נשמה והוא רק את נפשו שומר
 ונפשו כנוי לנשמה וזה דעת הרמב"ם אל ודעת ר"ל האמת כי
 חם שלשה מהנחש שפחה לחוה ומפנו כח ספאל המזוכר
 בדבריהם אל ובעבור שומאנו הגדולה הצריכה התורה מצוה
 פרה אדומה לטהר שומאת המת בעניינו של נחש וזולתי
 המת' בנשיק' כמשה ואהרן שנכחם על פי יודיעו פי למה
 רוכזי בכל מקום ואף מרים מתה בנשיקה ולא הוזכר בה פי י'
 שאין כבוד להזכיר באשה ופוח תבין סוד טימא המת שנראת
 תיטה גדול היות הצורה הקדושה כידוע עניינה בדרך האמת
 מקבלת שומא' חמור' במות האדם יותר משרץ ונבלה הטמא'
 והנוגע בהם מטהרין ביומן זה צדיק' ז' מים והואה ועוד תיפח
 אחרת נראה דבר והפכו שבאה קבורת המת מצוה גדולה
 ולהתעסק בה עד שאמרו כי קבורת המת מצוה דוחה אר'
 העבודה ומסמא בו כהן גדול ונויר כמו שבא בקבלה מכל זה
 תדע ששסאתו אינה מצד עצמו כמו שרץ ונבלה אלא ספר
 הנחש ולכן ה' הנזכרים שבכותם תלויים חיי העולם היוצאים
 ממצרים ולא נטמאו במותם מרים בזכות הכאר ואהרן בזכותו
 עניי כבוד ומשה בזכותו המן וזכתה מרים לזה בזכות היאור
 ותצצב אחותו ואהרן שהיה מקרבן לתורה ומשה שבזכותו
 גזון העולם ולכן כשמתו השנים חזרו ביכות משה כי כולוהו
 איתנחו ביה וכל זה רמז כפרש' ומכל זה יובן סוד פרה אדומה
 שהיא משהרת השמאים בשומא' הנחש ואין ספק כי ענין פרה
 אדום הוא ענין עמוק וסוד נשגב ונעלם ואין כח באד להשיגו
 על שלימות י' וכמו שאמרו על שלמה אמרת' אחכמה והיא
 רחוקה מפני שאע"פ שעמד על כל סודות התורה בזה לא ירד
 לעומקה ועל זה אמר והיא רחוקה מפני' וכמ"ס החכם איכתי
 אני יודע בעצמי כשאני מכיר בעצמי שהחכמה רחוקה מפני
 וזה הוא אמרת' אחכמה והיא רחוקה מפני' ואין ספק שעניינה
 מורים עומק סודה שהיא משהרת השמאים ומסמא' השחורים
 וזה מנפלאות השם יתברך כנחש שהוא ממת ומכשרו עושין
 התריאהו להסיר האד' בפה שהוא ממת וחלילי שהוא כות
 אלא שהוא דסיון לנפלאות השם שאפילו בדברים שהיצאים
 אדם מוצא נפלאותיו עושה דבר והפכו וכן הוא ענין יצר
 הרע המסית והמדית כי המשתמש בו הוא מחיה בעליו

וכמו שאמרנו על הנה טוב מאד זה יצר הרע שאלמלא הוא לא בנה האדם בית ולא נשא אשה ולכן קראוהו חכמינו על שאור שבקעס והוא דמיון יפה כי השאור כשיעור בינוני בתקן וכשהוא יותר מן הראוי מקלקל אתה וזהו מסודות הבריאה י דרך נחש עלי צור שבמלאה ידיעותו משלמה שאמר שלשה המה גפלאו ממני וגו' דרך הנשר וגו' ויש מפרשים דרך הנשר חשכלי העולה למעלה י דרך נחש כי הדמיון הלוכש צורה אחר צורה והוא נחש הספחה בני אדם ויצור כמו צורה י

דרך אניה בלב ים כח הצומח כי האניה עשויה מהצמחים י דרך גבר בעלמה החומר והצורה והיא החמורה ולכן אמר לא ידיעתים ולוה הירוש היאך יבא בן דרך אשה וגומר אבל במדרשים רופים עניני גדול בזה י אמר דרך הנשר זה שיחת עופות הנא מכח חיות המרככה שהיה כמו נחש עלי צור היאך יונק נחש הקדמוני מצד חי העולמים ולשון עלי כמו שרפים עומדים במעל לו והוא כמו סמוך כמו והחונים עלי י אניה בלב ים הגאה מן המקור העליון ולכן נקרא אניה אני יה והיא שוכנת בים העליון מקיה המים היאך מתחברת בגוף אדם ודרך גבר בעלמה היא הנבואה הנעלמת ידיעתה היאך באה לאדם אפילו שיהיה גבר כמו שאמר אין הנבואה שוררה וכו' ומה שאמר ארבעה ולא אמר ורביעית לא ידעתיה כי הנבואה ארבעה מדרגות אספקלריא המאירה ושאינה מאירה ורוח הקדש וכת קיל וכלם מדרגות הנבואה אמר בן דרך אשה כלומר גם אני תמה מהחוטא בעל תשובה שחוטא ועושה תשובה ועולה למעלה מן הצדיקים כמו שאמרנו מקום שבעלי תשובה עומדין וכו' שהוא ענין גדול גם כן כמו שדרשו לי גלעד ולי מנשה הנה ענין יצר הרע ענינו גדול והוא צורך לעולם ולמי מנשה הנה ענין יצר הרע ענינו גדול והוא צורך וסמך לזה ענין הנחשים שזה הוא ענין שהוא דבר והפכו כפרה אדומה וכיצר הרע שכן האדם משה ומטמא עצמו כפי כתיב למעלה וידיבר העם בלדמים ובמשה על שנטע בלבם יצר הרע והוא הנורם להם כל קלקולם והוא סיבת חטא' ובכשה שנתן להם מצות רבות ואין יכולין לקיימן מחמת היצר הרע המקשה בהם י וכמו שאמרנו על אוי לי מיצרי אוי לי מיצרי והשם ית' נתנו להם לשוב כמו שאמרנו וכו' הוא נכרא לצורך ושלח בהם הנחשים השרפים הנחשים על שדברו בשם י השרפים על שדברו במשה ובתפלה משה שהתפלל עליהם מחל השם חלקו ואמר ליה עשה לך שרף על חלקך כי חלקי מחול' ומשה בענותנותו עשה נחש ופחל חלקו ועשאו נחשת שהיה מצויב שיראהו הנשון מראש המחנה והיה כל הגשון זראח אותו וחי לרמוז כי כן דרך היצ' פמית ומחיה כענין הנח' בגשון כי ידוע ששוכני החיות אם יביטו בגושך ימותו או אם יוכיורם לפניהם או יראו כמותם וכן כל נשוכי בעלי הארם וכבר הוזכר בספרי הרפואות על זה וכמו שכתב הרמב"ן על בפירושו להודיע כי השם מרשא בפמית ומחיה בסוף וכמו שידוע כענין מרה ויורהו עץ ובענין אלישע במים ובדברת תאנים בחוקיהו וכפדרשו של רבי שמעון בן יוחאי אומר ענין במה שכתוב וידיבר העם באלהים וכמשה ובהודותם אמרו כי דברנו בה וכו' בשנוי שמות ואומר כי חטאו בחטאו של משה ולכן נסמכו י הנה ביארנו ענין הכתובים שהתחלנו וסמיכות ענין הנחשים לחטאו של משה י וראיתי מי שמתרץ קושיות הרמב"ן על הרמב"ם על המחוקק דבריו בענין הכעס כי מדה שהוקשה להרמב"ן על בענין מרתם ומעלתם הוא כי השם הודיע דבריו למשה כמו שכתוב וידוע דרכיו למשה כשבקש ממנו הודיענו נא את דרכיך והודיעם לו ובענין יג' מדות י

מדותיו ועתה כשראו ישראל שכעס במקום שלא היה לו לכעוס חרה לשם ית כי הוציאו חלילה כמסקר וזהו כערתם בלשון שיקור ולא האמת כי פועל יוצא לא הוצאתם לי נאמן במח שאמרתי וזהו מרתם גם כן וענין ויקצו שכתב הרמב"ם על תירץ שחזר למשה שהכעיסוהו ודיבורם שכתב ויקצו והחטא באהרן שלא מיחה כאחיו ע"כ דעת הכותב ויקשה לויקצו היאך חזר למשה דהא כתי' וירע למשה בעבורם אם ויקצו חזר למשה למה שנה וירע למשה וכל המפרשים מפרשים אותו על השם ואין לזוז מסבת הרמב"ן על כמה שקבל בזה כי דבריו דברי אדם חיים והודיע זה יודע ענין אשר נסיתו במסח תריביו על מי מריבה וכך דברנו בזה די ונחזו לפסו שהתחלנו שכוונ' שלמה בו להזהיר האד' לללוט ביצרו כי היא המלחמה הגדולה כמו שהיה אומר אלכסנדרוס באנו מן המלחמה הקטנה ונכנסנו במלחמ' הגדולה כי היה אומר זה ליצרו ועל זה דרשו רז"ל זה המסוק הנא כפרשה על כן יאמרו המושלים בואו חשבון וגו' אמרו יאמרו המושלים ביצרים בואו חשבון בואו וחשוב שכר מציה כנגד הפסדה והפסד עכירה כנגד שכרה י תבנה ותכונן עיר אם אתה עושה זה תבנה בעה"ל לעה"ב וכו' כמו שדרשו בבבא בתרא שהמשל ביצרו מטהר הטמא כמו הפרה המטהרת הטמאים ואם אדם מושל בשלש כחותיו שאמרנו השכל והמרגיש והצומח הוא השלם והטהור' המת בגשיקה ואינו מטמא בטומא' מלאך המות וכמ"ש שכבת רבי בטלה הכהונ' כי הכהני' התעסקו בקבורתו כי לא נתמא במן שהעיד על עצמו כשוקף עשר אצבעותיו וכמו שכתבתי בפ' קדושים ואמר צדיקים אינן מטמאין ולכן באו עץ ארז זאזוב ושני תולעת כנגד נכחות הללו ואף על מישוש בהם ענין אחר כי ידוע מפסח מצרים ורז"ל אמרו שעשו פרותידם במשה ועד המשיח י הארץ עשה משה י והשני עזרא י ושמוען הצדיק שתיים י ויוחנן כהן גדול שתיים י ואליעזר אחת י וחנמאל הצעיר אחת י וישכעאל בן באבי אדה' ועשירי' י עשה מלך המשיח כי שם יבטל יצר הרע ויסור עון העגל המוזכר לנו תמיד כמו שאמרנו אין לך פורענו' וכו' דכתי' וביום פקדי וגו' ובתיב קרבו פקדות העיר י וכן דעת חז"ל כי פרדה אדומה באה על עון העגל י אמרו במדר' ויקחו אליך כשלחם כשם שפרקו נזמי הזהב משלהם יביאו פרה על שם העגל י משל לבן מלכי' ששנף פלטרין של מלך אמר המלך תבא האם ותקנה צואת בנה וסוד הענין כי בחטא אדם הראשון נקנסה מיתה על יד מלאך המות מפני שבא נחש על חוה והטיל בדת זרמא וכשעמדו על הר סיני וכו' וכתי' חרות על הלחות חירות ונחשטאו בעגל חזרה והיחטא והוצרכו לכפרה במק' הלוות הראשונות וזה הוא חקת חמורה חקה כמקום התור וזהו אני אמרתי אלהים אתם אכן כאדם הראשון תמותון י אדומה על שחטאו בזבח וכתיב אם יהיו חמאיכם כשנים וגו' תמיתה על שם שהיו ישראל תמימים קודם העגל ונעשו בעלי מומין ויחזרו עתה לתמותן היינו אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול שפרקו מעליהם עול מלכות שמים י אל אלשור הכהן על שם שאהרן חטא בעגל ואין קטיגור נעשה סיגור ושרף ארז הפרה כשם ששרף את העגל' עץ ארז זאזוב ושני תולעין על שלשת אפים שמתו בעגל הם הגביהו עצמם כארז ישפילו עצמם כאזוב ושני תולעת וכשם שהעגל טמא הטהורים כמו כן הפרה מטמאה הטהורים וכשם שאפר העגל טרד העגל כך אפר הפרה מטמאת הטמאים למשמרת כשם שעון העגל שמור לדורות דכתיב וביום פקדי ומפרתי כן היא אפרדז שמור כי שלש חלקים היו עושים מאפרה' החלק האחד היו נותנין לכהנים לצורך העיירות לצריכי' לשיהר' והחלק השני היו נותנין בהר המושחה לכתבים גדולים לפירות אחרות

ורא בלק

לתקדש בו והחלק השלישי היו נותנין אותו בחיל לפשטר
 מנורת הכתוב רבו לעגל שהוא שכור עד המשיח ובזמן
 המשיח מהרה יגלה כתי' וזרתי עליכם מים טהורים ושהרתם
 ביום טהרי אתכם מכל עונותיכם ואז יכנו החרבות והשוממות
 רפו לארץ ישראל ואז ידעו הגוים אשר ישארו כי השם מושיע
 את ישראל ומקים סוכת דוד הנפולת ובונה המקדש החרב
 דכתיב וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני ה' בנתי
 הנהרסות נפתי הנשמה אני ה' דברתי ועשיתי :

דמיון לבד והוא חוץ מגופו ואין לו בו רק דמיון לבד שאמר
 זה ביתי וזה גדודי ואדם ביקר כל ילין וכהעדר זה ממנו הוא
 בפחות שבבני אדם ואפילו יתקיים בו הקנין ההוא כל ימי
 אין לו בו שום שלימות והשנית הגבור ויש לו יותר התלות
 בגוף יותר מן הראשון אבל אינו שלימות שאפילו יגיע לזו
 המעלה לתכלית לא יגיע לכח פרד ואין צריך לומר לכח
 אריה או מיל' והשלישי מעלת המדון והוא נכבד מן הראשון
 ורוב מצות התורה באו לזה רוצה לומר להגיע לזה השלימות
 אבל אין זו המעלה תכלית שלימות כיון בין האדם ובין זולתו
 ואם האד עומד לבדו ואין לו עסק עם בני אדם נמצאו המדות
 טובות בטלות והרביעית היא השלימות האמיתית והוא מעלת
 החכמה והתורה והוא לו לבדו ובשביל זה יזכה לקיום הנצחי
 והוא קיום הנפש עד כאן כוונת דבריו ל' ועל זה אמר אל
 יתהלל חכם בחכמתו והוא תיקון המדות כמו בשישים חכמה
 וזקנין יחכם כי המדות בוקנים לא חכמה כי כמה זקנים יש
 שאין בהם חכמה והגבור בגבורותיו והעשיר בעשרו
 ועתה אפרש דברי התנאמר כי החכם הראוי ליקרא חכם
 הוא הלמד מכל אדם ומשתמם בכח השכל שבו בלי שום עיכוב
 קנאה כי יש כמה מבני אדם שיקנאו בזולתם ויאמרו היאך
 אשפיל עצמי ואלמוד תורה סגלה הקטן כפני או פחות ממני
 אלא שילמוד תורה מכל אדם כי סופך להתנשא ואם זמרת
 כלומר אם אתה בעל מחשבת לומר היאך אשפיל עצמי לפני
 קטן סופך לשום יד לפה שלא הדע להשיג דבר לפני הנושאין
 ונותנין במלחמה של תורה ותתבייש בפניהם ולא עוד אלא
 שיכשל בהלכה שיסמוך על דעתו ולא ירצה לבקש מגדולי
 מפניו כמו שקרה ליפתח בענין דתו שלא רצה לבקש הלכות
 גדדים מפנחס ונכשל שאפילו דמים לא היה חייב ונענש
 בדמיה וכתב הרמב"ן ז"ל ואל תהי נפתח בדבריו אברהם ז"ל
 והעליתו עולה כמו או העליתו בלומר אם יהיה חוצא
 כדלתי ביתי איש או אשה שיהיה קדש לה כלום שיחיה פרוש
 מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפלה והודות לאלדיים
 ואם יהיה ראוי ליקרב שיהיה עולה ועשה בית לבתו מחוץ
 לעיר והתבודדה שם וכלכלה כל ימיה ואיש לא ידעה והיתה
 שם צורה ואלה דברי רוח שאפילו לפי דבריו למה תהיה
 פרושה ומסוגרת אלא שתעבוד לשם כל ימיה כשמיא דכתיב
 ונתתיו לה הנה היתה כוונתה לקלם ומהו אתנן נבכותה על
 בתוליה ורעותיה המתנות אותה ארבעה ימים בשנה אם היא
 עובדת השם אבל האמת שהדברים כפשוטן ושעה פעות גדול
 וסמך על דעתו ולא שאל את פי פנחס שהיה גדול הדור ולכן
 הזהיר התנא שילמד אפילו בפי שהוא קטן ממנו וזהו מכל
 אדם ועוד כולל מכל אדם אפילו שאינו באומותינו ומאמותינו
 כמו שאמרו ז"ל על רבי פאיר היכי למד תורה מאחר ואמרו
 רבי פאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק וזהו פח שאמר
 דוד עליו השלום ככל מלמדי השכלתי כלומר אפילו מקטנים
 מפני מכלם למדתי ולא בושתי ואמר זה בעד כח השפיל יחזר
 ואמר הכובש את יצרו ואמר זה כנגד כח המרניש אשר מטנו
 בא היצר הרע הפנקש שרירות והמעלות וכו' הכעס כמו
 שאמר בשאר הפרשות כי הכעס הוא ברוח אשר בלב דכתי'
 אל תבהל ברוחך לכעוס פי כעס בחוק בסילים יצוה ואמר
 הגדולה האמיתית הכובש את יצרו כי מלחם היצר היא המלחמה
 הגדולה כמו שכתב אלכסנדר כשחיה בא המלחמה כגון סב
 המלחמה הקטנה ונגננסו במלחמה הגדולה וזכר כן
 הרב רבינו משה בר סימון ז"ל במקרא אחר משפחה פריקים
 בראש אבות אי וחו מעולה החסיד שאינו מתאוה למותרות
 ולעבירות ואינו צריך לכבוש יצרו או המתאוה להם ורובש
 יצרו ואמרו דעת חכמי המילוסופים בזה ודעת חכמי התלמוד

הוא

פרשת וירא בלק

בן זומא

אומר אי זהו חכם הלמד מכל אדם
 שנאמר מכל מלמדי השכלתי אי זהו
 גבור הכובש את יצרו שנ' טוב אריך
 אפים מנכור ונ' אי זהו עשיר השבח בחלקו שנ' יגיע כפיך
 כי תאכל אשריך וטוב לך אי זהו מכובד המכבד את הבריות
 שנאמר כי מכבדי אכבד וגו' המשינה הזאת היא באבות
 והתנאיס דבריו על דברי ירמיהו שאמר אל יתהלל חכם
 בחכמתו וגו' ולקחם על אותו הסדר ואמר אי זהו חכם שראוי
 להתהלל בחכמתו הלמד מכל אדם שמתכוין לדעת האמת
 לשם שמים וכן כלים' וכבר פירש הרמב"ם ז"ל ענין אל יתהלל
 חכם כי היא חכמת התחבולות או המלאכות כמו שכתב
 בספרו בסוף כי חכמה מהפרשת לארבע דרכים ושם תמצא
 וכן בגבורתו וכן בעשרו ולא אמר בכינוי ולא אמר בחכמה
 בעושר בגבורה' ויש פפרשים בחכמתו כמו שאמר התרגום
 לא ישתבח שלמה בר דוד בחכמתיה על החכמה דכתי' וידבר
 על העצים וגו' חכמת השבע וכן פירש בעל המלמד והתנא
 היה בא להודיענו היאך יתגנה האדם בכחות הנפש שבו
 וכבר כתבנו בדרשות שעברו כי שלש כחות הם באדם הכאים
 מהנשמה והרופאים קורין אותן שלש נפשות האחת הנפש
 המשיכלת ומשיכנה במוח' והשנית הנפש המרגשת אשר
 בלבי' והשלישית הנפש הצומחת שבכבד' ובשמים שהם
 הצומחת והמרגשת נשתתף עם בעלי חיים וכנפש המשיכלת
 הוא סוגל מישאר בעלי חיים וזה יתורנו על חכמות והאדם
 שהוא אדם על שחננו השם זו הנפש החכמה יש לו להשתמש
 באלו השלש נפשות שנשתתף בהם עם בעלי חיים לצורך
 גופו ולהעמדתו ולכיון בהם לעבודת השם יתברך' וכנפש
 החכמה שישתמש בה לתיקון גופו ולתיקון נפשו כי השכל
 יחלק לשני חלקים שכל מעשי' ושכל עיוני' והשכל
 מעשי לתיקון הגוף והעיוני לתיקון הנפש והמעשי יחלק
 לשני חלקים האחד שיתחכם האדם בפרנסתו ובבקשר
 צרכיו וללמוד המלאכות כנגרות ומלחות ועבודת האדמה
 ויתר המלאכות להכין מזונו ומלבושו ודירתו והשני הוא
 אשר יבחר המדות הטובות היצירות בכבוד אב ואם וצדקה
 וגמילות חסדים ויהיה נוח לבריות וכיוצא בהם ויתרחק מן
 המדות המנונות והרעות כגניבה וגזל ורציחה וניקמה וכיוצא
 בהם ויאמר בכל אלו טוב ורע' והשכל העיוני הוא להבין
 ולהשכיל להבדיל בין האמת והשקר לעסוק בתורת ה' ובקיום
 מצותיו השכליות והשמעיות וכשישתמש האדם באלו הכחות
 כמו שאמר הוא האדם השלם שבעבורו נברא העולם וזה כל
 האדם כמו שכתב סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו'
 וזהו כוונת התנא בזה הפשנה אומר דעת הרב רבינו משה
 זכרנו לברכה כפסוק אל יתהלל חכם וגו' אמר כי המעלות
 הם ארבעה הראשונה העושר והקנין והוא הפחות שהוא

הוא עשה פשרה ביניהם כמו שכתב שאין צריך להאריך
 לכתבו כי שם ימצא הרוצה לראותו וכבר הארכנו בזה
 בשאר דרשות ואמר טוב אריך אפים מגבורי וכמו שפירש
 אותו בפרשת שעברת ואמר איזה הוא עשיר השמח בחלקו
 אשר זה כנגד הכח הזקום אשר בכבוד המבקש התנאות
 הנגזמיות והפיתרות וכו' התאזה חזוקה ואמר כי העשיר
 האמיתי הוא שאינו מבקש היתרונות אלא שהוא שמח במה
 שתתנו השם שכן דרכו של כח זה שאינו שבע לעולם וכמו
 שאמר אל אבר קטן יש בו כבוד וכי ואמר אין אדם יוצא מן
 העולם ודאי תאמרו בידו וכן אמר שלמה אוהב כסף לא ישבע
 כסף וגו' ואמר חכם אחר כי חנכה להון כמו הצא על
 צמאנו וכמו שייכת האור בתבן ואמר חכם אחר אם תקש
 מן העולם די ספק מיעושו יספיק לך ואם תקש יורח
 פסיפוקך כולו לא יספיק ואמר עוד העבד הוא חפשי
 כשיסתפק בחלקו וחפשי הוא עבד כשמבקש יותר מלחם
 חוקו וכן שלמה אמר חרשני לחם חוקי ואמר בן תעשה
 שמת לחם חיי אמר חכם אחר גדול העושר יש בו שלשה
 דברים רעים. האחד כי רוב העולם מקבצין אותו מן האסור
 ואם יקבצו מן החיתו יוצאו כדבר שאינו מותר וישבת
 האלוד ויאמר קחי ועוציני עשה לי את החיל הזה ואמר
 חכם אחר העושר ישתמשו ברכו אדם על שלשה מנין יש
 פהם שישימו עיניהם כופר לנפש ואינם חסים על ממונם
 כנגד נפשם ויש מהם בהפך שישימו נפשם כופר לממונם
 וישנו עצמם כעבור הממון וכמו שאם הפסידה הם לממונם
 ואין ממונם להם ויש פשוים ביניהם ועל הררך הראשון
 אמר שלמה כופר נפש איש עושרו וכן אמר משה רבינו ע"ה
 לבני גד ולבני ראובן בני לם ערים לשפכם וגדו לצאנכ והם
 היו אומרים החפץ גדרות צאן נבגה וגו' וזה הדרך הישרה
 בקבוץ הממון חזר ואמר איזהו המוכד המכבד את הכריות
 והחיר על השפלות שיהיה אדם ששל בגני כל אדם ויכבד
 לכלם הקצין ממנו כגדול ממנו ויהי טוב שכלם יש לחם מעלת
 עליו והוא בוו מכלם שזהו חולי רע בא מן השכל בשיוצא מן
 הזרד האמיתי החושב שהוא חסידה על בני הורואה השם
 מעוקק הם כדור מה שאלכס מה שאמר פרעה כי הוא
 האלוד אמר שלמח בו לרעהו חסר לב ואיש תבונות יהיה
 אחר רעהו כי מן הישר הוא שיהיה כל בני אדם רעים מן כלם
 בני אדם אחר ואל יבזה חבירו ואיש תבונות אינו חושש לביוו
 ומחיישו ואינו משיב בעיניו וכוסת קלון ערום ואמר חכמים
 על שומע חפצו ואינו פשוט וכבר כתבתי דבר החכם כי
 לא מצא לעולם איש שלא הכיר לו מעלה עליו וכו' וזהו
 כוונת התנא כוונת השפלות וכל מי שיש בו אלו המדות השוכות
 הוא מתלמדיו של אברהם אבינו והוא פיוחם עליו כמו שאמר
 באבות עין טובה ונפש שפלה ורוח נמוכה הוא מתלמידיו
 של אברהם אבינו וכו' עין רעה ונפש חכה ורוח גבוהה הוא
 מתלמידיו של בלעם הרשע ומצינו לו כל אלו המדות השוכות
 רוצה לומר לאברהם וכן מפורשות בתורה מצינו לו עין טובה
 והוא העשי השמח בחלקו והוא החתפקות כמו שאם למלך
 סדום אם מחוס ועד שרד נעל וגוף והוא מדה טובה והיא
 החתפקות שאינו חפץ אצלו בממון רב ומצינו לו נפש
 שפלה והוא מאיסת התנאות שכרת צר הרע והוא הגבור
 המכבש את יצרו כמאמר שאמר לשרה הנה גא ידעתי כי אשה
 יפת מראה את ובארושו בא בתלמוד שלא חסתכל כיופיה
 עד איתה שעה ואמר בתגר הנה שפחתך בידך מורה שלא
 לקחה לתענוגי וכתב וירע הדבר מאד בעיני אברהם על
 אודות בני ולא על אודות שפחתו ומצינו לו רוח נמוכה דכתיב
 וצנני עפר ואפר והוא נכלל במאמר התנא הלמד מכל אדם

שחוא שפלוכן בהמכובד המכבד את הכריות כל זה מורה
 שפלות והכנעה ומצינו כל המדות המגונות הרעות שהותר
 בהן התנא כי כלם היו בכלעם הרשע וכמו שאמר באבות
 תלמידיו של בלעם הרשע עין רעה ונפש רחכה ורוח נבוהה
 ופירש עין רעה רוב החריצות לממון שלא היה שמח בחלקו
 אלא שהיה נכהל להון שתשכיר עצמו מחמת הממון לקלל
 ישראל דכתיב ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' וכתב
 אף יתן לי בלק וגומר וכן כתיב אל תלחם את לחם רע עין
 והחפץ טוב עין הוא יבורך ונפש רחכה הוא רוב התאורה
 להתנאות הגופניות אכילה ומשגל ולא היה כונש יצרו וכן
 מצינו בכתובים ויחב בלק בקרוצאן וגו' מסגל מן העצה
 שנתן לבלק שיפקר נשיו לזנות ולולי תכונת רוב התאו אשר
 היה בנפשו והיה הזנות נשיו בעיניו לא היה מצוה בו שפלות
 האדם אינו רק לפי דעתו ורצונו כי השוכים לא יצו בזנות
 אבל יחירו ולשון הכתוב הן הנה היו לבני ישראל בדבר כלעם
 וגו' ובא בדברי רבותינו על בלעם בעול אתו היה כמו שמוכר
 בפרק חלק ובמסכת ברכות רוח נבוהה שהיה נכה לב הפך
 מה שאמר התנא הלמד מכל אדם והמכבד לכריות שמשגל
 עצמו בגני כל אדם ובלעם הפך והראיה דכתיב נאם שומע
 אפרי אל שאינו שומע דברי וולתו ועוד שהוא עושה בעליונים
 כמו שאמרנו ועוד למדנו נאותו שאמר לשלוחי בלק מאן ה'
 לתתי לחלוד עמכם ויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים
 פאלח חנח כי בכלעם מצינו הפך ממה שהחזיר תנא במסנת
 אבות ואמר התנא עין הרע ויצר הרע ושנאת הכריות מוציאין
 את האדם מן העולם ושלשתן בכלעם ויש מפרשים שהיה
 לבלעם עין רע וברעת עינו היה מוקי וזהו ועלהו במית בעל
 וגו' אדם קצוה תראה וגו' וזה הענין הוא מאורס מאד בדברי
 רבותינו על כמו שאמר לא מיסתמי מר מעינא בישא ויש
 סוברים לומר כי זה הוא ענין רב פמא ורב הוא דיהבו עינא
 בר חנינא כריה דרב איקא המוכר בכריות דאמרו חכמת
 כולי האי יהבו ביה עינא ונח נפשיה וכן דר' שמעון בן יוחאי
 דתלמי נכמי עיניה כי היכי דלחיות ועשתו גל של עצמות וכן
 הוא במקומות רבים ואמר כל מים שנתנו בו חכמים עיניהם
 או פתח אי עוני וחיליה שאין זה מצד כח עין רע אלא זהו
 בא לחכמים שפדת הרין וידוע הוא לסקובל למה הוא הוה
 חכח בעין וזה רומז כפסוקא רע כעין נראה אתה ה' וזה
 בא להם מזה שבעל פה ואינו עין חלע האוכר בדבריהם
 על עינא בישא שאמרנו וחסירה ממך כל חילי אמר רב זה
 עין הרע ואורא רב לטעמיה דרב סליק גבי קברי עבד פאי
 דעבד אמר תשעים ותשעה בעין הרע ואחת בדרך ארץ
 והחזירו שלא יעמוד אדם כשרה חזירו בשעה שהיא בקומתה
 שלא יכנס בה עין הרע ושלא יפתח מתח כנגד פתח וזהו
 וירא את ישראל שוכן לשכניו ראה שאין פתוחה מכוונת וכו'
 ונכר אמרו חכמים על עיני גדול שהלוחות הראשונות נכנסת
 בהם עין הרע על שניתנו בפוספי ועל זה החזיר באחרונה ואיש
 לא יעלה עמך וכבר זכרו זה קצת מתכפיו המחקר שיש בני
 אדם מוקים בהכסת עיניהם כאפעה שממית בהכסת עיניו
 והוא דבר מאורס ומנוסח ויש חיות ממתין בקולם עד
 כפשתיה קשת ואמר חכם אחר העין תכניס אל הקדירה הגמל
 והאדם אל הקבר ואמר כי אלכסדר בא עם חילו למק' אחר
 שתע בו חיות ממתים בהכסת עיניהם וצוה לחיליתו ועשו
 מראות מצוחצחות ושמו אותן נוכח החיות וחזר ראותן
 אליהם ומתו כלם וזה היה ענין בלעם וזהו סתום העיני ולא
 שהיה ידוע פולות ובעת ראותו שהגיע סולו ברע היה מקללו
 והיו חושבין שבקללתו יחזיבא ולפי דעת רבותינו על חיות
 יודע העת שהקבת כועס כמו שמוכר בתדה וכו' וכבר שאלו

וירא בלק

למה אמר קום לך אתם ואחר שנתן לו רשות ללכת היאך
כתוב ויחזר אף אלדים וגו' ועוד מה הוא אם לקרא לך וגו' וכי
לא היה יודע שלכך באים וכבר כתב ראב"ע דעת הגאון ז"ל
ודעתו ודחה הכל הרמב"ן ז"ל ודעתו לתקון הענין כך הוא
בתחלה פנעו השם שלא לקללם ולזה אמר לא תלך כי לפה
ילך אחר שלא יחפוץ השם בקללה והם לא יחפצו בו אלא
אם כן יקללם ובידוע כי בלעם לא אמר להם דברי השם ובלעם
לא האמין והוסיף לו בשרים רבים ונכבדים מהראשונים ובלעם
אמר כי אין זה תלוי אלא ברצון השם וישאל לו עוד מה יענה
מלאכי גוי וזנה השם אמר לו כבר הודעתך כי העם כרוך
הוא ולא תקללם ועתה חזור לך ואם לקרא לך באו כלומר
שחם חפצו כל כך ומתרצים בהליכתך על פנת שלא לקללם
כאשר הודעתם תחלה קום לך אתם ואך אם אצוה אותך
לברכס שתעשה כי כן היה חפץ השם ית' שיברכו כפיו כאשר
אמרתי והנה על בלעם להודיעם זה אולי לא היו רוצים בכך
כי לפח ילך לברכס ולומר להם עתידות ופרוב חפצו ללכח
לא הודיעם על זה וקם בחפץ גדול בבקר והכש אתונו
משנאת ישראל כמו שאמר ז"ל השנאה מקלקלת השור ולכן
זרה אף השם כי הולך בלא הודעה שאו הודיעם לא ילך ועוד
שהיה בזה חילול השם כי אחר שאמר להם שהוא ברשות
השם ועתה הוא הולך חשבו כי רצה השם בקללתו והנה חזר
ספח שאמר לא תאור את העם וכאשר יראו עוד שלא יקללם
יאמרו כי נמלך השם אחרי כן והנה יחלה בהם כהתל באנוש
וחלילה לאל כי נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם ולא יכזב ולכן
זרה אפוא זהו דעתו ז"ל ובתוספ' פירשו אם לקרא לך אם כל
כך הם שוטפים שחזורים לך על מניעתו קום לך אתם אבל הולך
למדו בכאן בדרך שאדם רוצה וכו' ושלח לו ששן ולרעת רז"ל
בלאך רחמים היה ונהגך לו לשטן שהפך אומנותו שהיא
החרב דכתיב ועל חרבך תחיה והפלאך נהפך והניח כלי
אומנתו שהם הרחמים והאתון הרגשה דבר מבחיל וזה הוא
ותרא כשוראיתי כלומר הרגשתי כי השכלים לא יראו לחוש
עינים אף כי לבהמות ולכן לא הזכירו חכמים ז"ל בנס האתון
אלא הדיבור של פי האתון ולא עיניה אואולי יש דרך אחרת
בזה הדרך השכלים הנבדלים המתלבשים גוף והוא עיני
עמוק כמו שרמז הרמב"ן ז"ל בפרשת וירא אליו והשיגה היא
והוא הוכח בסגור' עז שגלה השם עיניו ופעם השם הגדול
הזה הודיע לבלעם שהוא המשיח מה והמשיח אלם וכמו
שפתח פי האלם יאלם פי המדבר ואין ספק כי גדול נס נתני'
הדיבור למי שאינו מהסבך מהסרתו מן המוטבע שלפעמים
יאלם אדם מחולו וישתתק כל זה שידע גם כן כי על עיניו של
בלעם חוץ מטבע ככו שאמרנו וכן עיניו אתונו חוץ מטבע
ולכן שנה הטבע אע"פ שאין דרך לשנות הטבע אלא עולב
במחנה נוהג והולך אלא לצורך גדול ולא ספר חתוב אב
היו שרי בלעם כשקרה לו עיני האתון ויתפן שהיו שם
וחושבים כי היא סוררה כפנהג הבהמות הרעות ואם כן לא
שפיעו הדיבור שלא היה הנס אלא לו לבדו כדי להראותו
שהדבור ביד השם והוא לא סיפר להם כי קלון הוא לו אבל
רבותינו ז"ל אמרו ששם תיו ושמעו הדיבור ותמהו ועל דרך
הפשוט יתכן שהיו הולכים לפנים ורזל אמרו כי פי' פתח
האתון שלא יעשו ממנה יראה והוה אותה החיית היראח
שפתה וכן כתב ר' אברהם כי גם אונך הרגתי שמתה האתון
והרמב"ן ז"ל מפרש כשי' ז"ל שהוא כמסורס ואותך גם הרגתי
כלומר כששעצרתך בעכבה גם הייתי הורג אותך וגם
לרבות על העיכוב לא על הפיתח ויש אומרים כי מיתתה
שהזכירו היא שובה לכחה הראשון כאשר בתחלה כי כשבא
אליה הדיבור היא חיה כפן שנאמר ויהי האדם לנפש חיה
ובשנתלת

מה היה יכול לומר במלת רגע ויש אומרים כלם זהו ויהפוך
ה' אלדיך לך את הקללה לברכה וגו' ואמר ותרועת מלך בו
הפוך אבל קשה מעשה דר' יהושע בן לוי שרצה לקלל אותו
המין ולקח תרנגול מה היה יכול לקלל וכן קשה מה שאמר
בפרק חלק מברכותיו של אותו רשע אתה למר מה היה
בלבו וכי' אלמא דברים היה רוצה לומר ויש אומרים שהכל
תלוי בחתימה והוא אומר אמן באותו רגע ויש בכאן שאלה
כי חכמים ז"ל אמרו אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור
ועשיר או פדות שהזכי התנא השבח בחלקו והכובש את יצרו
וכלעם היה בהפך ואם כן היאך שרתה עליו הנבואה שמצינו
בזאת הפרשה ויבא אלדים אל בלעם ויקר אלדים אל בלעם
ונזכר בנבואתו השם המיוחד דכתיב וישם ה' אלדים דבר במי
בלעם וכתבי ויקר ה' ויקרא עצמו שומע אמרו אל אשר פחזה
שדי יחיה שהיא נבואת האבות ורזל אמרו ולא קם נביא עוד
בישראל כמשה אבל באופו עולם קם ואף על פי שיש לאותה
מימרא מירוש אחר שאינה כמסמעה ממש שהיתה נבואתו
כמשה כמו שפירש אותו ה"ל בפירושו עם כל זה אינו יוצא
מאלו הפסוקים שלא יהיה נביא בשאר הנביאים והתשובה
כי בלעם הרשע היה קוסם ובעל כשפים כי כן קראו הכתוב
ואת בלעם בן בעור הקוסם וזהו מה שאמר הכתוב וקסמים
בידם כמו שפירשו ז"ל קוסמים כמותו שלא יוכל להשטם אין
זו שעה ראוייה אין זה יום ראוי לכך ויש מפרשים דמי הקסמים
בידם ותרנגום ירושלמי ואגרא דקיסמא בידיהוין ויש מפרשי'
ספרי הקסמים שלא יוכל להשטם ולפי כלי הקסמים מכל זה
פתבאר שקוסם היה ורזל אמרו כי קוסם באמתו היה אבל
בזכות ישראל ומעלתו עלה ממדרגת למדרגת במעלו הנבואה
כי פתחלה באלו הדיבור וכתבי ויבא אלדים כמו המוכר
באכיליך ואחר זכה לגילוי עינים כמוכר על נער אלישע
שהיה ממדרגת בני הנביאים שלא הגיע עדין למעלת הנבואה
ולבסוף עלה קרוב למדרגת האבות וכתבי פחזה שדי כי פחזה
שדי אינו שדי כמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפירושו ולבסוף עלה
למעלה גדולה נבוא' והיא קרובה לנבואת משה בשם הגדול
כמו שבא ויקר ה' אבל לא אמר ויקרא כמו שכתב ויקרא אל
משה ויש מפרשים שנראה יותר מעלת בלעם שהיה השם יוצא
לקראתו ולמשה היה צורך שיבא אליו ואמרו משל למה
חדבר דומה למצוה אחד שרצה לדבר אל המלך אמר המלך
אל יכנס כפלטין שלי שלא ישמא אותו אני אצא לקראתו
וכשבא אוהבו מכניסו לביתו בחדרו חדרו שלו כך עיני בלעם
ומשה ומה שגלה אליו בשמו הגדול היה כל זה לפיכך ישראל
שיתברכו מפי נביא מאומות העולם והיה ברכתן שלים שלא
יהיה פתחון מה לאומות העולם בברכתן שאילו המקטרג
יענה אמן בעל כרחו וכן מצינו בשרו של עשו שנתברך יעקב
מפי אף על פי שהיה מבורך פאכיו וחשם רצה שיתברך אפי'
מן המקטרג דכתיב לא אשלחך כי אם ברכתני וכתבי ויברך
אותו שם וכן מצינו בעובדיה שחיה גר אדומי ורצה הקכה
שהיה נביא שלוח לישראל להנבא להם הענין הגאולה
העתידה דכתיב והיה בית יעקב אשגו' וכתבי ועלו מושיעים
זנו כן בכאן רצה הקכה שהיה בלעם שלוח לישראל ויבא
להם עיני ביאת הגואל והמלכים שימלכו עליהם ועיני המשיח
כמו שאוכור שיענה המלאך הרע אמן בעל כרחו וכל זה
לכבוד ישראל ואחרי כן חזר לקסמו כמו שכתב ואת בלעם
בן בעור הקוסם הרגו לפי חרב' והנה קראו חתוב קוסם
בכתחלה אחרי הנבואה וכך אמרו במדבר סיני רבה בלעם
נזקק לרית הקדש וחזר להיות קוסם בכתחלה וזהו הנני הולך
לעמי ולכן נתן לו השם רשות שילך ובלבד שיאמר מה שישם
כפיו וכבר הקשו רבים אחר שאמר לו השם לא תלך עמם

זכשנסתלק הדיבור ושבח לכהמותה נקראה כחה וזה הוא
 ואתה החיית מידושה בחיותה שנתתי בה ולא חיית מסלק
 כפנה הכח שהוספת בה שהחזרתיה לכהמותה וזו היא
 מיתתה ויש בענין בלוי המלאך בשלשה מקומות ענין לרזל
 אמרו זכות אבות הראה לו תחלה זכות אברהם ולא הועיל כי
 היה ריוח מכאן ומכאן שכן זרעו יש בו פסול בני ישמעאל ובני
 קטורה שנייה זכות יצחק מצא מקום דחוק להשפט בעבור
 זרע יצחק והשלישית זכות יעקב ולא היה מקום להשפט כי
 כל זרעו כשר כלו זרע אמת ויש מפרשים בשדה שיש דרך
 לגטות ימין ושמאל רבו שאם ירצה לקלל זרע אברהם יקלל
 לבני ישמעאל ובני קטורה ולא באמצע שהוא יצחק ואם ירצה
 לקלל זרע יצחק יקלל מצד אחד שהו עשו ולכן עמד במשעול
 כי אין שם דרך אלא מהלך שני בני אדם באמצעם ואחר כך
 במקום צר רמז לזרע יעקב שאין בו צד לקלל כי בלוי זרע כשר
 ומה שאמר גדר מזה וגדר מזה מירש רש' אל סתם גדר אנשים
 וזה אכן כי סתם גדר קיר מעפר הוא והאמת כי ראיתי אל
 מפורש חכמים אל כי אלו חשני גדרים הם שני גלי אבנים
 שהקיפו יעקב ולכן ובלעם היה עובר הברית שנשבע שלא
 יעברו אלו לאן הגלים לרעה וזה היה עוברו על פנת לקללם
 ותלחץ כענין חולדה וכו' שלקה בעדו וחיינו יד העדים וגו'
 וכן בלעם לקה בעדו ועשה בו רושם ונעשה חזר כמו שכתוב
 וילך שבי כלומר צולע כדאמרין הא בוקא דאפמא דשא
 מדוכתי' וכן קוראים אותו רבותינו אל בלעם הנרא וכן מצינו
 במדרש הליש מתתם לדוד בהצותו את ארם נהרים וגימר מאי
 בכתם לדוד ללמד ללמד תשובה לאופות כשהלך יואב
 לתלחם לארם נהרים אמרו לו אין אתה בן בנו של יעקב ולא
 היו התנאים בין יעקב ולבן ועתה לפה ונכרתה ברית יקח
 יעקב אבן וירימה מצבה ואתה רוצה לבטל הברית כששפיע
 יואב חזר לדוד וספר לו הענין מיד הושיב סנהדרין ונשאו
 ותנו בדבר ואמרו לדוד הם בטלו הברית תחלה ואתה פטור
 דכתיב מן ארם יחזני בלק פלך פואב וגו' ועוד בימי כושן
 רשעים כתיב ויעבדו בני ישראל את כושן רשעים למד
 נקרא שמו רשעים שהרשעו שתי רשעים אחת בימי בלעם
 ואחת בימי כושן מיד וישב יואב דיקא נפי דכתיב וישב וגו'
 וכמדרש שם' נוטריקון שה פזורה ישראל כלוף הלך לקלל
 שה פזורה ישראל ושה שהעלה בלק לבלעם ראש הפסגה
 ראש המעור בלק היה קוש' כמותו והעלה אותו לאותן מקומות
 שעתידין ישראל להזכיר עונותיהם ובמות בעל מצאתי
 במדרש שלר' שמעון בן יוחאי אפה בלק שעתידין ישראל
 לעבוד לבעל בימי אליהו ואלישע וכמו שכתוב שם והשארתי
 בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל
 והשם לא רצה להענישם לעתיד אבל אותן קרבנות עשו רושם
 לאותו זמן מ'ב ילדים שהרג אלישע כנגד מ'ב קרבנו שהקריב
 בלק וכן מוזכר ברביהם אל ואמרו לעולם יעסוק אדם בתורה
 ובמצית אפילו שלא לשכה שבשביל מ'ב קרבנות שהקריב
 בלק עשו רושם ונהרגו מ'ב תינוקות בומן אלישע כמו שכתוב
 באותו ענין של אלישע והיתה הסבה על שאמרו לו עלה קרח
 ומה היתה כוונתן במלת קרח חכמים אל אמרו שהקרח
 עלינו את המקום שחסר מהם רווחתן שהיו מביאין פים
 מתוקין לאותו מקום שהיו מים רעים ומלוחים והוא המתקיים
 שהשליך שם מלח ואבדו הרווחתם ונשארו קרחים ובפודרש
 הזכיר אופר אמרו לו אותם העזרים אתה אינך כאלה ברך
 בעל שער ואתה קרח ועל כן קנא בעובדי הבעל והרג ארבע
 מאות נביאי שקר וזכותו היה עומד לנו ולא נעשתה בנו קרח'
 ואתה בופנך נהרגו רוב אנשי ישראל על עון הבעל ולא עמדו
 לנו וזכותך דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו' אפר

להם רשעים אני לא גרמתי לכם אלא מ'ב קרבנות של בלק
 גרמו מיד קללם מיד והצאנה שנים רובים בן הדיע ויבקעל
 מהם מ'ב ילדים על שם ב' פעמים שאמרו קרח קרח והרגו
 מהם מ'ב ילדים להודיע להם כי הארבעים ושנים קרבנות
 של בלעם גרמו זה ולמדנו מעלת הקרבנות וזהו שאם לבלעם
 התייצב כה על עולתך ואנכי אקרה בה אמר שני פעמים בה
 אמר האומה הזאת נאפר לה שני מצות גדולות במלת כח
 ואלו הן הקרבנות וברכת כהנים הקרבנות דכתיב כה יהיה
 זרעך וסמך ליה קח לי עגלה משולשת ברכת כהנים כח
 תברכו את בני ישראל התייצב בה אתה על עולתך תכשל
 ברכת כה יהיה ואני בקללתי אקרה מלשון קר אקרר הברכות
 של ברכת כהנים והנה התנבא לישראל ארבע נבואות בתחלת
 אמר מה אקוב כי מראש צירים אראנו אמר זה על האבות
 שזכותן עומדת לישראל וקראם צורים שהיו עקרים והאמהות
 עקרות לפעם מימנה וגו' התנבא עליהם שיפרו וירבו ולא
 יקום ועוד שיזכו לעולם הבא זה הוא שאמר ותהי אחריתי
 כמוהו אמר לו לקיב אויבי קראתיך והנה ברכת בך אמר
 ליה פשל לאיש שנפגם לבית בעל הבית שהיה לו פרה שמת
 כדי לגנבה ולשחוט כיון שנכנס לאכוס והיה רוצה לשחטה
 בא בעל הבית כיון שראה אותו התחיל לקרצה ולרמותה כך
 כוונתי היתה לקללה ואני רואה צורם עסם אני אברכם לא
 נשאר בעבורי אחרים לקחו למקום אחר והתנבא נבוא יותר
 גדולה על ביכוש הארץ וקיום מלכותם אמר לא איש אל ויכוב
 ובן אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיימה מה
 שהארי כל כך בזה הדיבור ארבעה דברים נראים כלם כאחד
 בעבור שדרך הפתגמים נדמותיהם על ארבעה דרכים יש
 מהם מתנדבים ואין רצונם מיד לתת אלא להראות שהם
 נדיבים ואנשים גדולים ולא ידעו השומעים אם יתנו אם לא
 ויש מהם מתנדבים ואינם מתנחמים אבל עשה להם רעה או
 דבר עליהם רעה המקבילים הגדבה וכששומעים הפתגמים
 חוזרין בעבור הרעה שדברו עליהם ויש מהם מתנדבים
 וחוזרין פקוצו יד שהיה להם די כשהתנדבו ועתה אבדו איתו
 או אינו בידם מה שהיו רוצין לתתו וכנגד הכת האחד המכוזים
 מיד אפר לא איש אל ויכוב איש במי שמראה עצמו איש
 וכנגד הפתגמים ויש להם אמר וכן אדם ויתנחם וכנגד
 הפתגמים בעבור הרעה שדברו עליהם אמר ולא יעשה בין
 שיהיו רעים בין לא יהיו מאחר שאמר יעשה וכנגד קצרי יד
 אמר ודבר ולא יקיימה כי הפל בידו ואין בו חסרון על כן יקום
 דברו ואמר לא הביט און וגו' שהן ראויין לכל טוב כי תרועת
 מלך בו בתרגו וכן הוא אום אשרי העם יודעי תרוע ובעבור כי
 האל עשהם אין צריכין לנחש ולקוסם כי לא נחשו וגו' ויש
 אומרים כי מה שאמר תרועת מלך בו הוא הפך כלם שהיה
 רוצה לקללם כמלת רגע והפך השם את הקללה לברכה
 וזהו מאמר הכתוב ויחמדך האלדיך את הקללה לברכה וגו'
 מה פעל אל מה שבא להם מטוב עד רע הכל מעל אל לא
 גזרת שר ומול כמו כי חלקה עמו הזעם כלביא יקום אפר
 זה על כבוש הארץ לא ישכב רמול משה שלא יאסף ל עמיו
 עד שינקום נקמתו מהם כמו שכתוב נקום נקמת בני ישראל
 ואחרי כן לקחו למקום אחר וכשראה בלעם כי טוב בעיני ה'
 לברך את ישראל לא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים אולי
 יישר בעיני ה' ויקללם אלא מיד שם כנגדם פניו למדבר לברכה
 ולחכמים ולכן שרתה עליו רוח אלדים כנביאים ושבח ארז
 אהליהם ומשכנותם רמז לאחל געוין ונוב והמשכנות לביית
 עולמים והתנבא עד שאול דכתיב ויום כנג מלכו וגו'
 ועל דוד ושלמה וכשראה בלק כי לא נעשתה עצתו אמר קום
 ברת

גדול כמו שדרשו אל שלשה התחילו בדברי קנטורין ולכן התחילו בדברי הוציאו זה ממילת דברי שהוא לשון קושי דכתיב דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות וכן אתה מוציא בדברי משה רבינו עליו השלום שהתחיל אלה הדברי קנטורין ותוכחות וכן כאלו השלשה קהלת ועמוס וירמיה כי קהלת קנטר ענייני האדם בעולם וההבילין וירמיה ועמוס הוכיחו הרבה יותר משאר הנביאים ואמרו דברי הפורענות כמו שמוכיח בנגואתן ועוד במדרש בלשון אחר שלש התחילו בדברי ואלו הם ירמיה קהלת ועמוס ואמרו השעם בעבור שדברו בדברי עצמן כי קהלת דבר על עצמו דכתיב אני קהלת חיותי מלך וגו' נתתי את לבי עשיתי לי כך וכך בנסתילי כך כמו שכתוב בספרו וכן עמוס דבר על עצמו כמה ששלח לו אמציה כהן בית אל קשר עליך עמוס ומה שחשיב לוי וכן ירמיהו דבר על עצמו בטרם אצרך בכשן ידעתך בתחלת דבריו ובתוך ספרו כתב דברים רבים המוצאים אותו וקורותיו וזהו לשון המדרש שלשה נביאים התחילו דברי קנטורין לפי נתינת נבואתם בעצמם רוצה לומר בעצמם שדברו בדברי עצמם והתחילו בשלש דברי ובעבור שהיה גלוי וידוע לפני המקום יתברך שהיה מסורב ללכת בשליחותו אמר לו השם בטרם אצרך בכשן ידעתך וגו' ודרשו רבתינו אל על זה הפסוק כי פונק היה לוי הנבואה מופן אדם הראשון וכוונן משה כמו שדרשו אל בטרם אצרך בכשן ידעתך שהראת הקכה לאדם הראשון דור ודור ודרושי דור ודור ופרנסו ונביאו וכל נביא ונביא באי זה זמן יהיה וזהו שאמר ישעיהו קרבו אלי שבען זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני ועתה ה' אלדים שליחני ורוחני וכן הוא אומר משא דבר ה' אל ישראל קדו מלאכי מושלת היתה עליו מששת ימי בראשית היינו דכתיב בטרם אצרך בכשן ידעתך וגו' בזמן משה כתיב נביא אקרב להם מקרב אחיהם כבוד ועוד כתוב נביא מקרוב מאחייך כסוגי ודרשו חכמי אל בספר זה ירמיהו שדוכה עניינו למשה מה משה הוכיח את ישראל אף ירמיהו כן מה משה היה להם לנביא ארבעים שנה גם נבואתו של ירמיהו ארבעי שנה שהוא התחיל להנבא לשלש עשרה שנה למלכות יאסיהו עד אחד עשר למלכות צדקיהו ותמצא ארבעים מה משה סבל הרבות קנטורין יצער עמהם אף ירמיהו גם כן כמה פעמים הכעיסוהו ושמו אותו בבור ובטיש ובענייני רעים והוא לא הניח שליחותו וסבל בעבור ישראל כמה צער שאף הוא הלך בראש גולים ואם מלך בבל היה פניה אותו כפבוד בביתו ולא רצה ושב צארו בשלשלת של ברזל עם שאר הגולים כמו שסבל משה רבינו כמה תלאות בעבור ישראל הוא דכתיב מקר אחיכם פגוני ועוד אמרו חכמים אל אמר ליה הקכה לירמיהו שהיה במקום משה אמר לפני רבונו של עולם הנה לא ידעתי דבר כי נער אנני ודרשו רבותינו אל וכי נער חיות והלא גדול היה אלא אמר לפני רבונו של עולם אתה אומר שאלך במקום פשה להוכיחם פשה הוכיחם בסוף מי' אחר שעשה עמהם כמה נסים ונפלאות הוציאם מפצרים קרע להם חים הוריד להם המן והשליך וכמה נסים אחרים והוכיחם סמוך למיתתו אבל אני בתחילת שליחותי ובנערותי אוכיחם היינו דכתיב כי נער אנני ועוד אמר מי אני להיות במקומו של משה מי יתן שאהיה כאותו שנאמר עליו ופשרתו יהושע בן נון נער עד כאן במדרש וכתב הר"ם אל על פסוק בטרם אצרך בכשן וגו' שזהו בחוק כל נביא ונביא שאי אפשר להם בלתי הכנה טבעית בעיקר יצירתו שהי' מוגן שלם וכחו המדוכה בתכלי השליפות ולמי גדולו שיתלמד ויוציא כח הדמיון אל הפועל והיה שלם בפחותו כמו שאמרו אין הנבואה שורח אלא על חכם גבור ועשיר כמו שדרשו בגבור הכונש את יצרו ובעשיר השמח בחי'ק

ברא ר' יגו' ואז נתן לו עצה רעה לא גלה אותה הכתוב שרבותינו אל אמרו אלדיים של אלו שונא ומה וכן כתיב הן הנה היו לבני ישראל והכתוב שאמר עמי זכור נא מה יעץ בלק וגו' שגראה שבלק הוא היועץ אמר על תחלת הענין דכתיב וירא בלק וגו' ויאמר מואב וגו' וישלח מלאכים וגו' וזו היא העצה לשבור לבלעם והיינו דכתיב ואשר שבר עליך וגו' כי חוזר למואבים ואשר לא קדמו אתכם חוזר לעמוני שהמואבים קדמו דכתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשערי והמואבים וגו' וכמו שכתב הרמב"ן אל וכיאר שם הענין יפה והוסף נבואת גדולה מכלם על ענין המשיח כמו שזכר בסוף נבואתו במרש ואין ספק כי הכתובים קצרו ענין בלעם ונבואתו לישראל לפי שעה וגם קצר הכתוב בענין חכמת קסמים כמו שקיצר בענייני עץ של דור אנוש שלא סיפר בו הכתוב כלל וחבר בו אברה' אבינו ע"ה ספר שהיו בו ת' מרקים כמו שאמרינו על דאברהם אבינו ארבע מאה פרקי חו' ונכאן קצר ענין בלעם וכן במלחמת פרין שהיה מפריח למלכי מדין באויר והוא מורח עפהם לולי ציץ הקדש שהפילם ונפלו על החללים וגו' ונראה מרעת רבותינו אל כי משה רבינו ע"ה חקר ספר לבר טה שהוא כתיב בתורה והיה שם סיפור פרשת בלעם כמו שאמר משה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב ורחוק הוא שגמר פרשת בלעם על הפרשה הזאת הכתובה בתורה כי בכלל ספרו היא והיא מכלל התורה אבל היה ספר בפני עצמו ונאבד כמו שנאבדו ספרים אחרים מכלל ארבעה ועשרים ספרים המקודשי' ונכאן בתורה ספר הענין בקוצר אם בענין רמשיח פהיה יגלה אראנו ולא עתה הזאת הנבואה למרחוק על כן אמר ולא קרוב אמרו במד' בלעם אמר ולא קרוב ומשה אמר כי קרוב יום אידם משל למלך שהיה מהלך בדרך והיה צפא ויאל אחים קרובים אמר האוהב קרובים הם מאד אמר האויר רחוקים הם מאד וחוזר נפשו בדברי האוהב ולכן אמר הנביא כי קרובה ישועתי לבא' דרך כוכב מיעקב משיח בן יוסף שהוא יקצצם מקצה הארץ ככוכב היריד מקצה השמים ועד קצהו וקם שכתב זה משיח בן דוד דכתיב בו ויצא חוטר מגזע ישי וקרר כל בני שת כל בני אדם שהם שרץ שממנו הושחת העולם והיה אדום על הגלות הזה שהו' תחת יד אדום וימול ביד הכוכב והוא הנאמר על האוכות שיעלו ויחזרו עדי אובד ביד המשיח כמו שכתוב תפחה את זכר עמלק וירד מיעקב כי המפסלה תשאר ליעקב לעולם ויאבד הכל ולא ישאר שריד ופליש ואמר אוי' מי יחיה כי עת צרה כמבכירה וחו' חבלו של משיח המוכרי' בכל מקום כמו חרה תקרב ללדת ככתוב ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול וגו' וימלטו ישראל מכל אותן הצרות כי הם כתובים בספר החיים כמו שכתוב ובעת ההיא ישלש עפך וגו' וקיים דבריו וצ'ם מיד כתיב על דומי' שהיא החיה הרביעית והיא אשר הגלנו ואמר שתכרת כיד המשיח ונביאיה יקום המשיח וכן הזכירה דני' שאם על זאת עד כי קטילת חיותא והובד נשמה ויהיבת לי קידת אשא וכן סיים הוא המשיח שיקום אחרי דבת' ונביאיהו די מלכא אינון יקום אלה שמיא מלכו וגו' .

פרשת פנחס

שליך וקדמת באוכי ירוסלים ללמך כס אשר ס' זכרתי לך חסד כענין ונון קדם וישראל ל' דלמית כנאסונו : (ירמיה ס)

הלוי וקראת

דבר ידוע כי ירמיהו הנביא הוכיח לישראל והיה קנטורין

בחלקו ובהיות האדם בזה השלימות איפשר שינבא ואמרו
 אל כי הוא זה אצלם כדמות הנפלאות כי האיש השלם היה
 לו להנבא על כל מניס וכן הוא דעת חכמי הפילוסופים אבל
 דעת תורתנו הקדושה כי עם כל זה צריך רצון אלוהי והוא
 ענין ברוך בן נריה שהלך אחרי ירמיהו ולמדו והיה שלם
 בתכלית השלימות והיה מוכן לכנראה והיה מקוה לה ולא
 נבא הוא שאמר לירמיהו יגעי באנחתי ומנוחה לא מצאתי
 ונאמר לו על ידי ירמיהו ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש
 והוא כהמנע האדם מהנע ידו המוכנת להניע כירבעם וכהמנע
 הראות במחנה מלך ארם בענין אלישע והוא דעת הרב רבינו
 משה אל כסו שהאריך בזה בדעות הנכונה ואסמאס לרבינו
 אל שהוא זה חוק כל נביא למה נאמר בירמיהו ולא נביא
 אחר יתירץ הקמחי אל בעבור שירמיהו היה מסרב בשליחותו
 נאמר זה לחזק לבו ואם תאמר הנה משה היה מסרב ולא אמר
 לו כן הנה הראה לו את גדול לחזק את לבו כמו את הסנה
 או נוכל לומר שמשח היה יודע זה מעצמו כי חכם גדול היה
 יודע כי כתיקר יצירתו יש הכנה טבעית ולא הוצרך לפרש לו
 ויש מפרשים שאביו ואמו של ירמיהו נזהרו בקדושה ושהרח
 בשעת החרוין כרי שיהיה מקודש ולכן נאמר לו בטרם אצרך
 וגומה שהיה מסרב בשליחות בעבור שהיה יודע הגיונות
 שהיו באים על שונאיהם של ישראל כמו שכתוב מצפון תמתח
 וידוע הוא כי מלת רעה רופו למדת הדין הקשה הבאה מצפון
 כמו שנאמר במצרים ראו כי רעה נגד פניכם עד שאמר לו
 הקנה נביא לגוים נתתך ואני הנה נתתך היום וגומ' לנתוש
 לגוים לבנות ולנטוע לישראל ויונתן תרגם כך כמו שאמרנו
 ואמרו חכמים אל שכאחתה שעה שמח ירמיהו מאחר שאמר
 לו השם שגם הוא שלוח לגוים שלא יאמרו ישראל לחובותינו
 גולדת וכן התחול ואמר שאמר להם אלו הפסקים שהתחלנו
 שהן דברי נחכות והו דעת רבותינו אל בפסוק בטרם אצרך
 בכסף וגו' באמרו כי נער אנכי וכן הוא דעת הרב רבינו משה
 אל בנער אנכי כי היה גדול כמו ומש תו יהושע בן נון נער
 והיה בן מאה ועשר וכן ביוסף נער עברי והיה בן שלשי שנה
 וכבר כתבתי בפירוש כשלה עניינים נכבדים בענין הנבואה
 ובאלו הכתובים ודעת מורי אל ושם תמצא עתה אפרש
 הכתוב שהתחלנו הדין וקראת וגו' קדש ישראל לח וגו'
 ונאמר כי רוב המפרשים התעוררו בפסוקים האלו שמורים
 שישראל היו טובים וכשרים במדבר והכתוב צווח וינסו אותי
 זה עשר פעמים ודוד אמר כמה ימרוהו במדבר והם מירשו בו
 שני דברים שהשם איבד להם שאף על פי שהם רשעי שיוכרו
 להם החסד והרחמים שעשה עמם במדבר מה שלא עשה
 לכל גוי ובעבור אותם נסים ונפלאות שעשה עמם בלכתם
 אחריו שלא יכלם עתה ופה שאמר קדש ישראל לה היא
 ההכפחה שהבטיח אותם כי טאחר שהם קדש כל הנהגה בן
 ההקדש חייב אשם וחומש כמו שדרשו האלף לך שלמה
 ומאתים שהוא קרן וחייב ומלת תבואתה בה יש לה ענין
 ויש מפרשים הפסוקים בדרך אחרת כפשוטן ממש שהשם
 יתברך וזכר להם החסדים והטובות שעשו שאע"פ שהיו בהם
 מקנטרין ומנסין היו בהם טובים וחסידים בתחלה בצערים
 ששמעו לשליחותו דכתיב ויאמן העם וישמעו וגו' וקדו ושתחו
 ונמליו בשעת הגאולה ואף על פי שהיו יודעים שיש להם
 ללכת בדרך רחוקה לא היה ראויה אחר מדותיו וגם כן הלכו אחר
 הענין ואף על פי שאמר להם השם יתברך ואומר אעלה אתכם
 מעוני מצרים אל ארץ טובה ורחבה ולא נחם אלדים דרך
 ארץ פלשתים כי קרוב הוא אבל הולכים דרך המדבר וסגר
 עליהם המדבר והיו נביכים במדבר ואף על פי כן לא סרו
 מרכי השם יתברך ודרך ענינו הלכו כמו שאמר משה אף

חיוב עמים וגו' כפי התרגום ובים כיה צעקו לשם ולא נסוהו
 אלא העם כמו שאמר בפירוש ויהי בשלח כיש הפרש בין
 מלת ובני ישראל ורין מלת העם וגם כן בסני הטובו אש דברו
 שאמרו נעשה ואף על פי שהיו מקצפים וכסרים לבעות
 בשם בפסוק הזה שלא יזכור אלא הטובות והו רחמי מבורים
 סאתו יתברך ונהגו כל ישראל להפסיד כשלה שנתות קודם
 תשעה באב שלש הפטרות דפורענות ושבעה דנהכחא עד
 ראש השנה ואם בתלמוד לא כצינו פעם הדבר נהגו כן כל
 ישראל משום שאנו מוצאים בפסיקתא ספורש כן דמפטרין
 שלש דפורענותא ושבעה דנחמתא ואנחנו מניחים סור
 הפרשה ולוקחים סור הענין והזמן ולשם כפרש פעם שלש
 דפורענותא כנגד שלש פורעניות האחד פורענות הגלות
 בכל והשני עשרת השבטים והשלישי גלותנו ופוןינו
 הגדול יש אומרים כי גלות עשרת השבטים וגלותנו דכל
 פורענו אחד אבל הפורענו הראשון היא התחלה כל הכאונע
 הקשות ופכת כל הגלות והוא מה שאיננו להם בפראן בענין
 המרגלים כמו שדרשו אל באסוק ויכחו העם בליה הויה הם
 בנו כניה של חנם והובקעה להם כניה לחרור והנה בליל הטע'
 באב היה לפי דבריהם וכן היה שלש פורעניות וגלותנו עב
 גלות עשרת השבטים וגלות בכל ובמדרש ר' תנחומא כתב
 שהם רמז לשלש גלויות שגלו עשרת השבטים משומרון ושלש
 גלויות שגלו יהודה ובנימן בירושלם שכצינו גלות עשרת
 השבטים בשלשה מקומות הגלות האחד הראובני והגוי
 וחצי שבט מנשה והשני זבולן ונפתלי והשלישי כל
 תשלוש עשרת השבטים דכתיב בעת הראשון הקל ארצה
 זבולן וארצה נפתלי והאחרון הכביד וזה היה אחר גלו ראובן
 וגד וחצי שבט מנשה וכן גלו יהודה ובנימן על ידי נבוכד
 נצר שלשה פעמים בראשון הגלה יהויקים שנה יהויכין
 שלישית צדקיה עם התשלוש וכן בגלות בית שני גלותנו
 היו בשלשה פעמים האחד על ידי שישוס השנייה על ידי
 אפוסתמוס השלישית מלך אנדרינוס וכנגד לחקנו שלש
 הפטרות דפורענותא ובימי ירמיהו גלו עשרת השבטים ונבא
 על יהודה ובנימן כמו שנאמר וראו כי על אנדות אשר נאפה
 בתולת ישראל וגו' ועל זה באו לו שתי מראות מקל שקל
 וסיר נפוח על שני שבטים הנשארי והשקד רמז כי שוקד וגו'
 וכתבי וישקוד על הרעה בגא הגלות קודם זמן ונושנתם
 שני שנים וכמו שיש בשקד שני פירות מתוקים וזרים כך
 השקידה לרעה ולטובה שהיה רעה שגלו והיה טובה שלא
 נתקיים בהם אבד תאבדון וכמו שדרשו וישקוד על הרעה
 ויבאה עלינו כי צדיק האלרנו וכי בשביל ששקד הוא צדיק
 ותיצו צדקה גדולה עשה שקדם הגלות שני שנים ולא
 בתקיים כנו כי אבוד תאבדון כי נושנתם עולה התלב והם גלו
 להתן לאחר שנכנסו לארץ הם קודם בנין הבית כמו שמוציא
 מכתוב ויהי בשמונים שנה וגו' ה' שנה שעמד הבית הם
 תלן והנה השקידה לשוב ועל זה אנו נוהגין השלש הפטרות
 כנגד שלשת גלויות הללו של בית ראשון ושני ושבע הפטרות
 של נחמות הם לרמוז לנו שבעה עניינים שצריבין נחמד
 האחד הקכה שהוא כעצער בצערינו דכתיב בכל צרתם לו צו
 וכתוב ויקרא האלדים כיה הוא לבני ולבסבד ורבותינו
 אל אמרו בכל יום ויום נת קול יוצאת פה חורב וכנרמח
 כיונה ואומרת אוי שהחובתי בתי ושיבתי את הכלי והגלתי
 בני לבין אומות העולם ועל זה אנו אומרים סכל ברכתא
 ונחמתא ועוד אמרו שכשעה שאמרין בבית הכנסת קדיש
 שפנענע בראשו ואכר אוי צהרובתי את ביתי וכו' ואשרי
 המלך שמקליסין וכו' אוי להם לבנים שגלו בעל שולדן אביהם
 והנביא צועק סדוע באתי ואין איש רכו אכן היא שמיח רכא
 ואל

ואלו לא היו נורמין אלא זה הצער כביכול שמצטער הקב"ה עליו ואנו מאחרין הנחמה בעונותינו היינו חייבין כמה יסורין ושל א נחיה אפילו שעה אחת אלא חק"ה שהוא מלא רחמים ורב חסד המרחם עלינו בעבור שמו הגדול ובעבור אבותינו הקדושים עליהם השלום הנחמה השנית המשיח שמתאחר בעונותינו שהיו נברא קודם בריאת העולם כמו שדרשו בפסוק ורוח אלהים מרחפת על פני המים זה רוחו של משיח והוא צריך נחמה הנחמה השלישית אבותינו אברהם יצחק ויעקב דמתי והשיב לב אבות על בנים הרביעית נחמתנו אנו יהודה ובנים עם עשרת השבטים המפורזין מקצה הארץ עד קצה הארץ החמישית ארץ ישראל שאינה בקדושתה ואין בה שכינה וקרבן והיא מצטערת פאר על זה השעור ירושלם שהיא יותר קדושה השביעית בית קדשינו ותפארתנו והוא בית הקדש שהוא מקדש יותר אלו שבע נחמתאי וכנגדו תקנו אלו ההפטרות והשלש דפורענותא הם כלם עשרה ואומר במדרש למה יחס הכתוב ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענותת ואמרו כי שלשה כהנים היו בני רחב חזונה והם ירמיהו ויחזקאל בן בוזי ואוריה הכהן והיו מבין אותן בני דורן על שהיו בני רחב ויחס הכתוב ירמיהו בכאן ויחזקאל דמתי בן בוזי הכהן קראו בווי על שם שהיו מבין אותו ואוריה בן חלקיהו הכהן ועוד שם כי בעבור זה הראוהו מקל שקד לרמוז שהוא מורע אהרן הכהן דמתי ויגמול שקדים ועוד אמרו בו טעם אחר כי השקד הזה"ש בו אחד ועשרים יום בין השקידה לחנטח כן יש אחד ועשרים יום בין שבעה עשר בתמוז עד תשעה באב ואין ספק שהיה יבש ועל זה אמר הישבת לראות להראות לו שאבדה הלחלוחת שבהם שאין בכל העצים הנכרתים שאבדו כל כך מהרה רענותו כשקד ולכן היה נס בתוך נס כענין טטה אהרן כמו שאמרנו שם וענין סיר נפוח אני רואה ופני מפני צמנה יש פפרשי כי הסיר רפז לירושלם כמו שכתוב שפות הסיר היא הסיר ואנחנו הבשרי ומה שאמר ופניו חור למקום שפצת הקדרה כי הסיר הוא עגול ואין לו פנים אבל פני הכירה שבו מכניסין האש והעצים הוא כלי צפון לרמוז כי משם יבואו מרתחי הסיר והוא חיל בכל השוכנים כרוח צפון ולזה אמר מפני כי משם המרתחים ועל דרך הקבלה הסיר רמו לפדת הדין הרוח ופניו שאינו כארין באים מפני צפון כי משם תפתח הרעה מן הנחש הצפוני ולכן הימים האלו שהם אחד ועשרים יום שלש שביעיות הם ימי קטב מרירי והמוקים בירושלם בהן ולכן נקראים בלשון רומי קניקולריש מלשון כלבים צועקים וכבר ידעת מאדום אל כלבים צועקים מלאך המות רואים והו סוד מיד כלב יחידתי לא יחרץ כלב לשוננו וגם אותם הכובדים המושלים באלו הימים נקראים כן ועל שם נקראים בלשון רומי כלבים ובלשון ערב פמאים שהם משליבין סם באדם וכל זה בא מפני צמנה ואין צריך תיקון למלה שהיא מתוקנת ולכל זה ענין עוד יש רביעי כהן שייחסו הכתוב על שהיו מבין אותו בני דורו והוא מינחס שהיו אומרין עליו הראיתם בן מוטיאל בן שפיטם אבי אמו עגלים לעץ שהרג נשיא שבט ישראל ונא הכתוב וייחסו דמתי מינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ואמרו במדרש כשם שהקבה מתעסק בשבחן של צדיקים למרסם בעולם כך מתעסק בנגותן של רשעים למרסמן לעולם מינחס לשבת דמתי מינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ומרי לגנות דמתי ומרי בן סלו ונו עליהם אמר הכתוב ובר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב שעשע מעשה ומרי בן סלוא שהסליא עונותיהם של ישראל ומה שמו שלומיא בן צורי שדי נשיא בית אב לשמעוני ללמד שכל הפונם עצמו פונם משפחתו והכתוב תפסיד

לשמעון שגדר דבר ערוז בענין שכם וזה מרץ גדר וכת' מרץ גדר ישכנו נחש וגו' דבר אחר לשמעוני שהתח' בקלקלה שנשא כנענית דמתי ושאל בן הכנענית ויצא ממנו זה שש' מעשה כנען אפרו תולין הקלקלה כמקולקל והיגדר מבת לחם יהודה משפחת יהודה והוא לוי קאתי כמספחת יהודה וקרי ליה לוי אלא שעשה מעשה מנשה הבא מיהודה אבל הוא בן לוי בן גרשם בן משה והוא שאמר ביכה עתה ידעתי כי ישיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן והיינו דאמר ר' לעזר לעולם ידבק אדם לטובים שהרי משה נשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן זה הלוי אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו משה ומינחס לאו מיתרו קאתי והא כתבי ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות מוטיאל מיתרו שפיטם אבי עגלים לעץ וכך השבטים מנשים אותו ראיתם בן מוטיאל אלא אמו דמינה מיתרו שפיטם וכואימיה דאימיה מייסא שפיטם ביצו ודקא דמי מבנות מוטיאל תרי משמע מכאן אם הנושא אשה צרי שיכודק באחיה שנאמר ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון תניא רוב בנים דומין לאחיהם ויסורו שם ואמר לו ה' הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך מה אמרו לאו במשה קאתי דמתי ביה אל תקרב הלום מה זה בידך ואתה מה עומד עד גלות הארץ היה כומר לעז והארץ כל אותן השנים למי שהיה עינו צרה בעז כד הוה בר נש אתי למיסד הוה אמר ליה בר כמה שנין את אמר ליה בר ארבעין שנין בר חמישין שנין אוס' ע' אמר ליה את בר ארבעין או חמישין והדין עז היא בר עשרה שנין או בריב ואת בעי למשבק ליה דקדם לעלמין ומסגיד לתדין פחיתא הוה כתבתי ואויל ליה אתא חד בר פחין אמר ליה הכי אמר ליה ואת מה עביד הכי אמר ליה נסיב אגרי ומסמי עניו כד שמע דוד שלח ליה ואייתי אה ליה אתה הוא בן בנו של אותו צדיק ועובד עז אמר לו כך מקובלני מבית אבי אבא סבור עצמך לעז ואל תצטר לבריות אבר ליה חס ושלוס אינו כן אלא סבור עצמך לעבודה שהיא זרה כפך ואל תצטרך לבריות כדאכרנין פשוט נבילתא בשוקא וכו' כיון שראה דוד שהמטון חביב עליו מינהו על האוצרות דמתי ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האוצרות והלא יהונתן שמו לא שישב לא בכל לבו למדנו מכל זה כי הפונם עצמו פונם משפחתו שהכתוב מייחסו ולא חס על אבותיו דמתי בן גרשום בן מנשה ותלו הנון בשביל כבוד משה וכן נשיא בית אב לשמעוני וכן בשבחן של צדיקי דמתי מינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ואמרו חכמים אל כל שמעשו ופגעה אבותיו סתומין ומרש' לך הכתוב באחד מהם לנשיא כלם רשעים כגון ישמעאל בן נתניה בן אלישפע וכל שפרט באחד מהם לכתוב כגון בנות צלפחד זכנו מינחס השיב את חפתי שקנא לכבוד הישם ולכן זכרה לחיים האסתיים כמו שנא בקבלה שהוא אליהו ולכן הורה שקנא תמיד ונאמר בו קנא קנאתי שתי קנאות אחת בימי משה ואחת בימי אחאב וכתבי ביה והשיב לב אבות וכתבי הכאה שיב ולכן נאמר בו שפתי כהן ישמרו דעת וגומר כי מלאך הצנאות הוא וכתבי בריתי היתה אתו החיי והשלוס וגרמו לברית שנתן לו הישם מחובר לשלוס כדי שיהיה לעד וחזר בשרו למידיאש ועלח ושמם למעלה ולא טעם טעם מיתה ולכן כתבי בריתי שלום הו' קטיעא כמו שאמרנו דשלוס קטיעא היא והיא יוד רוצה לומר שלא ימות וזכרה לחיים נצחיים ואף על פי שכן באה הקבלה על חנוך לוד ה' ה' מעלה גדולה שמינחס ה' ה' עולח ויורד והיה נראה לחסידים כמו שאפרו בתלמוד בכמה מקומות אשכח' פלוני לאליהו דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה ובר לאו כתן הוא אמר ליה קברי גנים אינן פטמאין והיו החכמים מקשיים

פנחס ספקותיהם כדאשכחן במגלה בענין מחלקותיה כמאן
 כונה אסתר וכו' וכן בענין פלגש בגבעה וקבלה בידינו שאף
 בזמן הגאונים ז"ל היה נראה ובזמן הראב"ד שמענו שנגלה לו
 ומה שלא נגלה לנו עתה הוא מחסרון חדרות ושאינן ראוי
 שיש אדם בעונותינו לכך ועל זה אמר נחת הוא לשון ירידה
 בתחתוני' וזכה לזו המעלה על שנודרו לכבוד השם ולא חלק
 כבוד לשום אדם ולא ירא חתת אנוש ואמ' שהיה נשיא גדול
 כן ראוי לכל אדם שיקרא ברשעים ולא יפחד משום אדם כמו
 שאמר באבות חיינו כגמר וקל כנשר ורץ כצבי וכו' וכתוב
 בירמיהו א' תחת מגניחם פן אחתך למניהם ומתי' הנה נחתיך
 היום לעמוד ברזל וכן עשה פנחס בתנין ומרי' כמוזכר בפרשת
 כטראה שפרץ פרוץ באיסור הנשים שהיו גדורים ישראל פוח
 כמו שאמרו בזכות ג' דברים נגאלו ישראל מסצרים שלא שינו
 את שמם ולא גילו מסתורין שלהם ולא נמצא בהם פרוץ
 ערוה' שלא שינו שמם ראובן ושמעון נחתי' וכך סלקין'
 ולא גלו את מסתורין ענין דבר נא באוני העם' ענין הערוה
 משלומית בת דברי וכמו שכתבנו נעול אחותי בלה' ואפרין
 במדרש גן נעול אלו האנשים' גל נעול מעין חתום או הנשים
 שמעיינן היה חתום ולא היה בהם פרוץ בערוה ולא פרוצה
 אלא שלומית בת דברי ולכן פרסמה חתנו' ויש במדר' לפרנו
 כי נחל השטים גרם להם זה הפירצות כי הנחל חוז שיהיה
 בשטים היה פבעו שמרבה תאות המשגל והוא היה יורד
 ומשקה לארץ סדום ולכן היו אנשי סדום שטופין בזמה אמ'
 בזכור ואלו כשהגו בשטים שתו מזה הנחל וזה שנכזמו המשיח
 כשיתבטל יצר הרע ופעין מבית' יצא והשקה את נחל השטי'
 שיתקן המעין החוא אותו הנחל כי יש נחל מכויש ופססין
 ומקסי' ומגדיל' פכריא' ומחליא' ומנוע' תאווה ופוסין' כן נכדרי'
 וכתב רבי אברהם ז"ל שזה הוא ענין עץ הדעת שהיה בסבעו
 להוסיף תאות המשגל והוא פענין וידע אדם וגו' כנוי לפשגל
 וזכר זכרנו סתירת זה הפירוש בפרשת בראשית ואינו סוד
 הענין של זה המדרש וזה המדרש הוא ענין עשרת השבטים
 שאמרו במסכת שבת מ"א דיומסית וחמרא דפרוגיתא קפחו
 עשרת השבטים שאמרו התם במסכת שבת ר' אלעזר בן ערך
 איקלע להתם איסדך תפן ואיערך תלמודיה קם לפקרא
 בספרא אמר חקיש היה לבם וגו' ואמר ראיתי זה הענין מוזכר
 בספרי הש"ס שיש מים במעין להתיש כח תאות המשגל ויש
 מחוקקו כפי מוצא המים כי המקום החוא גורם כמו שיש
 באכנים ועשבים מחוקקים התאווה ופתישים ואלו המים אולי
 עוברים על עשב ועל כן יש בסבע כך וכמו מים פחים ופלוחים
 כפי מקומם היוצא ומים חמין בתולדותם שמולדם באבן
 גפרית כן בשמים ויחל העם הם האספסוף כמו שאמ' כל מקו
 שנאמר העם הוא לשון נגאיוכן בעגל ובים סוף ובקברוא
 התאווה מה כתוב למעלה קח את כל ראשי העם וגו' כלומר
 שיושיב דינין וידונו העובדי הנצמדי ויתלה אותם נגד השמש
 שהענין יסור מעל הנצמדים ויורח לו השמש וידעו הדיינין מי
 הם הנצמדים ולא זכר בפרשה אם נעשה זה המשפט על יד
 דיני ישראל וכתב רש"י ז"ל הריגו איש אנצו' הנצמדים כל
 אחד ואחד מדיני ישראל היו חורגים שנים דייני ישראל היו
 שבע רבוא ושכונת אלפים ויש מאות פדאיתא בסנהדרין עד
 פאין' וכתב הרמב"ן ז"ל שהוא בירושלמי' דסנהדרין כן אמר
 להן כל חד מיכין יקטול תרי' נמצאו החורגים חפשה עשר
 רבוא ושבעת אלפים ומאתים ונת' אני תמה שיחין הנצמדי' כל
 כך רוב ישראל ותלילה ואין דיני נפשות בדיון אחד אלא
 בסנהדרין של כל ועדין יהיו פרוביאין החסרון כל כך בחופש
 המקורים וכל הנצמדים מתו דכתיב כי כל האיש אשר הלך
 אצרי' בעל פוער וכו' אבל איש אנשין שידין כל בית דין וכו'

דין את שבסו ואת לפי דכתיב שרי אלפים שרי סאות ויצחק
 לומר דרבירי רבותינו ז"ל שנתכבו ישראל הרבה בין כנין לפני
 ונהרגו על יד דיני ישראל' ורבו אברהם בן עזרא סובר בדרך
 המשם שלא נעשה דאם כן היה אוסרו בתורה נהיו הכתובים
 במגפה כך מלבד הכתובים על יד דיני ישראל כמו המוזכר
 בקרח מלבד הסתי' על דבר קרח אבל הוא ז"ל סובר כי נשפוח
 משה לשופטי ישראל לעשות זה המשפט מיד העין השמעיני
 כמוזכר בפרשה ונעשה מה שנעשה ונתרשלו ידיהם ופנחס
 גדרו וקם פתוך העדה שהיו בוכים ונקם נקמת השם ושב
 חרון אף' כי כן כתיב למעלה בצווי' השופטים וישנו חרון
 אף' והנה השיבו פנחס דכתיב השיב את הכתי ואין צורך
 טעשה הדיינים דבר והנשארים מהנצמדים שלא פתו נכפן
 חשם קורם עכרן את הירדן דכתיב כי כל האיש אשר הלך
 אחרי' בעל פוער וגו' ויתכן שתהיה כונת ההגדה הנזכרת
 שהיו החורגים לפני הכזוה יתר מחמסה עשר רבוא וחסין
 עליה ענין פנחס ולא נעשה ונעשו לו כמה נסים כמו שמוזכר
 בפדרש שהיה כוז בורעו לסבלן וכמקל שלא נשברו שתחבנו
 בזכותו ובנקבותה ושנתהפכו ושלא ירד הדם לידים ושנוקף
 פתח הקובה ובא וחבטן לפני השם על זה יפלו ארכעז'
 ועשרים אלף מישראל הוא דכתיב ועמוד פנחס ויפלל
 שיעשה פלילת עם קונו' ובמדרש כי נזוכן לורפח כנגד
 רמח אברים שנודרו לכבוד השם בכל איבריו ושם נפשו בכמו
 ולא ירא פן הארכעז' ועשרים אלף מישראל שהיו שופרים
 אותו ועוד כנגד רחם תזכור שנכח בהסד אלדים ובפדרת
 אברהם ונתכחץ על זה כמו שאמ' לא נתכה פנחס עד שחרג
 זפריו על זה וכו' הנהנים בכתנות הזרוע והלחיים והקורה
 הזרוע דכתיב ויקח רוכח בידו' והלחיים דכתיב ויעמוד
 פנחס ויפלל' והקבה דכתיב ואת האשה אל קבתה וזאת
 השם למנות' ובמדרש משל לואב שנכנס לעדר וכו'
 וכמו שכתב רש"י ז"ל סדברי רבותינו ז"ל' אבל השם הענין
 שהיו ראויין ליכנס לארץ ולחלקם למשפחות ולא להחלק
 הארץ וגו' וכי כלם קדושים ובתופם' ולכן דתם עשו בהם
 הימיני הפלואי השמעיני' וזה שאמר הכתוב שבטי יח
 עדות לישראל שהוא עדות שהם כמוריים מכל סיני ומכל
 פסולת כי כל הסיני והפסולת פתו בדבר ובכפמה והזכור
 הכתוב שם הפכה והפכה להודיע שראוי היה פנחס לשכר
 הוה שהרג נשיא גדול בישראל ונת' פלך גוים ולא פחד
 פחם בקנאתו לאלדי' לתת פתחון פה בכל דור ודור לנקום
 נקמת' ברשעים ובלבד כוז העבירה מנת אל נכר שחוא
 עבירה גדולה והעושה זה פחלל קדש' שהוה חזרית ששם
 בגשרינו כמו שבא בקבלה בגדה יתודה ותועבה נעשתה
 ביורשלים פי חלל וגומר יצרת' לאיש אשר יעשנה' ואמר
 דבותינו זכרם לברכה הבעול ארפית קנאין מוגעין בו יש
 לאדם לקנאת לכבוד השם כוז העבירה יותר משאר עבירות'
 ואמר בהגדה שאברהם אבינו יושב בפתח של גיהנם
 ומוציא משם כל מושעי ישראל בזכות הפילת הרוץ מן הבעול
 ארמית' ואמרו הבא על הארמית חייב פשוט נדהן
 שפחה נזיה ונהג ואמרו שאינו רואה מני שכניה שחיא לפניו
 סארבע מחנות כנגד ארכעז' עבירות הללו' והיינו פחד
 שאמרו באביגיל עם דוד גלתה שוקה וחלך לאורח שלשה
 פרסאות שהיתה נדה כמו שדרשו במסוק אשר כיליתי פנא
 בדמים וממסוק בסתר ההר והיה ראוי להפסיק לפניו שלש
 מחצות כנגד אלו שלש עבירות כי לא היתה גויה ובזכות
 שוקה הלך שלש פרסאות רמז לשלש מחצות' ובירושלמי
 אמר רבי שמעון ומרי' הפיל כמה רכבות מישראל ואנו כבוד
 ומרי' בדורינו רצוני לומר שחיו ערבים ליסורם ולכפרם

בין הארץ ולכלות קופצין הכרם וצוה השם ציור את המדינים
והעל העל המעשה הזאת שהפקירו נשיהם ושנתנו זו העצה
העז והחונקליהם כי הם עשו זו התחבולה וזה מעש ועל
דבר כזו בית נשיא מדין כי לולי מדעת ועצת המלכות כגודה
בית מלך סארץ מדין מי נתנה בארץ מואב בנשים אבל היתה
יגת תואר מאד ושלוחה שם ללכוד בה גדולי ישראל שאמרין
בהגדה כי כשתפסה זמרי אמרה שלא תזקק אלא לפשה כי
כן צוה אביה ואמל לה אני גדול מנו ששבטו שלישי ושכני שני
והיה בלעם בעצה לשלוח זו האשה הפדניית ונתעבב שם
לראות מה יהיה בסוף הענין ולפיכך כצאוהו עם ישראל
והרגוהו שאם לא כן מי נתן בלעם במדין והוא מפתור ומה
שאמר הכתוב וילך וישב למקומו כמו לשוב למקומו ונתעבב
בדרך וכמוהו ויצא יעקב סבאר שבע וילך הרגה כמו ללכת
לחרן כמו שפירש רבינו סעדיה אל ולכן הרגוהו שהיה עמהם
בעצה נכבליהם שאם לא כן לא יהרגו הפתנבא רק ברשות
והנה כל המתנכלים חייבין הרגה כאשר צוה כי ידעו שהוא
נתן העצה ורבותינו אל אמרו שהלך לארצו כפשט הכתוב
ואחרי כן הלך למדין כששפע המגפה ובא לקבל שכרו
וכצאוהו שם והרגוהו ואמרו משל חסרא אזל לפונן קרני
אוהני הדו ליה נזוניה מיניה ופה שצוה התורה צרו את
המדינים והכיתם אותם ולא המואבים והנה המואבים החלו
דכתיב ויאמר מואב אל זקני מדין אמרו כי הפואבים עשו
בפני היראה שהיו שוללים אותם אבל המדינים נתעברו על
ריב לא להם ולכן צוה התורה צרו את המדינים ולא את
המואבים ובבבא קטא אפר שם ענין אחר על פסוק אל תצר
את מואב וכי עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא
ברשות אלא נשא משה קל וחומר בעצמו ומה מדינים שלא
באו אלא לסייע מואב אמרה תורה צרו את המדינים והכיתם
אותם פואבים עצמן לא כל שכן אמר ליה הקב"ה לא כמו
שאתה סבור שתי פרידות יש לי להוציא מהם רוח הטואביה
ונעטה העפונית על כן הוזכר אל תצר את מואב ובעפון אל
תצורם ואל תתגר בהם והרמב"ן אל תפה על זאת ההגדה
שכן הפסוקים נראה כי קודם המעשה הוזהר משה אל תצר
את מואב כי באו בתחלה בגבול אדום והזתירם ונשמרתם
מאד ואחרי כן בגבול מואב ואמר אל תצר את מואב ואחרי
כן כתיב אתה עובר היום את גבול מואב וקרבת סול בני עמון
אל תצרים ואל תתגר בהם ואמר אחרי כן קומו סעו ועברו את
גחל ארנון ראה נתתי בידך את סיחון וגומר וואחר
מלחמת סיחון כתיב וירא בלק וגומר ונעשה זה הענין הנה
כי קודם זה המעשה הוזהר אל תצר את מואב אלא שיש
לתרץ שגלוי ידוע לפניו כי כשיצו צרו את המדינים ישא
פשה זה הקל וחומר והקדים והזהירו קודם זה ולפי זה פה
שכתב ויגר מואב לא היו יודעים ענת השם שצוה אל תצר
או ידעו שלא יהרגו אבל שילחנו הקהל כי היתה הצואה
אל תתגר בהם מלחמה אבל יזקו יבולם ובבני עמון כתיב אל
תצורם ואל תתגר בהם כללי וכבר אמרין במדרש המעב
כי בנות לוש הככירח שהיתה פרוצה בנות שחתחילה בנות
ופרסמה בנה שקראו את שמו מואב כלומר מאב הווא
העניינים בימי משה אל תתגר בהם מלחמה לכבוד רוח
הטואביה מלחמה הוא דלא אבל נזקים אחרים עשו להם
בעבור פריצת אמת והצנועה שהיתה צנועה שאמרה בן עמי
שלא פרסמה כתיב וקרבת סול בני עמון אל תצרם ואל תתגר
בהם כללי וכן אתה מוצא בזה הפרשה ותקרבה בנות אלפתד
בן חמר בן בלעך בן מכיר בן מנשה למשפחות מנשה בן
יוסף כעבור שהיו דרשניות ציקניות וחכמות צרקניות שלא
אצטרו אלא להגות להם והיו גדורות בערוה והיו בנות ארבעים

שנה ומעלה והיו חכמות שהיה משה עוסק בעסקי נחלת
ושאלו כענין דרשניות שאמרו לו אם ככן אנו חשובות נירש
ואם לאותתיכם אמנו ליבם מיד ויקרב משה וגו' ולכן
יחסן לתת גדולה לאבותם ולפרסם מעלתם והזכיר יוסף
המחבב את ארץ ישראל דכתיב והעליתם את עצמותי מוח
אתכם ואלו חפצו בארץ ולכן אמרו למשה אכינו מת במדבר
ודרשו רבותינו אל הוא לא היה בתוך העדה אלו המרגלים
הנועדים על יד בתלוננים בעדת קרח כמשמעו כי
בדמיון מת פקושש היה או בן הפעילים למדנו מכל
זה כמה רעות גורם החטא דכתיב וחוטא אחד יאבד שוביה
הרבה כומרי בן סלוא וכמה טובה וישוע גורם לעולם החסיר
הצדיק כפנחס ולכן זכה לכל מה שאמרנו ולכן
סיים מלאכי בשהזכיר ענין פנחס באותן הפסוקים שאמרנו
כי שפתי כהן ישברו וגו' בריתי היתה אהו וגו' הנה
אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול
והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות
רוצח לומר לב הרבנים על התלמידים ולב התלמידים על
הרבנים שהתלמידים הם הבנים על האפת כמו שנקראו בני
תלמידים ויש במדרש פתח והשיב וסיים בהשיב כלומר
דכתיב והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות
וגומר שם כי האבות כששמעם אברהם יצחק ויעקב שהם
כועסים על הבנים על רוב עוונותם שאחירו פעמי המשיח
ואליהו מכניסין לפני הבורא ית והשיב לב האבות על בניהם
ולב בניהם על אבותיהם ויקים בנו מקרא דכתיב הנני שולח
פלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר
אתם מפקשים ומלאך הבריה אשר אתם חפצים הנה בא
אבר הצנאות

פרשת מטות ומסעי

פס תשוב ישרל כפס ס' אלני תסכו ולס תסיר מן זנבך עמקי ולא תכוד
ונכסעת קי ס' כנאות כלעת כעססת וכנדקס וקבדכו בו נויס ונו
יתמללו : (ויצא ד)

אם תשוב

הפסוקים האלו אמרן ירמיהו
גם כן לאחר שהזכירן הרבה
בזאת ההמטרה והתחיל בלשון
כבוד שמעו דבר יצית יעקב וכל משפחות בית ישראל קראם
בשני שמות המעולים יעקב על שם אותיותיו שהם מורים על
עניינים גדולים ה' הוד למאשרות ו' הדברות ו' אספקלריאות
והצ' ע' נפש שידו כנגד ע' שיש כנגדן הסנהדרין והק"ף
מאה ברבות וההיכל מאה אמה והב' שתי תורות תורת
שכתב ושבעל מה שני לחות חברית שהן כנגד הכרובים
כנגד שמים וכנגד שני עולמות עולם הזה ועולם הבא
ואמר בית ישראל על שם ישראל מלאך ויבלי וכי שרית עם
א'ים וכן הזכירם במתן תורה כה תאמר לבית יעקב ותגר
לבני ישראל והקדים בית יעקב כי דבר דרך כלל ואחר
כן פרס משפחות כהונת ולויה ופלות כמו אבא בהפטרות
שמעו הנהנים לא אמרו איה ה'תופשי התורה לא ידעוני
ז'ים כי בית יעקב רמז לנשים שהיו עובדות על יותר מן האנשי
במו שכתוב הבנים מלקטים עצים וגומר ואמרו הנשים
האורות והאו חוללו לקטר למלאכת השמים יש מפרשים
פ'לת

מלכת ולכן היא חסרת א"ף שהיא הצל"א שהיו עובדים לירח
 נתר' ינתן למלכת שמי' ויש מפרשים שהוא חשפש ובאמת
 שיש ענין גדול בזה רמזו הרמב"ן אל בפסו וי' ברכך את אברהם
 ככל' והוכיח לנשים כי לא היו כנשים הראשונות שלא
 פרקו בזמניהם בעגל' כן מירש רבינו סעדיה אל ושאלו במדרש
 מה טעם התחיל ירמיהו שמעו דבר י' בית יעקב' וישעיהו
 אמר שמעו דבר י' קציני סדום והלא ירמיהו היה קנשתן יותר
 מישעיהו וחשיבו על זה תחנונים ידבר רש זה ירמיהו' ועשיר
 יענח עזות זה ישעיהו שהיה פורע המלוכה בן אחיו כמו
 שאמרו אמוץ ואמציה מלך יהודה אחי הו' והוכיחו בון
 ההפטר והזכיר להם קלקולם שקלקלו מעשיהם ואבותיהם
 והתחיל בעון אבותיהם במדבר בעון המרגלים כי הוא ראשון
 הפורעניות כמו שכתבנו במרשה שכתרה בענין ג' פורעניות
 ואמר מה מצאו אבותיכם כלומר שבעטו בארץ הקדושה ולא
 בחרו בה והוציאו עליה דבה ורחקו ולא אפרו איה י' וגוף' כי
 על זה העליתי אותם מארץ מצרים כמו שכתוב אעלה אתכם
 מעני מצרים אל ארץ טובה וגו' המוליד אותנו במדבר הזכיר
 שבע מדברו מדבר סין מדבר קדש מדבר קדמות ובל המדבר
 שנקרא מדבר סתם בארץ לא עבר בה איש כמשמעו שהיה
 מדבר נחש שרף ועקרב וצמאון וגוף' ורבותינו אל דרשו
 במסכת ברכות ואפרו מאחר שלא עבר בה איש צריך לומר
 שלא ישב' ודרשו כי אדם רפז לאדם הראשון שנקרא אדם'
 ואיש זה נח דכתיב איש האדמה והם דרשו שאדם הראשון
 עבר על כל העולם וגזר על כל היישוב זה מקו' ראוי להתיישב
 וזה אינו ראוי להתיישב ועל מי שגזר יישוב נתיישב' ועל מי
 שלא גזר לא נתיישב שהיה חכם גדול בכל דבר ובטבעים כמו
 שמצינו שקרא שמות שידע טבע הסוס והמרד והנמל
 והחמור וקרא להם שמות כפי טבעם' וכן נקרא נח איש
 האדמה והיה יודע טבע הפקום הראוי לגשוע גפן או פלפלין
 וכלן לא מצאו טבע להתיישב במדבר הזה וליטע בו שום דבר
 ואף על פי כן השם יתברך העניין במקום ההוא בתענוג גדול
 ועשה עמהם נסים גדולים בחידוש העולם וקריעת ים סוף
 ועניי כבוד ופן ופנים רבים ודשאים וצפחים ואילנות והיו
 שתענגים הוא מה שאמר דוד על זה י' רועי לא אחסר וגו'
 ומקום שהיה ערבה וסוטה איה חזר אות' דשן ושפן וחזר
 שאמר להם ירמיהו במקו' אחי הדור אתם רצו דבר י' המדבר
 צויתי לישראל' והי' מירש במדרש וכן נהגתי עמכם במדבר
 מאפליה ולא נהגתי אתכם על דשאים ואילנות והעפדתי
 לכם שלש מדונגין משה אהרן ומרים ובזכותם נתתי לכם ג'
 מתנות טובות הבאר והפן ועניי כבוד הבאר בנב' פרים היינו
 דבתי' ותמת שם מרים' ולא היה מים לעדה' עניי כבוד בזכות
 אהרן דבתי' ויראו כל העדה כי גזע אהרן ובירוש דרש ר' אבהו
 אל תקרי ויראו לא ויראו שנסתלקו מעניי כבוד' הפן בזכות
 משה דבתי' וישובת הפן וכלם חזרו בזכות משה דבתי' ואכחיד
 שלשת הרועים וגו' אפ ארץ מאפליה הייתי הולך לפניכם
 בעמוד ענן בני' ובעמוד אש לילה' מדוע אמרו עפ' רדנו וגו'
 והמפרשים מירשו כי ראו דבר י' כמו שמעו כמו רואים ארץ
 הקולות ובמדרש ראו ממש שלקח ירמיהו צנצנת הפן בידו
 ואמר להם הדור אתם ראו את דבר י' נמלאות י' שעשה עמם
 אבותיכם במדבר' ומה יצא לנו טעם כתיב' המסעו המוכרים
 בון המרשה וענין שמות המקומו כוללם יש טעם לפי הענין
 שנתחייש להם באותו מקום ונצטוו משה שיכתוב המסעות
 על פי' כי מ' חזר לכתוב לא למסעו כי פנר כתב במרש'
 בהעלותך שהיו המסעות על פי' וטעם כתיב' המסעו מירש
 רש' אל להודיע חסדיו של הקב"ה שא"ע שנגזר לסלולם
 במדבר לא חיו משולטין תמיד בלא פגוח פי' בכל הזמן הגדול

הזה לא הלכו אלא מכ מסעות ויש ענין שחדש השם עמתי
 פעשה בראשית כמו שכתבתי בדשאים ואילנות ומים בחידוש
 העולם שנתחד' בשם מכ אותיות היוצא מפיסוק בראשית עז
 היתה תוהו וחלפנם אל כתב בספרו בשעמי הפצות כי הוזכרו
 המסעות שהאותות והמופתים שהיו באותו זמן היו אמיתיים
 לכל רואיהם שראו בעיניהם אבל לימן רחוק לעתיד יהיו
 הדברים בשמיעת לבד ויקרה לזה מה שקרה לשאר דברי
 הימים שמכונן אותם השומעים ואולי יאמרו השומעים כי
 המדבר הזה שהולכים השם בו היה קרוב מן היישוב כמדבר
 שיושבין היום בני ערב או שהוא בקום חריש וקציר ודשאים
 וזה המדבר לא היה מן המדבר שהעיד הכתוב לחם לא אכלתם
 והיה רחוק מן היישוב לא פקום ורע וגו' ולכן צותה התורה
 לכתובם כדי שיראו אותם הדורות הבאים ויראו ויבינו כי יד' י'
 צשתה ואת וידעו גפלאותיו בהיותם שם ארבעים שנה והן
 תורף דבריו אל והוא טעם נכבד' ויש בדרש טעמים אחרים
 ויש אומרים שהוזכרו השמות ונכתבו כי כאשר יעבור שם
 אחד ממנו ידע ויכיר המקומו ויודה וישבח לשם כמו שאמרין
 בברכות העובר על מקום שנעשו נסים לאבותינו אומר כרוך
 שעשה נסים לאבותינו במקום הזה' ויש אומרים כי לעתיד
 לבא יעביר השם אדינו אותנו בנאולח העתיד באותן המקומו'
 כמו שכתב הושע והולכתיה המדברה ואמר כימי צאתך
 מפצרים כלומר לענות שם שירים והלל ושנודע השמו ונכירם
 כי השם הענישם והניעם שם ועשה עמהם כמה נסים ונודח
 עליהם ואמרו כמד' על פסוק טוב שבת בארץ מדבר מאשת
 פדינינו רוצה לומר במדינינו והכעס שכע' השם עלינו ורוצח
 לומר כי פח שהאריך לנו השם כניסת הארץ והגיענו במדבר
 ארבעים שנה שהיה לשובותינו לצריך איתנו כי השם היודע
 מחשבות ידע שאנו בעלי עבירות ומלומדים בתועבות מצרים
 ואינה סובלת הארץ עוברי עבירה ופקיאה אותם כאשר קאה
 שאר האפיות רצה השם להאריך לנו הכניסה והנה בהיותם
 במדבר בארץ לא עבר בה איש ועיניהם תלויות לדגן שמים
 ולבארה של מרים עשו מה ששעשו קל וחומר בארץ זבת חלב
 ודבש וכתיב וישפן ישורון ויבשע ועוד אחר שלא רצה להוכיח
 אלא בינו לבנים ולא ינכמו האמות' והנה שאמרין במדרש
 טוב שבת בארץ מדבר מאשת פדינינו וכעס טוב היה לנו
 שיעכבו במדבר ולפונתנו נתחנן השם שיעכבו שם והראית
 מה שקרה לנו עם האשה המדינית כל שכן צה היינו עושים
 בארץ הסובה הנה בי הכל לשובותינו אדר' שהזכיר והוכיחם
 בענין המרגלים הוכיחם במה שעשה בארץ דכתיב ואביא
 אתכם וגוף' הזכיר ארבע משפחות מעולם שהיו בישראל
 נכלם הנקיעו השם' אמר הכהנים לא אפרו' ותופסי
 התורח חם הלויים דכתיב ויצו את הלויים לקווח את ספר
 וגופר' והרועים הם מלכי ישראל ויהודח' והגבאים
 נכאו בבעל וגוף' ואמר לכן עוד אריב אתכם בכית הראשון
 ועם בני בניכם רמז עוד לחרבן בית שני ואמר להם שיעשו
 כאלו הבתים בחדש אחד ידוע אפר ברא למוד מדבר המשילים
 לפרא שהוא חמשי ואין עליו אדנות דכתיב פי שלח פרא
 המשי אמר כי הוצ למוד ללכת במדבר והוא רץ בקלורח
 שהולך לרוח היום כרצונו פעם כאן ופעם כאן באות נפשות
 שאמה רוח תאנתה מי ישיבה יש לה תואנת והוא חולי
 ידוע וכחדש ידוע ואין כי יכול להצילה מאותו חולי על כן
 כל מבקשית אין צורך לרדפה וליעף' ולינע ממתנין אותה
 לאותו חדש שיש לו התואנת שהוא חדש ידוע וימצאנה
 וצדים אותה בלי עמל ויגיעה כן ישראל בחדשם הידוע ואין
 צורך לאפופת לרדפם וכן מצינו בהגדה שאמר נבוכדנצר
 לתי'לותיו חפתינו להם לחדשם כי שם תוכלו להם וכן עתה

מטות ומסעי

ואכלם חדש ורמו בחדשה בחדש החמישי שהוא אב החדש החמישי וכן חרב הכית בו בראשונה וכשניה וכן הזכיר דוד ברוח הקדש שני חורבנות על נהרות בבל שם ישבנו רמו לגלות בית ראשון יזכור י' לבני אדום רמו לגלות בית שני ואמר להפליג על רוב חסאתם כי עברו איי בתים וראו וגומר ההפיר ניו אמרו חכמים אל הכתיים עובדים לאש וקדר למים ואף על פי שחמים מכביין את האש אינן ממירין אלדדים ויש מפרשים כי כשהולך רומי לקדר או קדר לרומי מוליך כל אחד אלודו בידו ואינו רוצה לעבוד וולתו כמו שכתוב ישליו זהלים לישודדים וגו' לאשר חגיג אלוד בידו וזה הוא כי שנים רעות עשו עמי האחר אותי עזבו מקור מים חיים בעבור בורות נשברים שהמים המכונסין בהם יוצא מפאן ומכאן וכתוב עליו שומו שמים על זאת שהם עדים דתוב העדותי בכס היום וגו' ועורו שלא תחננו עליהם פפר אלא רוח סערה מקום נשם ואחר כן הוכי להם עון העגל שהוא סיבת עושינו ורעתינו אפר כי אם תכבסו וגו' נכתב עונך זה הכתוב שלא יצא ממנו לעולם וכמו שאם נביים מקדי כי בעוד שהיה מתן תורה עשו זה וחזו ואנכי נטעתיך שורק פירוש שורק בני ישראל תלרו ושבע של בני נח תריג כלומר אני הייתי פכתיים בתור והם עשו העגל והזהו שאמר שלמה עד שהמלך במסיבו גופו שאמר לעגל אלה אלדיך ישראל והמפרשים פירשו שורק מין גמז שאין בו חרצן וחור וחוכים על בעל סעור ראה דרכך בניא כמו שכתוב ונשב בניא וכן כתוב בענבים במדבר מצאתי ישראל כלו אני חברתי את ישראל ואחבתי אותם במדבר כענבים נכבדה בתאנה וגו' והם מה עשו באו בעל פעור וגו' אפר ככאן ראי דרכך בכרה קלתי היא נקבת הנמלים כשהיא קטנה הולכת מעט כאן ופעם כאן שאין עליה פרות כן ישראל עובדי עבודה זרה פעם כאן ופעם כאן ואמר בבושת נגב כי ימצא כתרומו כמו הנאמן שהוא בחזקת נאמן ונמצא נגב כי פי שהוא בחזקת נגב אין לו בושת ויש מפרשים כי הנגב אמילו שיהיה נגב נשבע ומקבל חרם ולא נודע ונשמע יש לו בושת גדול על שנמצא נגב ועובר חרמות ושבועות חנה הזכיר להם שלש פורעניות שנעשו במדבר פורענות המרגלים והעגל ופעור שהיו קשים משאר הפורעניות ויש אומרי כי כנגד שלש פורעניות וכנגדן גלו שלש פעמים עשרת השבטים בתחלה בבית ראשון גלו שלש פעמים על יד נבוכדנצר בתחלה יהויקים ואחריו צדקיה עם השאר והתחיל הגלות בשבט ראובן וגד כי הם התחילו למאוס בארץ כמזכר בפרש הזאת ויאסרו בני גד ובני ראובן וגופ הזכיר תחלה ומקנת רב היה לבני ראובן כי הוא הבכור ובעצה הקדים בני גד כי הם היו הגבורים ולא פחדו מלשבת יומרים כי היו גבורי לב דכתוב וטרף ורוע אף קרקד וחרד למשח כי אשרם שלא היו רוצים לעבוד למלחמה מפני פחד העם כענין המרגלים והם השיבו כי חלילה וגו' כפוזכר בפר' ובעבור שחבבו ממונם יותר מנפשם כמו שאמר נדרות צאן וגומר נעשו ואמרו במדרש לב חכם ליבינו זה משה שאמר בנו לבס ערים לטמכם וגו' הקדים הבנים ולב כסיל לשמאן אלז בני גד ובני ראובן שהקדימו הסמון נדרות צאן וכשראה הנביא באלו הגזרות והרעות עשו אמר העבד ישראל שלא תרחם עליהם הם בני אברהם יצחק ויעקב ואחר שהזכירן בכל אלו התוכחות נחמן באלו הכתובים שהתחילו אמר אם תשוב ישראל נאם י' אלי תשוב ויש בן שני פירושים אם תשוב בתשובה אלי תשוב כלומר אני אקבלך בתשובה ותיגע עלי פמש בדרך שובת ישראל וגו' אף על פי שכשרת בעונך וזהו מקום שבעלי תשוב עומדין וכו' זה הוא חסד השם ששמילו עומד במקום צרה ומתוכה שב הוא מקבל השבים

והעד ממנשה דכתי' לי גלעד ולי מגישה כדדרשו אל וכן הבטיחה התורה כצר לך ומצאוך וגו' וכתב ע"ד אלדיך והשני אם תשוב ישראל נאם י' אל בהספק תשוב מן בשובה ונחת תושעון כלו אם תשוב לי תנוח ולא תלך בגלוי ותתישב לארץ וכמד' שאמר זה על עשרת השבטים שהיו כבר בגלות ואמר אלי תשוב מן הגלו כמו עמו אנכי בצרה גלו לאדום שכינה עמכם ואם תסיר שקוציך מלה כפולה ולא תגוד כמקוצך אם תסיר שקוציך מפני לא תגוד רמו בכאן עוד הפנים כמו אדים אחרים על פני וסוד הענין כי קצתם היו עובדין לשרי המזלות ולמזלות ולשמש ולירח כי בעבודתם היו מוציאים הצלחה כמו שאמר לירמיה ונשבעת חיה כי היו יודעין כח השם שבתבואו וכח הירח בפנים ובנהרות וכמו שהיו אומרים אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ופסי' והיו מקצצין בנטיעות והיו זוכרים לאלדים שהם המלאכים מה שאסרה תורה וצותה שיהיה הקרבן לשם לגרו וכמו שלמד חשם לגח ומשם יבא השפע לאישים וכמו שרמו בסוד הקרבן והם עושים בחפך עושים קרבן לאישים ומנחים הפנים ולכן נקרא שקף ותועבה כי כל קרבן שהיא חופה מן האלדות הוא שקף ותועבה ולכן קראם שקוציך ואם הם מלאכים קדושים ועוד שהיו עושים החכמים שבהם קצוץ אחר קצוץ במרכבה ובאלות רמו למלאכת השמים כמו שכתבנו בתחלת הדרשה כמו קצוץ העגל שהו בטטרמולין של מעלה וכל זה רמו כמלת פני ואמר חגיגיא ונשבעת חיי י' ש מפרשים ואם נשבעת כמו ודפקום יום אחד כלומר אם תשבע נאפת והתברכו בו גימ' וגומר והטעם כי באותו דור היו עובדים על השבועה בשקר ובשוא שהם שני מיני שבועת שקר והיו נשבעים חיי י' בכל דבריהם לבפלה כמו שכתוב בענין שבועת שוא לטוב הכית ארז בניכם וכמו שאמרו אל על עסקי שוא כי בעון נדרים ננים פתיים וגו' וכתוב בענין שבועת שקר ואם חיי י' אמרו אכן לשקר ישבעו כלומר חיה אומר להם אם ישבעו להם חיי י' דע באמת כי לשקר הם נשבעים ונשפז' להשבע באמת נשבעים בעבודה זרה דכתי' וישבעו ללא אלדים וזה הוא ע"ד אכן נודע הדבר ולכן הזהיר על זה לומר שהיא עבירה גדולה ואמרו במדרש שהזהיר ירמיה כאלה הכתובים בעבודה זרה ונשבעת שקר לומר שהן שקולין וכן הוא האמת שהמחלל השם הגדול כאלו כומר בעיקר ועוד אמרו שנכל העבירות יש כפרה בקרבן או בתשובה וכו' אינו מנוקח בלא יסורין דכתוב כי לא ינקח וגומר והשבועות הם שני מינין שוא ושקר השקר שלא אעשה ועשה או שעשיתי ולא עשה השוא ארבעה חלקים האחד הנשבע על הידוע על איש שהוא איש וכיוצא בו השני גשבע לשנות את הידוע על איש שהוא אשה וכיוצא בו השלישית נשבע לבטל המצוה שלא ישב בסוכת מצודה או שיתענה בשבת וכיוצא בו והרביעית שנשבע בדבר שלא יוכל לקיימו כגון שלא יישן שלשה ימים רצופים וכיוצא בו וכתבו חנאונים שהנשבע שלא יכנס בתקנת הקהל שהוא בכלל הנשבע לבטל את המצוה וכן הוא בספר המצות והעובר על השבועות בין שוא בין שקר בפז' לוקח בשונג על שבועת שקר פביא קרבן על שוא פסור ולא שבעור בלבד הוא אסור אלא אמילו הוכרת השם לבפלה אסור שנא ליראה את השם הנכבד וגומר והוא כפול לא תשא את שם אלדיך לשוא מלשון וכל אשא את שמותם ואמילו הברכות לבטלה אסור ולכן יש לומר שלא לסייע לשלוח צבור כשסודר התמלח שלא יאסרו עמו הברכות שהוא אומר וכן כשפברך המפסיר בפרש אשר בחר שנחמו העם לומר ולברך הוא פעות וצריך לומר פאר ולכן באה בפרשה הזאת ענין חומר נדרים

גדרים ושבוועות שעניינם גדול וסודם עמוק ולכן נאמר ראשי
הפשות ומחסר השם רצ' ומחל כבודו והורה לנשיאי המסות
דרך סוד להתיר גדרים ושבווע בשבת וחרטה ואמרו אל היתר
גדרים פורחין באויר ויש סוד גדול בזה המימרא במלת אויר
כמוזכר בספר יצירה באותו אמ"ש אויר מים אש ולכן יחיד
מופחת מתיר הגדרים והשבוועו או שלש הדיוטות ולא דווקא
הדיוטות לבסוף אלא שידועים בטיב היתר גדרים ושבוועות
הכעל מפר גדרים אשתו ושבוועותיה וענין היתר גדרים ושבוועות
לא נתפרש בתור אלא רמז לא יחל דברו אמרו אל הוא אינו
מחל אבל אחים מחללין לו כלומר שלא יחלל דברו דרך
קלות ראש כמו וחללת את שם אלהיך וגו' אבל אחרי מוחלין
ושעם הסתר הענין שלא יקל אדם בהם כי מי שנשבע או נדר
בשם גדול וגורא מן הראוי לו לקיים דבריו ושבוועותיו שאפי'
מלך בשר ודם אם ישבע אדם בו ועבור על שבוועתו מתחייב
ראשו למלך כמו שהוא היום במצרים ואפי' אם יתן משקלו זהב
לא יועיל לו ואמרו אל במסוק אל האמר לפני המלאך זה
החזן אל כשנודר אדם צדקה פעמים או שלש כשהחזן מהלך
בראש כל אדם כמנהגו שישלם מה שנודר מיד לא יאחר היה
עם הפה ופיר' אם נבלת בהתנשא כלום אם נבלת בהתנשא
בעיני הרואים ולא שלכת נדריך' ואם זפות כלום אם עלתה
במחשבה לנדר יד לפה כלו' היה תהיה עם הפה לשלם מיד
כי הגדרים והשבוועות הם עניינים גדולים ואמרו חז"ל כי כל
העולם נודעו כשאמר השם לא תשא' והשם בחסדיו סחל
כבודו כמו שאמרנו והגדרים חמורים מן השבוועות ולכן הקדים
הכתוב איש כי ידור נדר וגו' ולכן הם חלים בדבר מצוה כדבר
הרשות שאם נדר שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב
בסוכת מצוה או שיתענה בשבת יש לו לקיים נדרו מה שאין
כן בשבוועה כמו שאמרנו שהנדר הוא איסור חפצא והשבוועה
איסור גברא והוא מושבע מהר סיני ואין שבוועה חלה על
שבוועה ונכתו הוא רמז שחל אפי' על דבר מצוה והוא מסודות
התורה שהנדר למעלה מן השבוועה כי השבוועה לשון שבעתי
והנדר בתבונה ראשית דרכו כי כונן שמים בתבונה וכתוב
ושלם לעליון נדריך' ואמרו בספרי מה בין גדרים לשבוועות
גדרים כמי שנשבע בחיי המלך שבוועות כנשבע במלך עצמו
וס' חיי' וחיי נפשך' ולכן האומר בשבוועה חיי נפשך הוא
גדר' וכתב בספר המצות בשם רבינו תם אל שתקיעת כף
חפור מנדר ואין לו התרה שהוא כריתות ברית כמו שכתוב
בוה אלה להפיר ברית הנה נתן ידו וגו' לא ימלט ולכן צריך
ליזהר' אבל האחרונים כתבו דלא חמיר יותר מנדר ויש לו
התרה וכתב רב יהודאי נאין אל שהוא נמנע מלהתיר שבוועות
וגדרים אלא לדבר מצוה ולא נשנית מסכת גדרים לפניו יותר
ממאה שנה כדי שלא ינהגו קלות ראש בגדרים ושבוועות
והאחרונים נשאו קל וחומר בעצמן ונמנעו מלהתיר לא לדבר
מצוה וכן כתוב בספר העתי' וכל זה מדרת חסידות גדולה
והיו יודע כי ארור או אלה הוא גם כן לשון שבוועה ואף על פי
שלא הזכיר שם הוא אסור בדבר שקבל בארור או באלה אבל
אינו לוקה עד שיהא בו שם שיאמר השם או הכניין וגם כן
יש דין היתר לחרס כמו השבוועות וחרמי הקהל יש אומרים
שצריך חכם או שלשה הדיוטות שאינם מן הקהל להתיר אבל
הרשב"א וחרמם אל כתבו בתשובות שהקהל עצמן יכולין
להתיר אדעת דהכי פחרמיין וכן זהנו הקהלות מימי אבות
הראשונים ואם חרמיו בחרם יותר ממנהגם כגון שהחרמו
בשפורות צריך התרה שכל יצאו מפנהגם ובהיתר חכם או
ג' הדיוטות ניתן ועל זה דרשו אל יש בנפש כפדקרות הרב
לקחו בוטה מן הכתוב דכתי' כי תישע לבשא בשפתים אמרו
כל הנודר הוא כמדקדק ולשון חכמים מרפא מאי תקתיה ילך

אצל חכם שהוא מרפא המכה שמתיר הנדר' והתור האריכות
בגדרים שבין איש לאשתו מפני שלום הבית שהוא דבר גדול
כאשר רמזו בתלמוד' ההוא גברא שנדר שנדר שלא ידבר עם
אשתו אלא אם כן תרוק בפני ר' מאיר שמע רבי כאיר הדבר
ושלח בעבור אמר לה בתי יש לי מיתושי בעיני אני צריך שתרוק
בפני ובעיני וכו' ועוד ההוא דאמר לאיתתיה אית' לי תריץ
בוציני איתאה תריץ שרני אמר לה תבר' יתהון אבבא והוון
חסן בבא-כן בוטא והוה דאין דינא תבריהו על רישיה אמר לך
מאי האי וכו' אמר לו את עשית רצון בעליך הקכה יוציא ממך
זרע כבבא בן בוטא ועוד אמרו נר שב' וקדוש היום נר שבת
עדיף משום שלום בית משום דאמרין על שלש עבירות נשים
מתות בשעת לידתן וכו' ואמר הכתוב ותונח משלום גמשי
נשיתי שובה' (ואמרו חכמים אל והגבר שבת על זה האריכות
תורה בגדרים שבין איש לאשתו בין אב לבתו ובעבור חומר
השבוועות כמו שאמרנו שבכלל השבוועה הוא נדר אמר הגביא
ונשבעת חיי' באמת במשפט ובצדקה ואמר
במדרש שאין לאדם לישבע אלא לשלש הדברים הללו באמת
היא התורה שנאמר תתן אמת ליעקב כמו שנשבע לזכוי
בפשיה כמו שאמר דוד נשבעתי ואקיפודי לשמור משפט
צדק' במשפט אלו הן הדינים שבין אדם לחבירו כמו
שבוועת הפקדון והעדות ומיני מלוה שנאמר שבוועת' תהיה
בין שניהם וכתוב וכשבו תשבע' ובצדקה נשבע לתת
צדקה כמו שכתוב וידר יעקב נדר לאמר' ואמרו זכרונם
לברכה אוהרת לדורות שיהיו נודרים בעת צרה ואמרו נדרו
ישלמו נדרי ליי' אשלים' ויש מפרשים במשפט שישפוט
ליצור לישבע עליו דכתיב חיי' שכבי עד הבקר' ויש
מפרשים ובצדקה אם אתה מושבע לחכיך על המשפט
אם אתה יודע שנשבע שלא כדן ובצדקה אל תשבעיהו'
ויש מפרשים ונשבעת חיי' באמת ובמשפט ובצדקה שאינם
ראוי לישבע אלא אם כן הוא גדול בתורה ובדין ובצדקת
שיקיים שבוועתו כגון ר' יהושע בן לוי שלא נשאל על שבוועתו
מעולם כמו ההוא עובדא שקרה לו עם מלאך המות כמו
שהוא בכתובות ויש מי שהקשה כי מאותו מעשה נראה
בי מי שלא נשאל על שבוועתו הוא משוכח' וכמקום אחר
אמרו אל כל הנודר כלו' בנה במה פירוש שוכד ליצור שהוא
כמו עובד עבודה זרה' כמו שאמר חכם אחד השם יצילנו
מן העובדי לשר הגדול וכל המקיימו כאלו הקרוב עליו קרבן
פירש בשעת איסור הבמות הנה כי המקיים שבוועתו הוא
אסור וישווב הדבר כך הוא כי מי שנשבע בחימה לבטלה
כאלו בנה במה ואם רואה כי בקיומה יצא תקלה הוא טוב
שישאל עליה ולא יהיה לבו נוקפו בדבר זה ומי שלבו נוקפו
הוא מדרך הפינות וכאלו בקרוב קרבן בשעת איסור הבמות
אבל אם נשבע ביישוב לצורך גדול לדבר מצוה או לשבור
יצרו ומקיים שבוועתו היא מעלה גדולה וכתב רבי אברהם בר
עזרא וברונו לברכה כי שלשה מלות הללו אמת ומשפט
וצדקה הם כנגד שלשה מעלות שיש בשבוועות והן נדר
ושבוועה ואלה שהם כתובים בתורה' הגדר בון הפרשה'
והנדר הם שני מינין נדרי איסור ונדרי הקדש' לכן כתיב
למעלה לבד מנדריכם שהם נדרי הקדש ונדרי איסור בתחלת
הפרשה' והשבוועה במרשת זיקרא נמש' בישבע וגומר'
והיא שבוועת ביטוי בדברי הרשות והיא נחלקת לארבעת
חלקים והיא שבוועת בטיי בדברי הרשות' ושבוועת שוא'
ושבוועת הפקדון כמינין' ושבוועת העדות' ואלה היא
בכלל שבוועה ולכן כתיב ושמעו קול אלח והן כנגד אלו
שלשה מדות זו למעלה מזו וסודן ידוע לפקובלים ע"כ וכתב
בתבתי ענין שבווע' שוא ושקר וחוס' ואע"ג דכתי' ושפטת הוא